MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

DAINA MALIUKEVIČIŪTĖ
TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMOS CIVILINĖS TEISĖS SPECIALIZACIJA, VALSTYBINIS KODAS 621M90011

NEGAUTŲ PAJAMŲ ATLYGINIMO SUTARČIŲ TEISĖJE YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Doc. dr. Solveiga Palevičienė

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS....3
1. NEGAUTŲ PAJAMŲ SAMPRATA IR REGLAMENTAVIMAS....7
1.1. Negautų pajamų samprata Lietuvos teisinėje sistemoje....7
1.2. Negautų pajamų samprata ir atlyginimo kriterijai užsienio valstybėse....9
1.3. Negautų pajamų reglamentavimas CISG konvencijoje ir *soft law* instrumentuose....13
1.4. Negautos pajamos v. prarastos galimybės piniginė vertė....18
2. NEGAUTŲ PAJAMŲ ATLYGINIMO KRITERIJAI....27
2.1. Pajamos buvo numatytos gauti iš anksto....27
2.2. Pagrįstai tikėtasi gauti pajamas esant normaliai veiklai....29
2.3. Pajamų negauta dėl neteisėtų sutartį pažeidusios šalies veiksmų (priežastinis ryšys)....33
2.4. Neteisėti veiksmai....37
2.5. Žala....38
2.6. Kaltė....40
3. NEGAUTŲ PAJAMŲ APSKAIČIAVIMAS....43
3.1. Rinkos kainos metodas....44
3.2. Kainų skirtumo metodas....45
3.3. Dėl sutarties nutraukimo negauto pelno metodas....49
3.4. Prarastos galimybės metodas....50
3.5. Sutartį pažeidusios šalies gautos naudos metodas....52
3.6. Dėl sutrikdytos veiklos negauto pelno metodas....53
3.7. Apskaičiavimas esant naujam arba neįsteigtam verslui....56
IŠVADOS....58
LITERATŪROS SĄRAŠAS....60
ANOTACIJA....66
ABSTRACT....67
SANTRAUKA....68
SUMMARY....69
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ....70

ĮVADAS

Magistro baigiamojo darbo tiriama problema. Negautų pajamų reglamentavimas nėra detalus, analogiški kriterijai taikomi ir deliktinės ir sutartinės atsakomybės atveju, samprata įvairiose valstybėse turi tam tikrų skirtumų, o ir teismų praktikoje gausu nenuoseklumo tiek taikant negautų pajamų kriterijus, sutapatinant negautas pajamas su prarastos galimybės pinigine verte, tiek apskaičiuojant negautų pajamų dydį. Dėl šios priežasties vienais atvejais negautos pajamos priteisiamos nepagrįstai, kas lemia nukentėjusios šalies nepagrįstą praturtėjimą. Tuo tarpu kitais atvejais, negautos pajamos apskritai nėra priteisiamos, kai akivaizdu, jog nukentėjusi šalis patyrė nuostolių, kas lemia nukrypimą nuo visiško nuostolių atlyginimo principo. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad netinkamas instituto aiškinimas ir nepakankamas reglamentavimas lemia problematiką jį taikant, dėl ko reikalinga išsamesnė šio instituto analizė.

Magistro baigiamojo darbo aktualumas. Aktyvėjanti civilinė apyvarta lemia dažnesnį sutartinių teisinių santykių naudojimą, kartu ir sudėtingesnių bei reikšmingesnių sutarčių sudarymą. Esminis sutarčių teisės principas, užtikrinantis teisinių santykių stabilumą bei teisėtus sutarties šalių lūkesčius, yra tinkamas sutarties vykdymas. Tačiau dėl įvairių veiksnių dažnėja atvejų kai sutartys vienu ar kitu būdu yra pažeidžiamos. Dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiajai šaliai turi būti atlyginti šios patirti nuostoliai. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – **CK**)[1] 6.249 str. 1 d., nuostoliai skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius. Kaip nurodyta minėtame straipsnyje bei aiškinama doktrinoje, netiesioginiai nuostoliai, be kita ko, yra negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų.

Kitas ne mažiau svarbus sutarčių teisės principas – visiško nuostolių atlyginimo. Šis principas įtvirtintas CK 6.251 str. nurodant, kad padaryti nuostoliai turi būti atlyginti visiškai, išskyrus atvejus, kai įstatymai ar sutartis nustato ribotą atsakomybę. Būtent įgyvendinant visiško nuostolių atlyginimo principą dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiajai šaliai turi būti atlyginti ne tik tiesioginiai nuostoliai, tačiau ir negautos pajamos. Negautos pajamos nėra naujas civilinės teisės institutas, tačiau jo reglamentavimas gan abstraktus. Atsižvelgiant į tai, kad civilinėje apyvartoje sudaromos vis sudėtingesnės, ilgalaikio termino ir specifinės sutartys taikant negautų pajamų institutą susiklostė teismų praktikos nenuoseklumas. Nenuoseklumas pasireiškia nustatant ar yra pagrindas priteisti negautas pajamas. Esant analogiškoms faktinėms aplinkybėms vienais atvejais negautos pajamos priteisiamos, kitais atvejais ne. Taigi šalys visiškai negali prognozuoti ar tam tikru konkrečiu atveju bus priteistos negautos pajamos. Taip pat trūksta teisinio aiškumo, kuriuo metodu kokiais atvejais turėtų būti apskaičiuotos negautos pajamos. Vienais atvejais taikomas kainų skirtumo metodas, kitais atvejais – dėl sutrikdytos veiklos

[1] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Valstybės žinios, 2000-07-18, Nr. VIII-1864.

negauto pelno metodas. Būtent dėl teismų praktikos nenuoseklumo šis Magistro baigiamasis darbas yra aktualus. Be kita ko, Magistro baigiamojo darbo aktualumas pasireiškia ir tuo, kad trūksta mokslinių žinių apie negautų pajamų institutą, jis analizuotas gan abstrakčiai, nedetalizuojant konkrečių kriterijų, apskaičiavimo ypatumų ir kt. Taigi, būtent išvardinti veiksniai lemia būtinumą detaliai išanalizuoti negautų atlyginimo sutarčių teisėje ypatumus.

Magistro baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Magistro baigiamojo darbo temos naujumas pasireiškia tuo, kad Lietuvoje ši tema nėra pakankamai išplėtota. Kadangi negautų pajamų reglamentavimas yra itin abstraktus, tai lemia detalaus doktrininio šio instituto analizavimo reikalingumą. Negautų pajamų temą analizavo Vytautas Mizaras,[2] tačiau ši analizė apsiribojo autorių teisės sritimi, nesigilinant į sutarčių teisę. Detaliau išanalizuotas prarastos galimybės piniginės vertės institutas, užsimenant apie jo santykį su negautomis pajamomis. Tokią analizę yra atlikę šie autoriai: Dangutė Ambrasienė,[3] Solveiga Palevičienė (Cirtautienė),[4] Julija Kiršienė,[5] Andrius Ivanauskas[6]. Tačiau konkrečiai apie negautas pajamas esant sutartiniams teisiniams santykiai detaliai praktiškai nėra analizuota.

Tuo tarpu užsienio teisės literatūra negautų pajamų tema yra platesnė. J. Y. Gotanda[7] yra išanalizavęs negautų pajamų atlyginimo ypatumus įvairiose užsienio valstybėse bei sampratą tam tikruose *soft law* instrumentuose. Negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės santykis analizuojamas Prior J. L.[8]. Tuo tarpu Robert M. Lloyd analizavo tam tikrus negautų pajamų atlyginimo kriterijus[9]. Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad Lietuvos teisinėje sistemoje negautų pajamų instituto taikymas sutarčių teisėje nebuvo plačiai nagrinėtas.

Magistro baigiamojo darbo reikšmė. Šis Magistro baigiamasis darbas skirtas nustatyti ir išanalizuoti negautų pajamų atlyginimo sutarčių teisėje ypatumus, t.y. apibrėžti tikslią negautų pajamų sąvoką ir reglamentavimą, nustatyti sampratos ir reglamentavimo skirtumus tam tikruose dokumentuose, apibrėžti atlyginimo kriterijus, nustatyti tikslius apskaičiavimo būdus, santykį su kitais panašiais institutais. Kadangi teismų praktika negautų pajamų atlyginimo klausimais nėra

---

[2] Mizaras V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003.
[3] Ambrasienė D., Kryžiūtė I. *Atsakomybės už preliminariosios sutarties nevykdymą problemos*. Jurisprudencija, 19(2), p. 561-583, 2012.
[4] Ambrasienė D. Cirtautinė S. *Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar sui generis*. Jurisprudencija, Mokslo darbai, Nr. 10(112), 2008.
[5] Kiršienė J., Leonova N., *Qualification of Pre-contractual Liability and the Value of Lost Opportunity as a Form of Losses*. Jurisprudencija, (115), p. 21-246, 2009,
[6] Ivanauskas A. *Prarastos galimybės piniginė vertė*. Vilnius: Justitia, 2007. Nr.1 (63).
[7] J. Y. Gotanda. *Recovering lost profits in International dispute* // Georgetown Journal of International Law. 2004 // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-10]. http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gotanda2.html
[8] Prior J. L. *Lost Profit or Lost Chance: Reconsidering the Measure of Recovery for Lost Profits in Breach of Contract Actions*. HeinOnline Citation: 19 Regent U. L. Rev. 561 2007. // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-20]. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/regulr19&div=26&collection=journals&set_as_cursor=5&men_tab=srchresults
[9] Lloyd R. *The Reasonable Certainty Requirement in Lost Profits Litigation: What It Really Means*. Transactions: The Tennessee Journal of Business Law, Vol.12, 2010.

nuosekli, šio Magistro baigiamojo darbo reikšmingumas pasireiškia tuo, kad jo rezultatai padės nustatyti tikslius negautų pajamų atlyginimo sutarčių teisėje ypatumus, t.y. nustatyti kokia negautų pajamų atlyginimo kriterijų samprata ir taikymo apimtis, koks negautų pajamų metodas kokiu atveju turėtų būti taikomas ir kt. Remiantis šiuo būtų galima siekti didesnio teismų praktikos nuoseklumo. Nuoseklesnė teismų praktika lemtų tinkamą visiško nuostolių atlyginimo ir teisėtų lūkesčių principų įgyvendinimą bei užkirstų kelią nepagrįstam praturtėjimui. Nuo sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis galėtų pagrįstai tikėtis prisiteisti ne tik tiesioginius nuostolius, tačiau ir negautas pajamas, kurias pagrįstai tikėjosi gauti, tačiau negavo dėl neteisėtų kitos sutarties šalies veiksmų. Tuo tarpu sutartį pažeidusi šalis neišvengtų sutartinės atsakomybės taikymo, dėl ko būtų užkirstas kelias piktnaudžiavimui.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo tikslas. Šio darbo tikslas yra atskleisti ir išanalizuoti negautų pajamų atlyginimo sutarčių teisėje ypatumus.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo uždaviniai. Įgyvendinant nustatytą tikslą, darbe keliami šie uždaviniai:

1. Atskleisti negautų pajamų sampratą ir reglamentavimo ypatumus Lietuvos teisinėje sistemoje, palyginti juos su užsienio valstybėse bei *soft law* institutuose ir kituose dokumentuose įtvirtinta negautų pajamų samprata ir reglamentavimu, nustatyti negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės santykį.
2. Atskleisti negautų pajamų atlyginimo kriterijų sampratą ir jų taikymo ypatumus.
3. Išanalizuoti negautų pajamų apskaičiavimo sutarčių teisėje metodus ir nustatyti jų taikymo problematiką.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo metodika. Siekiant detaliai išanalizuoti Magistro baigiamojo darbo temą, įgyvendinti iškeltą tikslą ir uždavinius bei apibrėžti atitinkamas išvadas darbe naudojami šie pagrindiniai metodai: *duomenų analizės* – jį naudojant siekiama nustatyti esminius negautų pajamų sampratos ir taikymo sutarčių teisėje aspektus bei santykį su kitais institutais; *lyginamasis* metodas – naudojamas nustatant negautų pajamų reglamentavimo ypatumus Lietuvos Respublikoje, kitose užsienio valstybėse, tarptautiniuose dokumentuose ir *soft law* institutuose; *lingvistinis* metodas – naudojamas analizuojant teisės aktų, reglamentuojančių negautas pajamas, ir teismų praktikos reikšmę ir prasmę; *sisteminės analizės* metodas – naudojamas analizuojant teisės aktų, teismų praktikos ir kitų šaltinių, reglamentuojančių negautas pajamas ir susijusius institutus, nuostatas, siekiant nustatyti jų prasmę ir tarpusavio santykį, *loginis analitinis* metodas – taikomas analizuojant doktriną ir teismų praktiką, nustatant problemas bei atitinkamas išvadas, *istorinis* metodas – naudojamas nustatant tam tikrų kriterijų istorinius aspektus, formavimosi ypatumus ir kt.

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Magistro baigiamasis darbas pradedamas įvadu, kuriame apibrėžiama šio darbo problema, aktualumas, naujumas ir mokslinis ištyrimo lygis, reikšmė, tikslas ir uždaviniai, naudojami metodai. Negautų pajamų atlyginimo sutarčių teisėje ypatumų temos išsami analizė pateikiama kitoje šio darbo dalyje, kuri sudaryta iš trijų skyrių. Pirmajame skyriuje pateikiama negautų pajamų sąvoka, be kita ko, santykis su prarastos galimybės piniginės vertės institutu ir išanalizuojamas negautų pajamų reglamentavimas Lietuvos, užsienio valstybių dokumentuose bei *soft law* instrumentuose. Antrajame skyriuje detalizuojami negautų pajamų atlyginimo kriterijai, jų samprata, taikymo ypatumai. Trečiajame skyriuje aptariami negautų pajamų apskaičiavimo ypatumai ir jų taikymo problematika. Magistro baigiamasis darbas užbaigiamas išvadomis, gautomis išanalizavus negautų pajamų atlyginimo sutarčių teisėje ypatumus. Toliau pateikiamas literatūros sąrašas, Magistro baigiamojo darbo anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis bei santraukos, taip pat lietuvių ir anglų kalbomis.

Magistro baigiamojo darbo ginamasis teiginys. Nepakankamas negautų pajamų instituto reglamentavimas lemia teismų praktikos nenuoseklumą ir dažną negautų pajamų nukentėjusiajai sutarties šaliai nepriteisimą arba priešingai, nepagrįstą negautų pajamų priteisimą, taip pažeidžiant visiško nuostolių atlyginimo principą.

1. NEGAUTŲ PAJAMŲ SAMPRATA IR REGLAMENTAVIMAS

Sutarčių teisėje vienas iš esminių principų, užtikrinančių teisinių santykių stabilumą bei teisėtus sutarties šalių interesus, yra tinkamas sutarties vykdymas. Civilinių santykių subjektai veikia *inter alia* lygiateisiškumo, autonomijos, nesikišimo į privačius santykius principų pagrindu. Iš to išplaukia, kad sutartis sukuria teises ir pareigas tik jos šalims ir tik sutartį sudariusios šalys gali reikšti iš jos kylančius reikalavimus. Kadangi kiekviena sutartis jos šalims turi įstatymo galią, taigi ji turi būti tinkamai vykdoma. Tačiau dėl įvairių priežasčių sutartys vienu ar kitu būdu yra pažeidžiamos, pvz. praleidžiant įvykdymo terminą ar neteisėtai jas nutraukiant. Sutarčių teisėje egzistuoja nuostata, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiajai šaliai turi būti atlyginti šios patirti nuostoliai. Nacionalinėje teisės sistemoje nuostoliai skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius. Netiesioginiai nuostoliai, be kita ko, yra negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų (CK 6.249 str. 1 d.).

Dar vienas ne mažiau svarbus sutarčių teisės principas – visiškas nuostolių atlyginimas (lot. *restitutio in integrum*). Jis reiškia, kad žalą būtina tiksliai įvertinti, jog nukentėjusiajam nuo sutarties pažeidimo būtų atlyginta tiek, kiek jis iš tiesų prarado,[10] išskyrus atvejus, kai įstatymai ar sutartis nustato ribotą atsakomybę. Būtent įgyvendinant visiško nuostolių atlyginimo principą dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiajai šaliai turi būti atlyginti ne tik tiesioginiai nuostoliai, tačiau ir negautos pajamos. Negautos pajamos nėra vien nacionalinės teisės institutas, jos reglamentuojamos įvairiuose dokumentuose, skirtingai suprantamos ir vertinamos tam tikrose valstybėse. Dėl šios priežasties žemiau aptariama negautų pajamų samprata Lietuvos teisinėje sistemoje, užsienio valstybėse, Jungtinių Tautų konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių bei *soft law* instrumentuose. Kadangi doktrinoje ir praktikoje sutinkamas terminas „prarastos galimybės piniginė vertė“ šiame skyriuje aptariamas ir šio instituto santykis su negautomis pajamomis.

1.1. Negautų pajamų samprata Lietuvos teisinėje sistemoje

Dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis patiria žalą. Žala įvertinta pinigais yra nuostoliai. CK 6.249 str. 1 d. nurodyta, kad: „žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų“. Minėtame straipsnyje įtvirtintas nuostolių skirstymas į dvi rūšis: tiesioginius ir netiesioginius nuostolius. Būtent čia kyla problema dėl negautų pajamų sampratos, t.y. ar negautos pajamos priskirtinos tiesioginiams ar netiesioginiams nuostoliams.

[10] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje J. *J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“*, bylos Nr. 3K-3-6/2011.

Tiesioginiais nuostoliais laikomos tiesiogiai žalingų pasekmių sąlygotos ir dėl to būtinos išlaidos ar kaštai materialinio pobūdžio objektų pakenkimui pašalinti.[11] Jeigu dėl sutartį pažeidusios šalies neteisėtų veiksmų nukentėjusi šalis neteko turto arba turtas buvo sužalotas, tai laikoma tiesioginiais nuostoliais (CK 6.249 str. 1 d.), nepaisant to, kad minėtas turtas buvo skirtas parduoti ir iš to gauti pajamas.[12] Tuo tarpu netiesioginiais nuostoliai laikomos neteisėtų veiksmų sąlygotos išlaidos ar kaštai arba turto sumažėjimas, kurie atsiranda kaip žalos padarymo papildomas rezultatas, arba yra būtinos, siekiant gauti žalos atlyginimą.[13] Teismų praktikoje ir doktrinoje negautos pajamos priskiriamos prie netiesioginių nuostolių. Jos suprantamos kaip pajamos, kurias pagrįstai tikėtasi gauti, tačiau negauta dėl neteisėtų sutartį pažeidusios šalies veiksmų.[14] Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad toks negautų pajamų priskyrimas prie netiesioginių nuostolių nėra tikslus. Tam tikrais atvejais negautos pajamos yra tokio pobūdžio, kad tai leidžia daryti išvadą, jog tikslingiau būtų jas priskirti prie tiesioginių nuostolių. Pvz., negautas nuomos mokestis neteisėtai, t.y. anksčiau termino, neįspėjus laiku ir kt., nutraukus nuomos sutartį.[15] Toks negautas nuomos mokestis laikomas negautomis pajamomis, t.y. netiesioginiais nuostoliais, tačiau iš esmės tai yra tiesioginis neteisėto sutarties nutraukimo padarinys, t.y. sutartis buvo nutraukta ir dėl to nukentėjusi šalis negavo nuomos mokesčio, sutarties nutraukimas tiesiogiai sukėlė tokius padarius. Taigi tokiu atveju negautos pajamos savo požymiais panašesnės į tiesioginius nuostolius.

Tuo tarpu kitose kontinentinės teisės tradicijos valstybėse nuostoliai skirstomi į *damnum emergens* ir *lucrum ceesans* kategorijas, bendrosios teisės tradicijos valstybėse skirstomi į realią žalą ir negautas pajamas.[16] Skirstymo į *damnum emergens* ir *lucrum ceesans* kriterijus yra santykis tarp neteisėtų veiksmų ar neveikimo ir žalos.[17] Tuo atveju, jeigu viena sutarties šalis pažeidžia sutartinę prievolę, kita šalis patiria dviejų rūšių žalą: viena vertus nukentėjusi šalis turi išlaidų siekiant įvykdyti savo pareigas, tokių kaip pirkimas gaminių siekiant pagaminti prekę. Šios išlaidos yra finansiniai nuostoliai, jie laikomi *damnum emergens,* kai kita šalis nesumoka sutartos kainos ir kt. Kita vertus šalis gali negauti finansinės naudos, kurią tikisi gauti iš sutarties. Tokia finansinė nauda laikoma negautomis pajamomis arba *lucrum ceesans.*[18]

---

[11] Mikelėnas V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. p. 342.
[12] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Senasis dvaras“ v. UAB „Veroeva“, bylos Nr. 3K-3-138/2011.
[13] Mikelėnas V. *supra note 11*. p. 342.
[14] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje R. G. v. *UAB „ERGO Lietuva“ UAB ir „Druskininkų vandentiekis“*, bylos Nr. 3K-3-13/2012.
[15] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. UAB „ Nekilnojamojo turto gama“*, bylos Nr. 3K-3-516/2013.
[16] Magnus Ulrich et at., *Unification of Tort Law: Damages*. Viena: Kluwer Law International, 2001. p. 193.
[17] Mikelėnas V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995. p. 144.
[18] Marboe I. *Calculation of Compensation and Damages in International Investment Law*. Oxford International Arbitration Series 2009. p. 99.

Tam tikrose valstybėse reglamentuojama, kad jeigu sutartis pažeidžiama dėl didelio neatsargumo, nukentėjusi šalis turi teisę tik į *damnum emergens* atlyginimą. Daugelyje valstybių vadovaujamasi principu, kad nukentėjusiai šaliai turi būti atlyginti ir tiesioginiai nuostoliai ir negautos pajamos. Taigi negautos pajamos visais atvejais neturėtų būti priskiriamos prie netiesioginių nuostolių.

Atkreiptinas dėmesys, kad nei CK, nei jokiame kitame teisės akte detalesnė negautų pajamų sąvoka, nei kad ji įtvirtinta CK 6.249 str. 1 d., nėra reglamentuota. Doktrinoje taip pat konkrečiai nėra apibrėžta kas turėtų būti laikoma negautomis pajamomis. Manytina dėl to, kad kiekvienu konkrečiu atveju kaip negautos pajamos pripažįstami skirtingo pobūdžio nuostoliai. Pvz., deliktinės atsakomybės atveju tai paprastai būna negautas darbo užmokestis, sutartinės atsakomybės atveju negautos pajamos skiriasi priklausomai nuo sutarties rūšies. Esant nuomos teisiniams santykiams kaip negautos pajamos laikomas negautas nuomos mokestis, akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pažeidimo atveju negautos pajamos gali būti akcijų nuvertėjimas ir kt. Dėl tokio nepakankamo negautų pajamų sampratos reglamentavimo, teismų praktikoje įtvirtinti kriterijai, kuriais vadovaujantis vertinama ar konkretūs nuostoliai laikytini negautomis pajamomis ir ar yra pagrindas jas priteisti. Šie kriterijai, jų samprata ir taikymo ypatumai detaliau aptariami antrajame skyriuje.

Pažymėtina, kad teismų praktikoje išaiškinta, jog prarasta galimybė išvengti turtinių praradimų, t.y. sutaupyti, pagal savo esmę patenka į negautų pajamų sampratą, nes negautos pajamos bendrąja prasme reiškia prarastą galimybę pagerinti savo turtinę padėtį.[19]

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad negautos pajamos neturėtų būti griežtai priskiriamos prie tiesioginių ar netiesioginių nuostolių rūšies, tačiau galėtų būti laikomos atskira nuostolių rūšimi, kadangi negautos pajamos tam tikrais atvejais turi ir tiesioginiams nuostoliams būdingų bruožų. Be kita ko, darytina išvada, kad nepakankamas negautų pajamų sampratos reglamentavimas yra nulemtas skirtingo negautų pajamų pobūdžio esant įvairiems teisiniams santykiams.

1.2. Negautų pajamų samprata ir atlyginimo kriterijai užsienio valstybėse

Kaip jau minėta, negautos pajamos nėra vien nacionalinės teisės institutas, jis egzistuoja daugelyje užsienio valstybių. Tačiau kaip įprasta, negautų pajamų samprata ir atlyginimo kriterijai užsienio valstybėse turi tam tikrų ypatumų. Negautų pajamų sampratos ir atlyginimo kriterijų ypatumus užsienio valstybėse tikslingiausia išskirti pagal bendrosios teisės tradicijos valstybes bei kontinentinės teisės tradicijos valstybes. Taigi žemiau detaliai aptariami negautų

[19] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Melesta“ v. Lex System GmbH*, bylos Nr. 3K-3-52/2013.

pajamų sampratos ir atlyginimo kriterijų ypatumai, pradedant nuo bendrosios teisės tradicijos valstybių.

Bendrosios teisės tradicijos valstybėse, tokiose kaip Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje bei Jungtinėse Amerikos Valstijose nuostoliai, patirti dėl sutarties pažeidimo, skirstomi į minimalius, bendruosius ir specialiuosius. Minimalūs nuostoliai gali būti priteisiami tais atvejais, kai sutartį pažeidusi šalis yra atsakinga dėl tokio pažeidimo, tačiau dėl pažeidimo nukentėjusi šalis neturi galimybės įrodyti konkrečius patirtus nuostolius.[20] Bendrieji nuostoliai, tai tokie nuostoliai, kurie yra preziumuojami kaip sutarties pažeidimo padarinys, t.y. jie laikomi natūraliais ir tikėtinais padariniais. Tuo tarpu specialūs nuostoliai, tai nuostoliai, kurie atsiranda esant specialioms ar išskirtinėms aplinkybėms, protingai jų nenumatant ir negali būti savaime priteisti, nebent nustatomi konkretūs kriterijai.[21] Bendrieji nuostoliai nuo specialiųjų skiriasi tuo, kad nereikia įrodyti konkretaus bendrųjų nuostolių dydžio, užtenka įrodyti, kad nuostoliai yra patirti.[22] Pažymėtina, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse ginamas lūkesčio interesas, t.y. šaliai turi būti atlyginti tokio dydžio nuostoliai, kad ji atsidurtų padėtyje lyg sutartis niekada nebūtų pažeista.

Negautos pajamos bendrosios teisės tradicijos valstybėse paprastai suprantamos kaip specialios arba logiškai išplaukiančios (angl. *consequential*) pajamos. Siekiant negautų pajamų atlyginimo turi būti nustatyti šie pagrindiniai kriterijai: priežastinis ryšys tarp sutarties pažeidimo ir prarastų ateityje tikėtinų gauti pajamų, numatomumas, pagrįstas tikėtinumas.[23] Išvardintų negautų pajamų atlyginimo kriterijų taikymas ir samprata skirtingose valstybėse šiek tiek skiriasi. Toliau aptariamas kiekvienas kriterijus.

Priežastinio ryšio (angl. *causation*) reikalavimo esmė yra nustatyti, ar sutartį pažeidusios šalies veiksmai yra taip susiję su nukentėjusios šalies patirta žala, kad gali būti daroma išvada, jog žala ir buvo sukelta tais veiksmais. Paprastai ieškovas turi įrodyti, kad jeigu atsakovas nebūtų pažeidęs sutarties, žala nebūtų atsiradusi. Net jeigu ieškovas įrodo, kad būtent sutarties pažeidimas sukėlė žalą, jis privalo įrodyti, kad ta patirta žala nėra pernelyg nutolusi. Paprastai bendrosios teisės tradicijos valstybėse žalos atlyginimas ribojamas reikalavimu įrodyti, kad nuostoliai sutarties sudarymo metu buvo apsvarstyti šalių arba galėjo / turėjo numatomi kaip sutarties pažeidimo rezultatas.[24]

Numatomumo (angl. *foreseeability*) sąvoka pirmą kartą įtvirtinta *Hadley v. Baxendale* byloje.[25] Šioje byloje buvo sudaryta paslaugų teikimo sutartis, kurios dalykas – sugedusią

[20] J. Y. Gotanda. *supra note 7* . [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-11].
[21] *Ibid.*
[22] *Ibid.*
[23] *Ibid.*
[24] *Ibid.*
[25] *Ibid.*

malūno detalę pristatyti gamintojui, kad šis galėtų ją sutaisyti. Sutartis buvo pažeista, ir sugedusi dalis nebuvo pristatyta laiku, dėl ko ieškovas buvo priverstas atidėti malūno atidarymą. Ieškovas reikalavo iš sutartį pažeidusios šalies, t.y. paslaugų teikėjo, priteisti negautas pajamas, kurias jis būtų gavęs, jeigu malūną būtų atidaręs laiku. Teismas išaiškino, kad negautos pajamos šiuo atveju nepriteistinos, nes paslaugos teikėjas negalėjo pagrįstai numatyti, kad dėl vėlesnio krovinio pristatymo bus patirta aptarta žala. Šiuo sprendimu buvo įtvirtintos dvi esminės nuostatos: pirma, kad nuostoliai atlyginami tik tuo atveju, kai jie natūraliai išplaukia iš sutarties pažeidimo, antra, kai nuostoliai natūraliai neišplaukia iš sutarties pažeidimo, ieškovas turi įrodyti, kad sutartį pažeidusi šalis galėjo ir turėjo protingai numatyti tokių nuostolių atsiradimo galimybę. Šių taisyklių tikslas yra apriboti nuostolių priteisimo apimtį, kad ieškovui nebūtų priteista tai, ko ir esant įprastai veiklai jis nebūtų gavęs. Siekiant nustatyti minėtas taisykles taikomas objektyvus (vidutiniškai atidaus ir apdairaus asmens standartas) ir subjektyvus (atsižvelgiant į konkrečias faktines aplinkybes) metodai. Pažymėtina, kad galimybė numatyti negautas pajamas turi egzistuoti jau sutarties sudarymo metu.

Kitas vienas iš pagrindinių negautų pajamų atlyginimo kriterijų yra pagrįstas tikėtinumas gauti pajamas (angl. *reasonable cerntaity*). Daugumoje bendrosios teisės tradicijos valstybių šį kriterijų reikia įrodyti tik nustatant ar sutarties pažeidimas lėmė pagrindą priteisti negautas pajamas ir nereikalaujama nustatant konkretų negautų pajamų dydį.[26] Jungtinėse Amerikos Valstijose vyrauja taisyklė, kad negautos pajamos turi būti atlyginamos ir tais atvejais, kai verslas yra visiškai naujas arba dar netgi nepradėtas (angl. *new business rule*). Pirminė šios taisyklės esmė buvo tokia, kad esant naujam arba dar neįsteigtam verslui neįmanoma priteisti negautų pajamų, nes nėra jokios verslo istorijos (gauto pelno ir pan.), kurios pagrindu būtų galima apskaičiuoti negautas pajamas. Galiausiai teismai nusprendė, kad tokia nuostata nėra teisinga, ypač tais atvejais kai būtent sutarties pažeidimas apskritai lėmė verslo neatsiradimą. Taigi Jungtinėse Amerikos Valstijose naujam arba dar neįsteigtam verslui negautos pajamos atlyginamos, jeigu įrodoma, jog negautas pajamas pagrįstai tikėtasi gauti. Teismai paprastai yra mažiau reiklūs taikant šį reikalavimą tais atvejais, kai žala padaryta tyčia.[27]

Aukščiau išdėstyti kriterijai yra pagrindiniai bendrosios teisės tradicijos valstybės, kurie turi būti nustatyti kiekvienu atveju, kai reikalaujama atlyginti negautas pajamas.

Toliau aptariama negautų pajamų samprata ir atlyginimo kriterijai kontinentinės teisės tradicijos valstybėse. Taigi, kaip ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse, taip ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse nuostolių atlyginimo tikslas yra visiškai kompensuoti dėl sutarties

[26] J. Y. Gotanda. *supra note* 7, [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-11].
[27] Remedies – *Lost Profits as Contract Damages for an Unestablished Business: The New Business Rule Becomes Outdated,* 56 N.C. L. REV. 693, 712 (1978). // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-25]. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr56&div=32&g_sent=1&collection=journals#716

pažeidimo nukentėjusios šalies patirtus nuostolius.[28] Daugumos valstybių teisės aktai nustato tiesioginių nuostolių ir negauto pelno atlyginimo galimybę. Pvz. Prancūzijos civilinis kodeksas nustato, kad nuostoliais yra laikomi tiesiogiai patirti nuostoliai ir nauda, kurios nukentėjusioji šalis negavo dėl sutarties pažeidimo, išskyrus numatytas išimtis. Analogiškai negautų pajamų institutas įtvirtintas ir Vokietijos, Italijos bei Ispanijos teisės aktuose.[29] Rusijoje nustatyta, kad sutarties pažeidimas suteikia nukentėjusiai šaliai teisę į tiesiogiai patirtų nuostolių bei negautų pajamų, kurios suprantamos kaip pajamos, kurias nukentėjusi šalis pagrįstai tikėjosi gauti veikiant įprastomis sąlygomis, tačiau negavo dėl kitos šalies sutartinių prievolių neįvykdymo, atlyginimą.[30]

Siekiant negautų pajamų atlyginimo reikia įrodyti priežastinio ryšio, numatomumo ir pagrįsto tikėtinumo kriterijų egzistavimą. Tam tikrose valstybėse reikalaujama, kad sutartis būtų pažeista tyčia, tuo tarpu kitose negautos pajamos priteistinos tik tuo atveju, jeigu nukentėjusi šalis nenutraukia sutarties. Daugelyje kontinentinės teisės tradicijos valstybių turi egzistuoti tam tikros formos priežastinis ryšys arba numatomumas, arba abu šie kriterijai. Prancūzijoje, siekiant prisiteisti nuostolius, įskaitant ir negautas pajamas, nuostoliai turi būti tiesioginis sutarties pažeidimo rezultatas ir turi būti numatomi.[31] Taigi Prancūzijoje negautos pajamos suprantamos kaip tiesioginiai nuostoliai. Numatomumo reikalavimas Prancūzijoje interpretuojamas kaip reikalavimas, kad nuostoliai turėjo būti arba galėjo būti numatyti sutarties sudarymo metu, išskyrus kai sutartis pažeista tyčia. Tuo tarpu Ispanijos sutarčių teisė numato, kad sutartis gali būti pažeista tyčia arba neatsargumu. Analizuojant numatomumo reikalavimą pastebėtina, kad Vokietijos teisinėje sistemoje jis apskritai nėra taikomas. Tačiau nuostolių atlyginimas Vokietijoje ribojamas reikalavimu įrodyti atitinkamą, t.y. griežtesnį, priežastinį ryšį. Priešingai nei Austrijoje, kurioje priežastinis ryšys laikomas egzistuojančiu, jeigu esant įprastinei veiklai nuostolių nebuvo įmanoma nenumatyti.

Daugelyje valstybių siekiant nuostolių atlyginimo taip pat reikalaujama įrodyti, kad sutartis pažeista būtų esant kaltei arba dideliam neatsargumui. Austrijoje siekiant negautų pajamų atlyginimo reikalaujama įrodyti, kad sutartis pažeista tyčia arba esant dideliam neatsargumui bei tai, kad sutartis pažeista būtent atsakovo veiksmais. Pagrįsto tikėtinumo reikalavimas taip pat taikomas daugelyje valstybių, skiriasi tik jo apimtis. Pvz. Šveicarijoje turi būti įrodytas pagrįstas tikėtinumas gauti pajamas esant įprastinei veiklai, tačiau nereikalaujama įrodyti konkretų jų dydį. Tuo tarpu daugelyje kitų valstybių, tokių kaip Belgija, pagrįstas tikėtinumas taikomas tik negautų pajamų faktui, bet ne apimčiai. Kaip ir Lietuvoje, taip ir

[28] Duxbury R. *Contract Law*, 2008. p. 364.
[29] J. Y. Gotanda. *supra note* 7, [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-11].
[30] Djakhongir Saidov, *Cases on CISG Decided in the Russian Federation*, 7 VINDOBONA J. INT'L COM. L. & ARB. 1, 41-45 (2003).
[31] J. Y. Gotanda. *supra note* 7, [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12].

Italijoje, jeigu negautų pajamų dydis negali būti tiksliai nustatytas, jį nustato teismas. Tam tikrose valstybėse, pvz. Šveicarijoje, numatyta, kad negautos pajamos, kaip netinkamo sutarties vykdymo ar nevykdymo padarinys, gali būti priteisiamos tik tuo atveju, jeigu sutartis nėra nutraukiama,[32] nepaisant to ar ji nutraukta dėl pažeidimo nukentėjusios šalies iniciatyva ar abiejų šalių bendru sutarimu.[33] Tokiu atveju negautos pajamos laikomos kaip kompensacija dėl laikino sutarties pažeidimo. Šalys laikomos įpareigotomis sutarties sąlygų, tačiau sutartį pažeidžianti šalis, vietoj tinkamo jos vykdymo, tiesiog sumoka patirtus nuostolius. Tuo tarpu, jeigu šalis reikalauja nutraukti sutartį, teoriškai ji praranda teisę į negautų pajamų atlyginimą. Tačiau pastebima, jog praktikoje ši taisyklė netaikoma, t.y. negautos pajamos priteisiamos ir nutraukus sutartį.[34] Priešingu atveju būtų pažeistas visiško nuostolių atlyginimo principas. Lietuvoje ši taisyklė nėra taikoma, tačiau pastebima kitokių jos formų. *UAB „Švaresta“ v. Vilkaviškio rajono savivaldybė* byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad sutarties nutraukimo faktas, kai pažeidžiama sutartis, nevertinamas kaip pagrindas atlyginti negautas pajamas. Nukentėjusi šalis turi dėti visas pastangas išsaugot sutartį, bendradarbiauti, t.y. reikalauti netesybų, nustatyti papildomą terminą, sustabdyti sutarties vykdymą ir kt. Jeigu nukentėjusi šalis nebendradarbiauja ir iškart po sutarties pažeidimo ją nutraukia, tai gali būti pagrindas nepriteisti negautų pajamų, kurios būtų gautos nukentėjusiai šaliai vykdžius sutartį. Toks sutarties nutraukimas gali būti įvertintas kaip nesiėmimas priemonių nuostoliams sumažinti ir gali būti laikomas pagrindu nukrypti nuo visiško nuostolių atlyginimo principo.[35] Tokiu atveju akivaizdu, kad prioritetas turi būti teikiamas sutarties išsaugojimui, priešingu atveju šalis gali prarasti teisę į negautų pajamų atlyginimą arba lemti negautų pajamų atlyginimo sumažinimą.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad negautų pajamų atlyginimo institutas iš esmės yra įtvirtintas visose valstybėse. Daugumoje kriterijai, kuriais remiantis priteisimos negautos pajamos, yra panašūs, skiriasi tik tam tikrų kriterijų taikymo pobūdis bei jų interpretavimas.

1.3. Negautų pajamų reglamentavimas CISG konvencijoje ir *soft law* instrumentuose

Negautos pajamos reglamentuojamos ne tik nacionalinėje teisėje, tačiau ir įvairiuose tarptautiniuose ar Europos Sąjungos dokumentuose. Kadangi būtent tarptautiniai ar Europos Sąjungos dokumentai lemia tam tikrų institutų taikymą, jų perkėlimą į nacionalinę teisę, toliau aptariamas negautų pajamų reglamentavimas pagrindiniuose dokumentuose, t.y. Jungtinių Tautų

[32] *Ibid*.
[33] Marboe I. *supra note 18*, p. 112.
[34] J. Y. Gotanda. *supra note* 7, [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12].
[35] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Švaresta“ v. Vilkaviškio rajono savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-510/2009.

konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių ir *soft law* instrumentuose. Nors *soft law* teisė nėra privaloma, tačiau dažnai daro labai didelę įtaką valstybių nacionalinei teisei. Šio instituto dokumentai taip pat yra taikomi, kai šalys sutartimi numato tokią galimybę. Šiame poskyryje aptariamas negautų pajamų reglamentavimas šiuose *soft law* instrumentuose: Tarptautinių komercinių sutarčių principuose, Europos sutarčių teisės principuose ir Bendros principų sistemos projekte.

Taigi vienas iš *soft law* instrumentų yra Tarptautinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) parengti Tarptautinių komercinių sutarčių principai (toliau – **UNIDROIT principai**).[36] UNIDROIT principų 7.4.2 straipsnyje nustatyta, jog sutarties šalis yra įpareigota visiškai atlyginti žalą, padarytą dėl sutarties nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Į šią žalą įeina bet kokie patirti nuostoliai ir bet kokia prarasta nauda, įskaitant naudą, negautą siekiant išvengti žalos. Tokia žala gali būti ir neturtinė, pvz. fizinis skausmas, emocinis išsekimas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad neturtinės žalos atlyginimas dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiajai šaliai retai kada taikomas.

UNIDROIT principų komentare pateikiamas detalesnis minėto straipsnio paaiškinimas. Jame nurodoma, kad šiame straipsnyje yra įtvirtintas visiško nuostolių atlyginimo principas tuo atveju, jeigu sutartis nėra įvykdoma. Tačiau pabrėžiama, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis neturi praturtėti atlygintų nuostolių sąskaita, t.y. turi būti atlyginti tik realūs nuostoliai, o ne tikėtini, hipotetiniai. Taip pat pabrėžiama priežastinio ryšio tarp sutarties neįvykdymo ir žalos svarba. Komentare nurodoma, kad nuostoliai turi būti aiškinami plačiai, apimant turto sumažėjimą arba įsipareigojimų padidėjimą, kuris atsiranda pvz. tais atvejais kai sutarties šalis, negavusi tam tikros pinigų sumos iš kitos sutarties šalies, savaime tampa įpareigota skolintis, kad tinkamai įgyvendintų savo įsipareigojimus. Į šią sąvoką taip pat įtraukiamas negautas pelnas (angl. *loss of profit*). Atkreiptinas dėmesys, jog UNIDROIT principuose vartojama sąvoka (negautas pelnas) skiriasi nuo Lietuvos teisinėje sistemoje vartojamos sąvokos. Pelnas ekonomine prasme yra suprantamas kaip skirtumas tarp pajamų ir išlaidų, tuo tarpu pajamos yra visos gautos lėšos. Atsižvelgiant į teismų praktikoje suformuluotas nuostatas, kad kaip negautos pajamos priteisiamas tik grynasis pelnas,[37] darytina išvada, kad tikslesnis vartotinas terminas turėtų būti negautas pelnas. Tačiau siekiant teisinio aiškumo, toliau darbe laikomasi Lietuvos teisinėje sistemoje vartojamo termino – negautos pajamos. Taigi UNIDROIT principuose negautos pajamos suprantamos kaip pajamos, kurias sutarties šalis būtų gavusi, jeigu sutartis

[36] Official Comments of UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. // http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf.

[37] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. firma v. Kauno miesto savivaldybės administracija*, bylos Nr. 3K-3-62/2008; 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ Rudeta" v. AB „Lietuvos draudimas"*, bylos Nr. 3K-3-322/2008.

būtų vykdoma tinkamai. Taip pat nurodoma, kad nauda visada yra nekonkreti, taigi tam tikrais atvejais ji gali įgauti prarastos galimybės piniginės vertės formą.

UNIDROIT principai taip pat reglamentuoja, jog negautos pajamos atlyginamos tik tuo atveju, jeigu yra pagrįstai tikėtasi jas gauti (7.4.3. straipsnis). 7.4.4. straipsnis įtvirtina, kad dėl sutarties pažeidimo gali būti atlyginama tik ta žala, kuri buvo numatyta gauti sudarant sutartį. Šiuo siekiama apriboti priteisiamų negautų pajamų apimtį, kad nukentėjusi šalis dėl to nepagrįstai nepraturtėtų ir būtų atlygintos tik tos negautos pajamos, kurias buvo planuojama gauti esant įprastinei veiklai. Šiame straipsnyje nenumatyta jokių taisyklės, kad atlyginama tik ta žala, kurią šalis turėjo numatyti sudarant sutartį, išimčių. Tačiau komentare pabrėžiama, kad nuostolių numatymo sudarant sutartį sąlyga turėtų būti tikslinama, nes ji neatitinka daugelio valstybių nacionalinių teisės nuostatų. Tam tikrose valstybėse įtvirtinta, kad esant sutarties kontrahento tyčiai ar dideliam neatsargumui, galima reikalauti iš anksto nenumatytos gauti žalos atlyginimo.

UNIDROIT principų 7.4.5. straipsnyje reglamentuotas atvejis, kad esant situacijai, kai neteisėtai nutraukiama sutartis ir per protingą terminą sudaroma nutrauktą sutartį pakeičianti sutartis, nuostoliais gali būti pripažintas skirtumas tarp pirmos sutarties kainos ir ją pakeitusios sutarties kainos. Nutrauktą sutartį pakeičianti sutartis gali būti sudaryta dėl tam tikrų įsipareigojimų arba tiesiog siekiant patenkinti poreikius. Ši nuostata taikytina tik tuo atveju, jeigu sudaroma nutrauktą sutartį pakeičianti sutartis, bei netaikoma tuo atveju, jeigu sutarties šalis pati įvykdo neteisėtai sutartį nutraukusios šalies pareigas, pvz. automobilių servisui nutraukus automobilio remonto sutartį, automobilio savininkas jį susiremontuoja pats. Pakeičianti sutartis turi būti sudaryti per protingą terminą ir protingu būdu. Šiuo įtvirtinta sutartį nutraukusios šalies interesų apsauga, siekiant, kad jos interesai nenukentėtų dėl skubotų ir piktavališkų nukentėjusios šalies veiksmų. Taigi minėtu straipsniu iš esmės įtvirtintas negautų pajamų apskaičiavimas naudojant kainų skirtumo metodą, kuris detaliau aptariamas trečiajame skyriuje.

Tuo tarpu UNIDROIT principų 7.4.6. straipsnyje aptariama priešinga situacija, kai sutartis neteisėtai nutraukiama, tačiau nėra sudaroma ją pakeičianti sutartis. Tokiu atveju, patirti nuostoliai gali būti apskaičiuojami pagal rinkos kainą, jeigu ją įmanoma nustatyti. Dažniausiai tai gali būti konkrečios sutarties, pvz. prekių pristatymo arba paslaugų teikimo rinkos kaina. Rinkos kaina turi būti nustatoma pagal nutrauktos sutarties vykdymo vietą. Jeigu konkrečioje vietovėje neįmanoma nustatyti, rinkos kaina gali būti nustatoma ir pagal kitą vietą, jeigu toks nustatymas būtų protingas. Tokiu atveju nuostoliai apskaičiuojami pagal skirtumą tarp sutarties kainos ir rinkos kainos tuo metu, kai buvo nutraukta sutartis. Rinkos kaina gali būti įrodoma remiantis konkrečių institucijų ar ekspertų išvadomis. Šiuo įtvirtintas negautų pajamų

apskaičiavimas naudojant rinkos kainos metodą, kuris taip pat detaliau aptariamas trečiame skyriuje.

Yra situacijų, kai nuostoliai gali atsirasti ne tik dėl sutartį pažeidusios šalies veiksmų, tačiau ir dėl nukentėjusios šalies veiksmų. Tuo atveju kai prie nuostolių atsiradimo prisidėjo ir nukentėjusi sutarties šalis arba atsitiko kitas įvykis, dėl kurio ji buvo prisėmusi riziką, atlygintini nuostoliai proporcingai sumažinami. Kai dėl sutarties šalies veiksmų ar neveikimo sutartį pažeidusiai šaliai tampa tiesiog neįmanoma išvengti nuostolių atsiradimo ji visiškai atleidžiama nuo atsakomybės. 7.4.8. straipsnyje taip pat nustatyta, kad sutartį pažeidusi šalis apskritai atleidžiama nuo atsakomybės, jeigu nukentėjusi šalis protingais ir pagrįstais savo veiksmais būtų sumažinusi žalą. Šiuo atveju, nukentusi šalis turi atlyginti kitai šaliai žalos pašalinimo išlaidas.

Kitas *soft law* institutas, taip pat reglamentuojantis negautas pajamas, yra Europos sutarčių teisės principai (angl. *The Principles of European Contract Law*, toliau – **PECL principai**).[38] PECL principų 9:501 straipsnyje įtvirtinta, kad sutarties šalis turi teisę į nuostolių, padarytų kitai šaliai pažeidžiant sutartį, atlyginimą. Į nuostolių sąvoką įeina neturtinė žala bei būsima žala (angl. *future loss*), kurią pagrįstai tikėtasi gauti ateityje. PECL principuose nustatyta, kad atlyginant dėl sutarties pažeidimo patirtus nuostolius, turi būti siekiama, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjusioji šalis atsidurtu tokioje padėtyje, kokioje būtų buvusi, jeigu sutartis būtų įvykdyta tinkamai. Šia nuostata įtvirtintas vadinamasis lūkesčių interesas.[39] Tokie nuostoliai apima nuostolius, kuriuos nukentėjusi šalis patyrė ir naudą, kurios ji negavo (PECL principų 9:502 str.).

PECL principai taip pat įtvirtina nuostatą, kad sutartį pažeidusi šalis turi atlyginti tuos nuostolius, kurie buvo numatyti arba galėjo būti numatyti gauti sudarant sutartį, išskyrus atvejus, kai sutartis pažeista tyčia ar dėl didelio neatsargumo. Tada numatomumo reikalavimas netaikomas. Šioje situacijoje būtent ir pastebima aukščiau minėta situacija, leidžianti daryti išvadą, kad siekiant teisinio aiškumo UNDROIT principai turėtų būti papildyti analogiška nuostata.

9:504 straipsnyje įtvirtinta atsakomybės ribojimo nuostata, tuo atveju, jeigu nukentėjusi šalis savo veiksmais prisidėjo prie žalos atsiradimo ar padidėjimo. Taip pat nurodoma, kad jeigu patirtos žalos galima buvo išvengti nukentėjusios šalies veiksmais, sutartį pažeidusi šalis atleidžiama nuo pareigos atlyginti tokius nuostolius. Kaip ir UNDIROIT principuose, taip ir PECL principuose įtvirtintos analogiškos nuostatos dėl nuostolių apskaičiavimo taisyklių kai sudaroma neteisėtai nutrauktą sutartį pakeičianti sutartis ir tais atvejais kai ji nesudaroma.

---

[38] Principles of European Contract Law. Parts I, II and III. Kluwer Law International. European Union, 2002 // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-13]. http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/index.html

[39] Sadanand A. *Lost profits, Market Damages, and Specific Performance:an Economic Analysis of Buyer's Breach*. University of British Columbia, 2001.

Analogiškai negautų pajamų institutas reglamentuojamas ir Bendros principų sistemos projekte (angl. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference*, toliau – **DCFR principai**).[40] DCFR principuose taip pat įtvirtinta lūkesčių intereso apsauga, numatanti, kad nuostoliai turi būti atlyginti tokia apimtimi, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis atsidurtų tokioje padėtyje, lyg sutarties pažeidimo nebūtų buvę ir sutartis būtų vykdoma tinkamai. DCFR principuose įtvirtinti nuostoliai apima realiai patirtus nuostolius bei naudą, kurios dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis negavo. Sutartį pažeidusi šalis yra atsakinga už tokią žalą, kurią ji pagrįstai galėjo arba turėjo numatyti, kaip sutarties pažeidimo padarinį, nebent pažeidimas padarytas tyčia arba dėl didelio neatsargumo. Principuose taip pat įtvirtintos nuostatos, kad tuo atveju kai dėl žalos atsiradimo yra atsakinga ir nukentėjusi šalis arba kai žala kilo dėl to, kad ji nesiėmė reikiamų veiksmų, sutartį pažeidusios šalies atsakomybė proporcingai mažinama arba ji apskritai atleidžiama nuo atsakomybės. Nuostatos dėl nuostolių apskaičiavimo kai sudaroma neteisėtai nutrauktą sutartį pakeičianti sutartis, bei kai ji nesudaroma ir remiamasi rinkos kaina, iš esmės yra analogiškos anksčiau minėtoms. Pažymėtina, kad DCFR principuose negautų pajamų apskaičiavimas naudojant kainų skirtumo ar rinkos vertės metodą šiek tiek patikslintas, nurodant, jog metodai taikoma neteisėtai nutraukus visą sutartį ar jos dalį. Toks aspektas nėra detalizuotas kituose nagrinėtuose *soft law* institutuose, tačiau išplaukia iš nuostatų esmės.

Svarbus ir taikytinas dokumentas, kuriame taip pat reglamentuojamas negautų pajamų atlyginimas yra Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių (toliau – **CISG konvencija**).[41] CISG konvencija reglamentuoja pirkimo – pardavimo sutartis, kai jos sudaromos tarp šalių, kurių verslo vieta yra skirtingose valstybėse (CISG konvencijos 1 str.). Negautų pajamų institutui aktualus yra CISG konvencijos 74 str., kuris įtvirtina, kad: „Nuostoliai dėl sutarties pažeidimo vienos iš šalių sudaro sumą, lygią tai žalai, įskaitant negautas pajamas, kurią patyrė kita šalis dėl sutarties pažeidimo. Tokie nuostoliai negali viršyti žalos, kurią sutartį pažeidusi šalis numatė ar turėjo numatyti sutarties sudarymo momentu kaip galimą sutarties pažeidimo pasekmę, atsižvelgiant į tuos faktus ir dalykus, apie kuriuos ji tada žinojo ar turėjo žinoti.“. Šia nuostata siekiama, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis atsidurtų tokioje padėtyje, kokioje būtų, jeigu sutartis nebūtų pažeista. Atkreiptinas dėmesys, kad minėtame straipsnyje detaliai numatyta, kad šalis turi teisę ir į negautų pajamų atlyginimą. Kaip nurodoma komentuojant CISG konvenciją, teisė į negautų pajamų atlyginimą numatyta konkrečiai, kadangi

[40] Christian von Bar, Eric Clive and Hans Schulte-Nölke. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-13]. http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf

[41] Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių, Valstybės žinios, 1993-01-19, Nr. I- 51.

kai kuriose valstybėse negautos pajamos neįeina į nuostolių sąvoką.[42] Tačiau detalesnio negautų pajamų kriterijų sąrašo ar apskaičiavimo taisyklių CISG konvencija nepateikia. CISG konvencijoje nėra numatytas reikalavimas, kad sutartis būtų pažeista tyčia. Tačiau įtvirtintas numatomumo reikalavimas, susidedantis iš objektyvaus ir subjektyvaus kriterijų.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintas negautų pajamų reglamentavimas yra iš esmės analogiškas reglamentavimui, įtvirtintam CISG konvencijoje, UNIDROIT, DCFR ir PECL principuose. Tam tikri skiirtumai paprastai ištaisomi ar kriterijai detalizuojami juos įtvirtinant ir atitinkamai koreguojant teismų praktikoje. Tuo tarpu būtų tikslingiau ir leistų lengviau išvengti teismų praktikos nenuoseklumo, jeigu UNIDROIT principai būtų papildyti nuostata, kad pajamų numatomumo reikalavimas netaikytinas kai sutartis pažeidžiama tyčia arba dėl didelio neatsargumo, kaip kad nustatyta kituose aptartuose dokumentuose. Be kita ko, ši nuostata turėtų būti ir toliau plėtojama tiesmų praktikoje. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvoje turėtų būti vartojama tikslesnė negautų pajamų sąvoka, kuri vartojama *soft law* instrumentuose, t.y. negautas pelnas.

1.4. Negautos pajamos v. prarastos galimybės piniginė vertė

Doktrinoje bei teismų praktikoje dažnai sutinkamas terminas „prarastos galimybės piniginė vertė“. Natūraliai išplaukia klausimas, ar prarastos galimybės piniginė vertė turi būti prilyginama negautoms pajamoms, galbūt tai yra negautų pajamų porūšis ar visiškai atskiras institutas. Šiame skyriuje aptariamas negautų pajamų ir prarastos galimybės pinginės vertės santykis.

Prarastos galimybės piniginės vertės terminas įtvirtintas UNIDROIT principų 2.1.15 str. („Nesąžiningos derybos“) komentare. Minėtame straipsnyje nurodyta, kad šalis turi teisę laisvai derėtis ir jai netaikoma civilinė atsakomybė, jeigu sutartis nėra sudaroma. Tačiau šalis, kuri nesąžiningai nutraukia derybas, turi atlyginti kitai šaliai patirtus nuostolius (2.1.15 str. 2 d.). Principuose išaiškinta, jog nesąžiningas derybų nutraukimas reiškia derėjimąsi neturinti tikslo sudaryti sutarties ir kt. Lietuvos teismų praktikoje nesąžiningumas ikisutartiniuose santykiuose aiškinamas keliais aspektais. Pirma, tai draudimas vesti derybas neketinant sudaryti sutartį. Antra, draudimas nutraukti toli pažengusias derybas be svarbios priežasties, nes taip viena šalis turi pagrįstą pagrindą tikėtis, kad kitos šalies ketinimai yra rimti ir sutartis bus sudaryta. Trečia, tai konfidencialumo pareiga.[43] UNIDROIT principų 2.1.15 str. komentare įvardijama, kokius nuostolius turi atlyginti derybas pažeidusi šalis. Tai yra patirtos derybų išlaidos, prarastos galimybės sudaryti kitą sutartį su trečiąja šalimi piniginė vertė (pasitikėjimo arba negatyvusis

[42] J. Y. Gotanda. *supra note* 7 // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-13].
[43] Ambrasienė D. Cirtautinė S. *supra note 4.* p. 54.

interesas / angl. *reliance or negative interest*), tačiau neturėtų būti atlyginamos pajamos, kurios turėjo būti gautos, jeigu sutartis būtų sudaryta (lūkesčių arba teigiamasis interesas / angl. *expectation or positive interest*).

Kaip ir UNIDROIT principuose, taip ir daugelio valstybių teisinėse sistemose pripažįstami lūkesčių, pasitikėjimo ir restitucinis (angl. *restitution*) interesai.[44] Sutarčių teisėje yra ginamas lūkesčio arba teigiamas interesas, kuris reiškia, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjusiai šaliai turi būti atlyginami tokie nuostoliai, kurie pastatytų nukentėjusią šalį į padėtį, lyg sutartis būtų tinkamai įvykdyta, įskaitant ir naudą turėtą gauti iš sutarties. Tuo tarpu deliktinėje teisėje ginamas pasitikėjimo arba negatyvusis interesas, kuris reiškia, jog šalis grąžinama į padėtį prieš derybas, lyg derybos nebūtų pradėtos.[45] Restitucinio intereso esmė taip pat orientuota į praeitį, tačiau ja siekiama ne atlyginti nukentėjusios šalies nuostolius, tačiau grąžinti turtą, kurį sutartį pažeidusi šalis gavo dėl savo neteisėtų veiksmų.[46] Darytina išvada, kad sutarčių teisėje siekiama užtikrinti, jog pažadas bus įgyvendintas, tuo tarpu deliktinėje teisėje siekiama užtikrinti esamą padėtį (lot. *status quo*). Taigi UNIDROIT principuose daroma aiški takoskyra tarp negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės. Nurodoma, kad šalis turi teisę į negautų pajamų atlyginimą esant sutartinei atsakomybei, t.y. kai pažeidžiama sutartis, tuo tarpu teisę į prarastos galimybės piniginės vertės atlyginimą šalis turi kai taikoma deliktinė atsakomybė. Tačiau doktrinoje ir praktikoje kyla ne viena problema vertinant ikisutartinės atsakomybės prigimtį.

Doktrinoje kyla problema nustatant ar ikisutartiniams teisiniams santykiams taikoma sutartinė, deliktinė ar *sui generis* atsakomybės rūšis. Šis neaiškumas sukelia problematikos ir praktikoje, sprendžiant dėl nuostolių atlyginimo. Doktrinoje vyrauja įvairių nuomonių. Tačiau labiausiai pagrįsta nuomonė yra tai, kad ikisutartinė atsakomybė turėtų būti laikoma *sui generis*.[47] Nors kai kurie autoriai teigia, jog nesąžiningai nutraukus derybas turėtų būti taikoma sutartinė atsakomybė, taigi šalis turėtų teisę ir į negautų pajamų atlyginimą.[48] CK 6.165 str. 4 d. („Preliminarioji sutartis“) įtvirtinta pareiga atlyginti nuostolius, tačiau konkreti atlygintinų nuostolių rūšis nedetalizuojama. Kaip įtvirtinta UNIDROIT principuose, nesąžiningai nutraukus derybas nukentėjusiai šaliai turi būti atlygintos derybų išlaidos, tiesioginiai patirti nuostoliai[49] bei prarastos galimybės piniginė vertė. Lietuvos teismų praktikoje prarastos galimybės piniginės vertės institutas pirmą kartą įtvirtintas 2005 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“* byloje. Tačiau šioje byloje nebuvo detalizuota, kokiais atvejais

[44] Ambrasienė D., Kryžiūtė I. *supra note 3*. p. 565.
[45] *Ibid*.
[46] Kiršienė J., Leonova N., *supra note 5*. p. 230.
[47] Ambrasienė D., Kryžiūtė I. *supra note 3*. p. 568.
[48] Kiršienė J., Leonova N., *supra note 5*. p. 236.
[49] Ambrasienė D., Kryžiūtė I. *supra note 3*. p. 569.

prarastos galimybės piniginės vertės institutas taikytinas ir kokius kriterijus įrodžius priteistina prarastos galimybės piniginė vertė.[50] Plačiau pasisakyta vėlesniame Plenarinės teisėjų kolegijos nutarime. Šiame nutarime nurodyta, kad preliminariosios sutarties sudarymo metu dar nėra visiškai aišku, ar bus sudaryta pagrindinė sutartis ir nustatyti netiesioginių nuostolių dydį gali būti sudėtinga. Tačiau siekiant teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų įgyvendinimo dėl nesąžiningo derybų nutraukimo nukentėjusiai šaliai turėtų būti atlyginta prarastos galimybės piniginė vertė.[51] Negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės institutų sutapatinimą lėmė ir minėtoje byloje įtvirtintas reikalavimas, kad prarastos galimybės piniginė vertė privalo būti pagrįsta „realiomis, įrodytomis, neišvengiamomis, o ne tikėtinomis (hipotetinėmis) pajamomis ar išlaidomis“.[52] Akivaizdu, kad reikalavimai yra analogiški kaip ir įrodant negautas pajamas.

Kitas aspektas, lemiantis negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės tapatinimą yra jų apskaičiavimas. Teismų praktikoje nurodyta, kad prarastos galimybės pinginė vertė apskaičiuojama remiantis kainų skirtumo metodu (CK 6.258 str. 5 d.),[53] kuriuo gali būti apskaičiuojamos ir negautos pajamos. Kainų skirtumo metodo taikymas praktikoje suprantamas itin painiai. Vienose bylose teismas prarastos galimybės pinginę vertę apskaičiuodavo lygindamas preliminariosios sutarties kainą ir vėliau pakitusią rinkos kainą,[54] nors toks lyginimas iš principo yra rinkos kainos metodo taikymas. Teismų praktikoje yra ir atvejų, kai teismas priteisdavo visą preliminarioje sutartyje nurodytą kainą.[55] Kas doktrinoje yra kritikuojama, nes remiantis minėtomis nuostatomis, dėl nesąžiningai nutrauktų derybų nukentėjusiai šaliai atlyginamas lūkesčių interesas, tuo tarpu ikisutartiniuose santykiuose turi būti ginamas pasitikėjimo interesas.[56] Teisingas kainų skirtumo metodo taikymas iš tiesų yra lyginant preliminarioje sutartyje nurodytą kainą su per protingą terminą sudaryta ją pakeičiančios sutarties kaina.[57]

Pažymėtina, kad UNIDROIT principų komentare nurodoma, kad prarastos galimybės pinginė vertė yra ne prarasta galimybė pagal nesudarytą pagrindinę sutartį, dėl kurios buvo derėtasi, tačiau prarasta galimybė sudaryti realią sutartį su kita šalimi, kuri buvo nesudaryta dėl

[50] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, bylos Nr. 3K-3-38/2005.
[51] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *V. Š. v. A. N.*, bylos Nr. 3K-P-382/2006.
[52] *Ibid.*
[53] *Ibid.*
[54] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 10 d. nutarti, priimta civilinėje byloje *S. J. v. T. B. ir D. B.*, bylos Nr. 2A-140/2009.
[55] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *E. M. v. R. K.*, bylos Nr. 3K-3-585/2006.
[56] Ambrasienė D., Kryžiūtė I. *supra note 3*. p. 571.
[57] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *E. Č-Ž. v. UAB „Pakruojo parketas“*, bylos Nr. 3K-3-82/2010.

nesąžiningo pasiūlymo pradėti derybas. Toks išaiškinimas ir prarastos galimybės piniginės vertės apskaičiavimas ir turėtų būti taikomas praktikoje. Tai leistų išvengti praprastos galimybės piniginės vertės tapatinimo su negautomis pajamomis bei klaidingo jų apskaičiavimo. Be kita ko, kitų valstybių teisinėse sistemose pagrįstai pripažįstama, kad taikant kainų skirtumo metodą turėta sudaryti sutartis ir ją pakeičianti sutartis nebūtinai privalo būti tos pačios rūšies.[58]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad esant ikisutartiniams santykiams šalis, be kita ko, gali reikalauti atlyginti nesąžiningai derybas nutraukusios šalies gautą naudą.[59] Tuo tarpu CK komentare įtvirtinta, kad kitos šalies gauta nauda pripažįstama nukentėjusios šalies negautomis pajamomis.[60] Taigi šia nuostata teigiama, kad ir esant ikisutartiniams santykiams nukentėjusiai šaliai gali būti atlygintos negautos pajamos. Toks aiškinimas laikytinas ydingu. Remiantis UNIDROIT principų 2.1.16 str. nesąžiningos šalies gauta nauda atlyginama tik pažeidus konfidencialumo pareigą. Be kita ko, priteisimas prarastos galimybės piniginės vertės bei sutartį pažeidusios šalies gautos naudos tam tikrais atvejais lemtų nukentėjusios šalies nepagrįstą praturtėjimą.[61] Darytina išvada, kad nesąžiningos šalies gautos naudos metodas neturėtų būti taikomas esant ikisutartiniams santykiams.

Faktą, kad ikisutartiniuose santykiuose negautų pajamų institutas netaikytinas patvirtina ir negautų pajamų atlyginimo kriterijų įvertinimas. Pirma, ikisutartinių santykių šalys nėra iš anksto numačiusios gauti tam tikras pajamas, nes derybų stadijoje šalys dar nėra tikros ar pagrindinė sutartis apskritai bus sudaryta ateityje, nėra aišku ar šalys bendru sutarimu nekeis sutarties kainos ir kt. Antra, taip pat nėra aišku, ar tas pajamas pagrįstai tikėtasi gauti esant įprastai veiklai, nes kaip minėta, tai yra tik susitarimas dėl sutarties sudarymo ateityje, kuris dėl tam tikrų aplinkybių gali nepasiteisinti. Trečia, kriterijus, kad pajamų negauta dėl neteisėtų nesąžiningo šalies veiksmų, taip nėra visiškai aiškus, nes šalys ir bendru sutarimu gali atsisakyti sudaryti pagrindinę sutartį.[62] Be kita ko, ir negautų pajamų apskaičiavimas tokiu atveju būtų itin komplikuotas. Net nustačius, kad derybos būtų įvykusios ir šalis turi teisę į negautų pajamų atlyginimą, nebūtų aišku kaip sutartis ir jos kaina derybų eigoje kistų ir koks gi būtų galutinis rezultatas.

Taip pat negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės skirtumas yra jų priskyrimas prie tiesioginių ar netiesioginių nuostolių. Kaip minėta, negautos pajamos priskiriamos prie netiesioginių nuostolių, kas vis dėlto nėra visiškai tikslu. Tuo tarpu prarastos galimybės piniginė vertė priskirta prie tiesioginių nuostolių, nes ja nukentėjusi šalis grąžinama į

[58] Ambrasienė D., Kryžiūtė I. . *supra note 3,* p. 572.
[59] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas, priimtas civilinėje byloje *V. Š. v. A. N.,* bylos Nr. 3K-P-382/2006.
[60] Mikelėnas V. *supra note 11.* p. 342.
[61] Ambrasienė D., Kryžiūtė I. *supra note 3.* p. 576.
[62] *Ibid.* p. 578.

iki derybų pradžios buvusią padėtį. Prarastos galimybės piniginė vertė negina lūkesčių intereso ir nėra apskaičiuojama taikant nesąžiningos šalies gautos naudos metodą.[63]

Tuo tarpu Jungtinių Amerikos Valstijų ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės teisinėse sistemose prarastos galimybės pinginė vertė aiškinama visiškai kitokiu aspektu. Ji gali būti laikoma kaip alternatyva „viskas arba nieko“ taisyklei.[64] Taip pat tai yra puiki alternatyva kai dėl sutarties pažeidimo nukenčia naujas verslas arba vienam konkrečiam projekto įgyvendinimui įsteigtas verslas. Kadangi tuo atveju, kai naujai įsteigtas arba vienam projektui įsteigtas verslas dėl sutarties pažeidimo patiria nuostolių, tai gali būti laikoma tik prarasta galimybe, ne negautomis pajamomis. Prarastos galimybės piniginė vertė reiškia, kad sutartį pažeidusios šalies sukelta žala yra ne negautos pajamos arba prarasta nauda, kurią nukentėjusi šalis galėjo gauti, jeigu sutartis būtų vykdoma tinkamai, tačiau tai yra prarasta galimybė pačiai vykdyti sutartį.[65]

Pirmoji ir labiausiai žinoma byla, kurioje buvo įtvirtintas prarastos galimybės pinginės vertės institutas yra *Chaplin v. Hicks*, kurioje ieškovu buvo viena iš grožio konkurso finalisčių, tačiau ji prarado teisę dalyvauti tolesniame konkurso etape bei galimybę laimėti konkursą kai dėl organizatorių kaltės jai nebuvo tinkamai pranešta apie interviu laiką. Kadangi ieškovė negalėjo įrodyti, kad būtų laimėjusi konkursą ir gautų pajamų, t.y. neįrodytas pagrįstas tikėtinumas gauti pajamas, teismai jai atlygino nuostolius, patirtus dėl prarastos galimybės. Šis precendentas, įtvirtintas Jungtinėje Didžiojoje Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje, buvo sektinas ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, tačiau tik tais atvejais, kai aplinkybės buvo išimtinai panašios, t.y. kai būdavo prarasta galimybė laimėti tam tikrą konkursą.[66] Tuo tarpu Jungtinėse Amerikos Valstijose prarastos galimybės piniginės vertės institutas pirmą kartą pritaikytas *Taylor v. Bradley* byloje. Ieškovas buvo ūkininkas, sudaręs sutartį dėl žemės sklypo nuomos. Nuomininkas dar tik ketino įsigyti konkretų sklypą, jam nusprendus sklypo nepirkti, nuomos sutartis su ieškovu buvo nutraukta. Ieškovas kreipėsi į teismą, tačiau kadangi sutartimi jis tik įgijo galimybę nuomotis sklypą, jis nesugebėjo įrodyti jokių negautų pajamų. Teismas konstatavo, kad ieškovas turi teisę į sutarties kainą, t.y. į galimybės išsinuomoti sklypą kainą.[67] Šia byla buvo įtvirtintas gan neįprastas precedentas, dėl ko teismai juo praktiškai nesivadovavo. Šia byla iš esmės įtvirtinta, jog prarastos galimybės pinginė vertė reiškia, kad šalis prarado galimybę ir ta galimybė turi vertę, kuri turėtų būti atlyginta. Pagal vėlesnius išaiškinimus, gali atrodyti, kad prarastos galimybės piniginė vertė yra taikoma tais atvejais, kai nukentėjusi šalis

[63] *Ibid*. p. 578.
[64] Prior J. L. *supra note 8*. p. 561 [interaktyvus] [žiūrėta 2015-03-20].
[65] *Ibid.*
[66] *Ibid*. p. 572.
[67] *Ibid.*

negali įrodyti pagrįsto tikėtinumo gauti pajamas kriterijaus. Tačiau tokia nuostata būtų klaidinga. Pagrįsto tikėtinumo kriterijus išliko.

Prarastos galimybės piniginės vertės instituto aiškinimui taip pat reikšminga *Locke v. United States* byla, kurioje ieškovas dalyvavo konkurse dėl paslaugų teikimo. Dalyvauti galėjo tik tam tikrame sąraše įrašyti asmenys, ieškovas buvo neteisėtai išbrauktas iš šio sąrašo ir taip prarado galimybę laimėti konkursą ir teikti paslaugas. Teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai galimybės gauti pajamas vertė nėra pernelyg rizikinga ir yra teisingai nustatoma remiantis apskaičiavimais bei įrodymais, teismas turėtų priteisti prarastos galimybės piniginę vertę.[68] Taigi šiuo sprendimu teismas pripažino prarastos galimybės piniginės vertės institutą, tačiau jo taikymą apribojo reikalavimu įrodyti pagrįstumą, kas iš principo gan stipriai apribojo šio instituto taikymą ir lėmė jo panašumą į negautų pajamų institutą. *Miller v. Allstate Insurance Co.* byloje buvo patvirtinta, kad prarastos galimybės pinginės vertės instituto tikslas yra užkirsti kelią sutartį pažeidusios šalies piktnaudžiavimui bei atlyginti bent kažkokius nuostolius nukentėjusiai šaliai. Taip pat pakeista aukščiau minėta taisyklė, nustatant, kad sutarčių teisėje galima atlyginti patirtus nuostolius dėl prarastos galimybės, kai nuostoliai nėra visiškai aiškūs ar pagrįstai tikėtini gauti.[69] Tačiau šis precendentas retai kada buvo taikomas, manytina dėl to, kad nenurodė konkrečių taikymo praktikoje gairių.

Be teismų praktikos, prarastos galimybės piniginės vertės institutas taip pat įtvirtintas teisės aktuose. Juose nurodoma, kad jeigu pažado vykdymas yra priklausomas nuo atsitiktinio įvykio ir nėra aišku ar jeigu nebūtų pažeidimo įvykis būtų įvykęs, nukentėjusi šalis turi teisę į nuostolių atlyginimą, pagrįstų teisės įgyvendinimo verte, nustatyta pažeidimo metu. Šios nuostatos komentare nurodoma, kad nuostoliai neatlyginami, kai nukentėjusios šalies vykdymas nėra priklausomas nuo tam tikrų atsitiktinių įvykių. Šia nuostata prarastos galimybės pinginės vertės taikymas taip pat atribotas tik tais atvejais, kai siekiama laimėti tam tikrą prizą ar konkursą. Jungtinių Amerikos Valstijų Bendrame Komerciniame Kodekse (angl. *the Uniform Commercial Code*) prarastos galimybės piniginės vertės institutas aiškinamas atmetant konkrečius matematinius apskaičiavimus ir nurodant, kad nuostoliai gali būti nustatyti atsižvelgiant į faktines aplinkybes. Šiuo siekiama apriboti „viskas arba nieko“ taisyklę ir priteisti bent minimalius patirtus nuostolius.[70] Kadangi kodeksas taikytinas tik prekių pirkimui pardavimui, ši nuostata nėra plačiai taikoma, nes prekė visada turi rinkos vertę ir ja remiantis galima apskaičiuoti negautas pajamas.

Prarastos galimybės piniginė vertė gali būti apskaičiuota dviem būdais. Pirma, paimant tikėtiną gauti pelną, apskaičiuotą ieškovo, nustatant jo vidurkį ir gautą vidurkį sumažinant pagal

[68] *Ibid.*, p. 573.
[69] *Ibid.*, p. 574.
[70] *Ibid.*, p. 575.

laikotarpį (įskaitant infliaciją) ir sumažinant sumą dėl įmonės galimos rizikos. Šiuo atveju teismas remtųsi ieškovo pateiktu apskaičiavimu, tačiau galutinė priteistina suma būtų nustatyta paties teismo. Antras būdas yra sutarties vertinimas kaip turto, kaip buvo atlikta *Schonfeld* byloje. Tačiau šioje byloje, jeigu nebūtų buvusi aiški sutarties kaina arba rinkos kaina, teismas būtų turėjęs ieškoti kitų variantų, kaip nustatyti sutarties kaip turto vertę.[71] Taigi iš esmės labiau patikimas ir praktikoje dažniau naudojamas yra pirmasis apskaičiavimo būdas. Tačiau geriausia prarastos galimybės piniginę vertę apskaičiuoti naudojant Kapitalo įkainojimo modelį (angl. *Capital Asset Pricing Model (CAPM)*).

CAPM paprastai naudojamas finansinėse analizėse siekiant nustatyti pajamų šaltinio vertę. Teigiama, jog šis modelis taikytinas apskaičiuojant sutarties vertę, nes pagrįsto tikėtinumo reikalavimas įrodant negautas pajamas ne visada atkuria nukentėjusios šalies padėtį. Šiuo metodu nustatoma sutarties vertė jos pažeidimo metu, kitaip tariant, nustatoma vertė kai nėra rinkos kainos. Naudojant esamus finansinius duomenis CAPM apskaičiuojama vertė, rizika dėl galimų nenumatytų veiksnių, kurie gali paveikti visą rinką, taip pat kurie gali paveikti konkretų vertinamą turtą. Taip nustatomi tikėtini iš turto gauti pinigų srautai. Galutinis rezultatas yra hipotetiškas spėjimas ką investuotojas turėtų mokėti už turtą, t.y. sutarties rinkos kaina. Vertė nenustato galimos turto vertės, veikiau nustato galimybės gauti turtą vertę. Būtent ši vertė yra prarastos galimybės piniginė vertė.[72] Tačiau teismo taikomi tikėtinų pajamų sumažinimo arba CAPM metodai iš esmės suteikia teisę į panašų nuostolių atlyginimą, nes abu būdai naudoja panašias priemones, atsižvelgia į sutarties suteikiamos galimybės rinkos vertę. Tačiau CAPM laikytinas geresniu metodu, nes jis orientuojasi į objektą, kurio atkūrimo siekiama. Sutelkimas dėmesio į teisės atkūrimo priemonę kaip kompensaciją dėl turto, kuriuo buvo siekiama gauti pelną, o ne įrodant ir apskaičiuojant pelną, yra tikslesnis ir tikėtina sėkmingesnis būdas. Akivaizdus vertės, kuri atima galimą riziką, apskaičiavimo rezultatas yra tai, kad ieškovui atlyginama mažiau nei jis tikėjosi. Rezultatas patvirtina ką teismai pripažino atmesdami negautų pajamų apskaičiavimus: negautų pajamų atlyginimas gali būtų perteklinis, t.y. ieškovas gali gauti daugiau pajamų nei būtų gavęs, jeigu nebūtų sutarties pažeidimo. Tuo pačiu taip patvirtinama pagrįsto tikėtinumo kriterijaus problema, kadangi taikant šį kriterijų ieškovui priteisiama mažiau nei turėtų. Prarastos galimybės piniginės vertės institutas, atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, siekia nukentėjusią šalį į padėtį, kurioje ji būtų buvusi, jeigu sutartis nebūtų pažeista.[73]

Neigiamas CAPM metodo taikymo bruožas yra tai, kad juo apskaičiuojama sutarčių, kurios neegzistuoja rinkoje, rinkos vertė, t.y. taikant šį metodą nesiremiama aktualia konkretaus turto verte. Dėl šios priežasties apskaičiavimas gali būti nekonkretus. Prarastos galimybės

[71] *Ibid.*, p. 577.
[72] *Ibid.*, p. 577-578.
[73] *Ibid.*, p. 578.

piniginės vertės instituto taikymas apskaičiuojant ją CAPM metodu turi būti naudojamas kaip paneigiama prielaida. Situacijose, kai naujai įsteigta įmonė (angl. *start-up*) sudaro sutartį dėl prekių arba paslaugų teikimo ir ši sutartis pažeidžiama priešingos šalies veiksmais ir dėl tokio pažeidimo įmonė negauna tam tikrų pajamų, šalis pažeidėja turėtų atlyginti sutarties kainos vertę, nustatytą pažeidimo metu. Ši vertė būtų apskaičiuojama naudojant CAPM metodą. Tačiau, jeigu sutartį pažeidusi šalis gali įrodyti, kad pažeista sutartis nebūtų turėjusi jokios vertės nukentėjusiai šaliai, tarkim dėl to, kad nukentėjusi šalis neplanavo naudoti prekių ar paslaugų, tuo atveju CAPM metodas negalėtų būti taikomas. Šio metodo taikymas aptartu būdu neleistų teismui ignoruoti realios sutarties vertės bandant suteikti nukentėjusiai šaliai nuostolių atlyginimą, kuriais ji galėtų nepagrįstai pasipelnyti.[74]

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse prarastos galimybės piniginė vertė yra puiki alternatyva „viskas arba nieko“ taisyklei. Naudojant šį institutą teismai gali priversti sutartį pažeidusią šalį atlyginti dėl pažeidimo padarytą žalą, ir suteikti nukentėjusiai šaliai, ypač naujai įsteigtai įmonei arba konkrečiam projektui įgyvendinti įsteigtai įmonei, teisingumo principą atitinkantį nuostolių atlyginimą.

Remiantis šiame skyriuje išdėstyta negautų pajamų samprata ir reglamentavimu, darytina išvada, kad negautų pajamų priskyrimas prie netiesioginių nuostolių nėra visiškai tikslus, nes tam tikrais atvejais jos turi tiesioginiams nuostoliams būdingų bruožų. Taip pat, darytina išvada, kad Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintas negautų pajamų reglamentavimas yra iš esmės analogiškas reglamentavimui, įtvirtintam CISG konvencijoje, UNIDROIT, DCFR ir PECL principuose. Tam tikri netikslumai paprastai ištaisomi ar kriterijai detalizuojami juos įtvirtinant ir atitinkamai koreguojant teismų praktikoje. Esminis šių dokumentų skirtumas yra tas, kad UNIDROIT principuose neįtvirtinta nuostata, jog pajamų numatomumo reikalavimas netaikytinas kai sutartis pažeidžiama tyčia arba dėl didelio neatsargumo. Be kita ko, atsižvelgiant į *soft law* institutus bei į negautų pajamų apskaičiavimo būdus, darytina išvada, kad Lietuvoje turėtų būti vartojama tikslesnė negautų pajamų sąvoka, kuri vartojama *soft law* instrumentuose, t.y. negautas pelnas.

Vertinant negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės santykį, darytina išvada, kad tai yra du skirtingi institutai, teismų praktikoje nepagrįstai sutapatinami. Negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės skirtumus lemia tai, kad negautos pajamos taikomos esant sutartinei atsakomybei, tuo tarpu prarastos galimybės piniginė vertė – esant ikisutartinei atsakomybei. Prarastos galimybės piniginė vertė laikytina prarasta galimybe sudaryti realią sutartį su kita šalimi, kuri buvo nesudaryta dėl nesąžiningo pasiūlymo pradėti

[74] *Ibid.*, p. 580.

derybas, ne prarasta galimybe sudaryti pagrindinę sutartį. Be kita ko, negautos pajamos netaikytinos esant ikisutartiniams santykiams, nes specifinis ikisutartinių santykių pobūdis lemia, kad praktiškai neįmanoma įrodyti visų negautų pajamų atlyginimo kriterijų. Dėl šių institutų skirtingumo, daryti išvada, kad negautos naudos metodas neturėtų būti taikomas esant ikisutartiniams santykiams. Tuo tarpu Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Jungtinė Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje prarastos galimybės piniginės vertės institutas suprantamas kaip alternatyva, kai neįmanoma įrodyti negautas pajamas. Darytina išvada, kad kontinentinės teisės tradicijos valstybėse ir UNIDROIT principuose nurodytas negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės santykis ir toliau turėtų būti taikomas ir Lietuvos teisinėje sistemoje.

2. NEGAUTŲ PAJAMŲ ATLYGINIMO KRITERIJAI

Negautos pajamos nėra detaliai reglamentuotos nei teisės aktuose, nei doktrinoje. Dėl šios priežasties, kiekvienu atveju taikant šį institutą teismų praktikoje kyla diskusijų kaip negautos pajamos turi būti suprantamos, kaip vienu ar kitu atveju vertinti ar yra pagrindas priteisti negautas pajamas. Būtent dėl skirtingo negautų pajamų vertinimo, siekiant teisinio aiškumo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė kriterijus, kuriais vadovaujantis praktikoje sprendžiama apie tai, ar patirti nuostoliai gali būti vertinami kaip negautos pajamos. Pažymėtina, kad žemiau aptariami kriterijai viena ar kita forma taikomi ir užsienio valstybėse. Taigi, negautų pajajų atlyginimo kriterijai yra šie:

1) pajamos buvo numatytos gauti iš anksto;

2) pagrįstai tikėtasi gauti pajamas esant normaliai veiklai;

3) pajamų negauta dėl neteisėtų sutartį pažeidusios šalies veiksmų.[75]

Negautos pajamos yra viena iš sutartinės civilinės atsakomybės priemonių, t.y. tik dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis gali reikalauti priteisti negautas pajamas. Taigi reikalaujant negautų pajamų atlyginimo taip pat privaloma įrodyti ir visas civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp žalos ir neteisėtų veiksmų bei sutartį pažeidusios šalies kaltę (CK 6.246–6.249 straipsniai). Išvardintus kriterijus, išskyrus išimtis, turi įrodyti dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis. Pažymėtina, kad negautų pajamų institutas taikomas ir sutarčių teisėje, t.y. kai pažeidžiama sutartis, ir deliktinėje teisėje, pvz. kai žala padaroma sveikatai ar gyvybei, padidinto pavojaus šaltiniu ir kt. Tačiau abiem atvejais negautų pajamų samprata ir kriterijai taikomi tokie patys. Tai lemia tam tikrus neaiškumus ir poreikį aptarti kiekvieną kriterijų, jo taikymo sutarčių teisėje pavyzdžius. Be kita ko, aukščiau išdėstyti kriterijai įtvirtinti palyginti seniai. Tačiau formuojantis teismų praktikai susiklostė įvairių situacijų, kai teismas pripažindavo teisę į negautų pajamų atlyginimą net ir nesant tam tikro kriterijaus. Žemiau detaliai aptariamas kiekvienas iš aukščiau išvardintų kriterijų.

2.1. Pajamos buvo numatytos gauti iš anksto

Pajamų numatomumo kriterijus (angl. *foreseeability*) suprantamas taip, kad kaip negautos pajamos gali būti priteisiamos tik tokios pajamos, kurios buvo numatytos gauti iš anksto, t.y. jau sudarant sutartį. Tačiau teismų praktikoje šis kriterijus taikomas lanksčiau. Pavyzdžiui Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinėje byloje *UAB „Erdana“ v. UAB „Pajūrio*

[75] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas, priimtas civilinėje byloje *V. Š. v. A. N.*, bylos Nr. 3K-P-382/2006; teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje E. *M. v. R. K.*, bylos Nr. 3K-3-585/2006.

metalo konstrukcijos“ kilo ginčas dėl vienašalio rangos sutarties nutraukimo nesilaikant įspėjimo terminų ir sąlygų. Kaip negautas pajamas šioje byloje prašyta priteisti iš nuomos sutarčių tikėtinas gauti lėšas (neteisėtas rangos sutarties nutraukimas sąlygojo tai, kad tapo neįmanoma sudaryti nuomos sutartis). Pažymėtina, kad šiuo konkrečiu atveju, nuomos sutartys buvo sudarytos vėliau nei rangos sutartis. Tačiau teismas išaiškino, kad rangos sutarties vykdymo metu dėl pažeidimo nukentėjusi šalis jau buvo sudariusi nuomos sutartis, buvo aptartos nuomos kainos, kurias pagrįstai numatė ir tikėjosi gauti rangovui tinkamai įvykdžius rangos sutartį. Pažymėtina, kad vien aplinkybė, jog rangos sutarties sudarymo metu nuomos sutartys dar nebuvo sudarytos negali būti laikoma pakankama išvadai, kad negautos pajamos nebuvo numatytos gauti iš anksto.[76] Taigi šioje byloje teismas negautas pajamas priteisė nepaisant to, kad sutarties sudarymo metu jos dar nebuvo numatytos gauti ateityje.

Kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinėje byloje *UAB „Melesta“ v. Lex System GmbH* kilo ginčas dėl netinkamo vežimo sutarties vykdymo. Ieškovas kreipėsi į teismą reikalaudamas priteisti negautas pajamas, patirtas dėl atsakovo neteisėtų veiksmų prarandant krovinį. Negautomis pajamomis ieškovas laikė pajamas, kurias jis būtų gavęs, jeigu krovinys (sugedusi transporto priemonės detalė) būtų nugabentas bendrovei ir jeigu bendrovė, apžiūrėjusi atsiųstą detalę, būtų nustačiusi, kad jos gedimas susijęs su gamybos defektu ir dėl to jai taikoma garantija. Teismas pasisakė, kad CK 6.258 str. 4 d. aiškinant kartu su CK 6.252 str. 1 d. (kuriame numatyta, kad šalių susitarimas dėl civilinės atsakomybės už nuostolius, padarytus dėl sutartį pažeidusios šalies tyčios ar didelio neatsargumo, netaikymo ar jos dydžio apribojimo negalioja) darytina išvada, kad tais atvejais, kai sutartis neįvykdoma tyčia ar dėl didelio neatsargumo, sutartį pažeidusiai šaliai kyla pareiga atlyginti nukentėjusios šalies patirtus nuostolius, net ir tais atvejais, kai tokio dydžio nuostolių, sudarydama sutartį, ji negalėjo numatyti kaip sutarties neįvykdymo pasekmės. Toks aiškinimas papildomai patvirtinamas tuo, kad CK 6.258 str. 4 d. nustatytas įmonės (verslininko) atsakomybės apribojimas „numatomais nuostoliais“ sietinas su CK 6.256 str. 4 d. įtvirtinta įmonės (verslininko) atsakomybe be kaltės, taip siekiant apibrėžti atsakomybės ribas. Tačiau konstatavus tyčią ar didelį neatsargumą šis skolininko atsakomybės apribojimas netenka teisėto pagrindo ir gali reikšti kreditoriaus teisių pažeidimą.[77] Šia byla buvo nustatyta PECL, DCFR ir kituose principuose įtvirtinta taisyklė, kad esant sutartį pažeidusios šalies kaltei ar dideliam neatsargumui negautos pajamos atlyginamos, net jeigu jų nebuvo galima numatyti sudarant sutartį.

[76] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 19d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Erdana“ v. UAB „Pajūrio metalo konstrukcijos“*, bylos Nr. 3K-3-236/2013.
[77] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Melesta“ v. Lex System GmbH*, bylos Nr. 3K-3-52/2013.

Investicinių sutarčių specifika lemia, kad jų atveju sudėtingiau įrodyti numatomumą gauti pajamas. Arbitražo tribunolai paprastai nėra linkę priteisti negautas pajamas, kai projektas yra pačioje pradžioje. Pavyzdys yra *Levitt v Iran* byla, kurioje sutarties šalis pažeidė savo sutartines prievoles. Arbitražo tribunolas konstatavo, kad dėl pažeidimo nukentėjusiai šaliai negautos pajamos nepriteistinos, nes projektas yra tik pirminėje jo įgyvendinimo stadijoje ir nėra aišku ar jis turės komercinę sėkmę. Tribunolas atsižvelgė į tokias faktines aplinkybes kaip lėtą projekto eigą, ieškovo patirties trūkumą ir kt.[78] Kitoje ICSID tribunolo byloje *Autopista Concesionada v Venezuela* teismas taip pat konstatavo, kad neįrodytas numatomumas gauti pajamas ateityje. Šios bylos specifika, kad sutartį pažeidusi šalis pažeidė savo prievolę padidinti rinkliavas, dėl ko kita šalis nutraukė šią sutartį. Šalis pažeidėja teigė, jog nepadidino rinkliavų, nes tai būtų sukėlę politinių nesklandumų, kas jau buvo įvykę praeityje. Tribunolas to nepripažino nenugalima jėga (lot. *force majeure)*, tačiau priėmė tai kaip pagrindą nepriteisti negautų pajamų.[79] Taigi investicinių sutarčių pažeidimo atvejais dėl jų specifinio pobūdžio, negautų pajamų atlyginimui keliami didesni reikalavimai ir numatomumo gauti pajamas ateityje kriterijus taikomas griežčiau.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad pajamų numatomumo reikalavimas, priklausomai nuo sutarčių pobūdžio, taikomas gan lanksčiai. Tam tikrais atvejais, kai atsižvelgiant į faktines aplinkybes galima daryti išvadą, kad pajamos buvo numatytos gauti ir yra įrodyti visi kiti negautų pajamų atlyginimui reikalingi kriterijai, negautos pajamos nebūtinai jau sutarties sudarymo metu privalo būti numatytos gauti ateityje.

2.2. Pagrįstai tikėtasi gauti pajamas esant normaliai veiklai

Pagrįsto tikėtinumo reikalavimas (angl. *reasonable cerntaity*) yra vienas iš esminių kriterijų, kuris visada privalo būti nustatytas.[80] Nors teismai nuolat taiko šį kriterijų, jo sąvoka tiksliai nėra įvardinta nei praktikoje, nei doktrinoje. Reikalavimas įrodyti, kad pajamos yra pagrįstai tikėtinos gauti esant įprastinei veiklai, įtvirtintas siekiant, kad nebūtų priteisiamos tokios pajamos, kurios ir esant įprastinei veiklai nebūtų gautos, t.y. užkertamas kelias piktnaudžiavimui. Tačiau griežtas šio reikalavimo taikymas gali apskritai užkirsti kelią į visišką nuostolių atlyginimą bei suteikti laisvę sandorio šalims piktnaudžiauti ir nepagrįstai nutraukti sutartis, pažeisti nekonkuravimo susitarimus ir kt.[81] Būtent pagrįsto tikėtinumo gauti pajamas kriterijus leidžia daryti išvadą, kad nėra pagrindo konstatuoti, jog pajamos buvo numatytos gauti

[78] Marboe I. *supra note 18*. p. 110.
[79] *Ibid*. p 111.
[80] Lloyd R. *supra note 9*. p. 14.
[81] *Ibid*. p 16.

iš anksto ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai tais atvejais, kai sutartys yra neatlygintinės.[82] Atsižvelgiant į šio reikalavimo pobūdį, pagrįsto tikėtinumo reikalavimas taikomas visais atvejais be išimties.

Šis kriterijus įtvirtintas aštuonioliktame amžiuje, siekiant kad teisėjai galėtų kontroliuoti kokio dydžio nuostolius prisiekusieji nusprendžia atlyginti nukentėjusiai šaliai. Netinkamas pagrįsto tikėtinumo kriterijaus taikymas lemia, kad tam tikrais atvejais šalis gali tyčia pažeisti sutartį, kai ji žino, kad priešinga šalis nesugebės įrodyti savo negautų pajamų pagrįsto tikėtinumo. Dėl šios priežasties kita šalis riboja savo galimybes sudaryti sutartis, kai yra tokio pažeidimo rizika. Tokia sutarties pažeidimo galimybė didelė tais atvejais, kai sutartys sudaromos su ką tik įsteigtomis arba konkretaus projekto įgyvendinimui įsteigtomis įmonėmis.[83]

Pagrįsto tikėtinumo reikalavimas doktrinoje aiškinamas skirtingai. Viena nuomonė teigia, kad turi būti įrodyta ne tik, kad pajamos buvo pagrįstai tikėtinos gauti, bet ir kokio dydžio pajamas pagrįstai tikėtasi gauti, t.y. pagrįsto tikėtinumo kriterijus taikomas ir pajamų fsktui ir konkrečiam jų dydžiui. Antroji taisyklė teigia priešingai, kad užtenka įrodyti faktą, jog pagrįstai tikėtasi gauti pajamas, tačiau konkretaus dydžio įrodyti neprivaloma.[84] Lietuvos teisinėje sistemoje vadovaujamasi antrąja taisykle, o negautų pajamų dydžio apskaičiavimas gali būti paliekamas teismui.[85] Valstybėse, kuriose taikoma pirmoji taisyklė, t.y. reikalavimas įrodyti konkretų pagrįstai tikėtinų gauti pajamų dydį, galimybė gauti negautų pajamų atlyginimą žymiai apsunkinama. *Tractebel Energy Marketing, Inc. v. AEP Power Marketing, Inc.* byloje ekspertas nustatė, kad dėl pažeidimo nukentėjusios šalies tikėtinos gauti pajamos yra nuo 417 mln. iki 604 mln. dolerių. Teismas apskritai nepriteisė negautų pajamų, argumentuodamas tuo, kad ieškovas neįrodė pagrįsto tikėtinumo gauti pajamas, būtent dėl eksperto išvadoje nurodytos itin didelės paklaidos.[86]

Kadangi pagrįsto tikėtinumo gauti pajamas kriterijus taikomas skirtinga apimtimi bei nėra konkrečiai įvirtintos šio kriterijaus sampratos, doktrinoje išskiriamos aplinkybės, į kurias teismai atsižvelgia vertindami ar pagrįsto tikėtinumo kriterijus egzistuoja. Aplinkybės yra šios: (i) teismo įsitikinimas dėl pajamų apskaičiavimo tikslumo, (ii) teismo įsitikinimas, kad nukentėjusi šalis patyrė bent kažkokių nuostolių, (iii) sutartį pažeidusios šalies kaltės laipsnis, (iv) dėl pažeidimo nukentėjusios šalies galimybės pateikti įrodymus apimtis, (v) prašomų

[82] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Belvedere prekyba“ v. UAB „Departus“*, bylos Nr. 3K-3-116/2012.
[83] Prior J. L. *supra note 8*. p. 563 [interaktyvus] [žiūrėta 2015-03-25].
[84] Lloyd R. *supra note 9*. p 16.
[85] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Axis Industries“ v. AB Klaipėdos viešbutis*, bylos Nr. 3K-3-220/2014.
[86] Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio teismo byla *Tractebel Energy Marketing, Inc. v AEP Power Marketing, Inc*., bylos Nr. 05-4985. // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-15] // https://law.resource.org/pub/us/case/reporter/F3/487/487.F3d.89.05-5136-.05-4985-.html

priteisti pajamų dydis, (vi) alternatyvūs būdai nukentėjusiai šaliai kompensuoti patirtus nuostolius.[87] Paprastai teismai atsižvelgia į išvardintas aplinkybes ir kitus reikšmingus faktus, taigi šis sąrašas nėra baigtinis, kiekvienos vertintinos aplinkybės aptarti neįmanoma. Kadangi šios aplinkybės laikytinos pagrindinėmis, žemiau detaliai aptariama kiekviena aplinkybė ir jos taikymo apimtis tiek tais atvejais, kai pagrįsto tikėtinumo reikalavimas taikomas tik negautų pajamų faktui, tiek tais atvejais, kai reikalavimas taikomas ir konkrečiam negautų pajamų dydžiui.

Teismo įsitikinimas dėl negautų pajamų apskaičiavimo tikslumo. Ši aplinkybė galėtų būti vienintele, jeigu pagrįsto tikėtinumo kriterijus būtų suprantamas pažodžiui. Tačiau pagrįstas tikėtinumas iš tiesų vertinimas pagal tai ar teismo nuomone, atsižvelgus į visas aplinkybes, ieškovas pateikė patikimus įrodytus, kurie leistų teigti, jog teisinga būtų priteisti negautas pajamas. Tuo atveju, jeigu teismo nuomone ieškovo apskaičiavimas yra ne daugiau nei optimistiškas spėjimas, tikėtina, kad teismas nuspręs, jog ieškovas neįrodė pagrįsto tikėtinumo gauti pajamas esant įprastai veiklai.[88] Paprastai teismai suteikia teisę į negautų pajamų atlyginimą kai dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis pateikia patikimus dokumentus, kuriais remiantis teismas gali pagrįsti negautų pajamų dydį. Pagrįsto tikėtinumo kriterijaus taikymą apsunkina ir tai, kad tikėtinas pajamų gavimas priklauso nuo įvairių faktorių ir rizikos veiksnių, kuriems įsiterpus pajamos vis dėlto nebūtų gautos.

Lietuvos teisinėje sistemoje laikomasi nuostatos, kad dėl pažeidimo nukentėjusios šalies įsitikinimas dėl jos negautų pajamų neturi būti esminiu kriterijumi. Svarbu įvertinti įprastas aplinkybes, kurioms esant tikėtasi gauti pajamų, atsižvelgti į kitų faktinių aplinkybių visumą, reikšmingą nustatyti negautų pajamų dydį. Būtent ši aplinkybių visuma turėtų būti laikoma lemiamu kriterijumi.[89]

Antroji aplinkybė – teismo įsitikinimas, kad nukentėjusi šalis patyrė bent kažkokių nuostolių. Šiuo atveju taikoma fakto ir kiekio (angl. *fact and amount*) taisyklė, kurios esmė yra tai, kad kai yra įrodytas patirtų nuostolių faktas, neaiškumas dėl konkretaus dydžio neturi užkirsti kelio nuostolių atlyginimui, t.y. negautų pajamų priteisimui.[90] Šis kriterijus teigia, kad siekiant negautų pajamų užtenka įrodyti, kad dėl sutarties pažeidimo negauta bent kažkiek pajamų, kurios pagrįstai tikėtinos gauti.[91] Floridos Aukščiausias Teismas laikosi nuomonės, kad negautos pajamos yra pagrįstos, kai jų atlyginimas atitinka protingo ir apdairaus asmens standartą.[92]

[87] Lloyd R. *supra note 9*. p 18.
[88] *Ibid*.
[89] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *B. V.–F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio", Lietuvos Respublikos kultūros ministerija*, bylos Nr. 3K-3-353/2007.
[90] Lloyd R. *supra note 9*. p 30.
[91] *Ibid*., p 31.
[92] *Ibid*., p 33.

Tačiau daugelis valstybių šios taisyklės netaiko ir laikosi nuostatos, kad pagrįsto tikėtinumo kriterijus turi būti taikomas ir pajamų faktui ir jų konkrečiam dydžiui įrodyti.[93]

Sutartį pažeidusios šalies kaltės laipsnis. Faktas, kad sutarties pažeidimas atliktas kaltais šalies veiksmais, o ne dėl neatsargumo, turi lemiamą reikšmę sprendžiant ar negautos pajamos pagrįstai tikėtinos gauti. Doktrinoje vyrauja pagrįsta nuomonė, teigianti, jog sutartį pažeidusi šalis neturėtų išvengti atsakomybės, kai dėl jos kaltų veiksmų nukentėjusiai šaliai neįmanoma įrodyti negautų pajamų.[94] Aukščiau minėtoje Lietuvos Aukščiausio Teismo byloje *UAB „Melesta“ v. Lex System GmbH* buvo sprendžiamas klausimas dėl pagrįsto tikėtinumo reikalavimo. Minėtoje byloje dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis pajamas būtų gavusi tik tuo atveju, jeigu detalė būtų nugabenta gamintojui ir gedimas būtų pripažintas broku. Tačiau detalė buvo prarasta dėl vežėjo kaltės. Teismas pažymėjo, jog nors dėl vežėjo kaltės nukentėjusiai šaliai galimybės įrodyti gamybinio broko egzistavimą buvo ženkliai apribotos (prarastas vienintelis tiesioginis įrodymas), tačiau tai neatleidžia nuo pareigos įrodyti negautas pajamas ir tai buvo galima padaryti remiantis netiesioginiais įrodymais.[95] Šalies kaltės vertinimo kriterijus taikomas itin atsargiai ir lanksčiai, priešingu atveju negautos pajamos galėtų būti priteisiamos ir nesant jokių patikimų įrodymų, tik neva nukentėjusios šalies teiginiams. Dėl šios priežasties kaltės kriterijus taikomas kartu su kitais kriterijais ir atsižvelgus į visas faktines aplinkybes.

Kita aplinkybė – dėl pažeidimo nukentėjusios šalies galimybės pateikti įrodymus apimtis. Šiuo klausimu doktrinoje vyrauja dvi nuomonės. Viena teigia, jog siekiant negautų pajamų atlyginimo viskas ko reikia yra tik pateikti nukentėjusiai šaliai prieinamus įrodymus. Priešinga nuomonė – jeigu nepateikiama pakankamai įrodymų, negautos pajamos neatlyginamos.[96] Tačiau praktikoje nei viena iš šių nuomonių nėra griežtai taikomos. Yra daugelis bylų, kuriose ieškovas pateikė visus jam prieinamus įrodymus, tačiau negautos pajamos nebuvo priteistos. Įprasta, kad teismas, manydamas, jog ieškovas neįrodė pagrįsto tikėtinumo gauti pajamas, nenurodo, kad nepaisant to ieškovas pateikė visus jam prieinamus įrodymus. Išimtis yra New York‘o Apeliacinio teismo *Kenford Co. v. County of Erie* byla, kurioje teismas nustatė, kad ieškovas pateikė visus įmanomu įrodymus, tačiau to nepakanka fakto, kad pajamos pagrįstai tikėtinos gauti, konstatavimui.[97] Darytina išvada, kad visų prieinamų įrodymų pateikimas negarantuoja negautų pajamų atlyginimo. Tačiau kai įrodymų yra pakankamai,

[93] *Ibid*. p 35.
[94] *Ibid*. p 39.
[95] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Melesta“ v. Lex System GmbH*, bylos Nr. 3K-3-52/2013.
[96] Lloyd R. *supra note 9*. p 49.
[97] *Ibid*. p 52.

teismai linkę teigti, kad pagrįstas tikėtinumas gauti pajamas įrodytas, nepaisant to, kad buvo galima pateikti žymiai daugiau įrodymų.

Prašomų priteisti pajamų dydis – taip pat yra viena iš teismo vertinamų aplinkybių. Kuo daugiau prašoma priteisti pajamų tuo akivaizdesni ir labiau patikimi įrodymai turi būti pateikti.[98] Taigi, kai prašomų atlyginti pajamų dydis sąlyginai yra mažas, teismas priteis pajamas ir remdamasis vien tik nukentėjusios šalies apskaičiavimais. Luizianos Apeliacinis teismas byloje, kurioje sprendžiamas klausimas dėl 9 mln. dolerių negautų pajamų priteisimo pasisakė, kad ieškinys dėl negautų pajamų, pagrįstas vien nukentėjusios šalies liudijimu ir nepateikiant jokių kitų įrodymų, nepagrindžia, kad pajamos buvo pagrįstai tikėtinos gauti.[99] Tai buvo patvirtinta ir kitoje byloje dėl 400 000 dolerių negautų pajamų.[100] Tuo tarpu 2 800 dolerių negautų pajamų buvo priteistos ir remiantis tik nukentėjusios šalies apskaičiavimu.[101]

Siekiant nustatyti ar negautos pajamos pagrįstai tikėtinos gauti taip pat atsižvelgiama į tai, ar yra kitų būtų kompensuoti patirtus nuostolius.[102] Teismui žymiai lengviau pasakyti, kad ieškovas neįrodė negautų pajamų pagrįsto tikėtinumo, kai jam atlyginami kiti nuostoliai, nei tais atvejais, kai nukentėjusi šalis negauna nieko. Dažniausiai kiti atlygintini nuostoliai yra patirti tiesioginiai nuostoliai, sutartyje iš anksto šalių aptarti nuostoliai (angl. *liquidated damages*) ir kt.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad pagrįsto tikėtinumo reikalavimas yra itin painus, skirtingai pasireiškia kiekvienu atveju. Teismas, spręsdamas ar dėl pažeidimo nukentėjusi šalis įrodė pagrįsto tikėtinumo gauti pajamas reikalavimą, remiasi skirtingais kriterijais, įvertina daugelį įvairių aplinkybių. Siekiant teisinio aiškumo, kiekvienu atveju turėtų būti konkrečiai įvardijama, kokios aplinkybės įvertintos ir kodėl vienu ar kitu atveju įrodytas / neįrodytas pagrįsto tikėtinumo reikalavimas. Tai suteiktų pagrindą nuoseklesniam teismų praktikos formavimuisi.

2.3. Pajamų negauta dėl neteisėtų sutartį pažeidusios šalies veiksmų (priežastinis ryšys)

Šiuo kriterijumi įtvirtintas reikalavimas įrodyti, kad tarp sutarties pažeidimo ir patirtos žalos yra priežastinis ryšys. Taikant priežastinio ryšio kriterijų atlyginami tik tie nuostoliai, kurie

---

[98] *Ibid*. p 53.

[99] Luizianos Apeliacinio teismo byla *New Orleans Riverwalk Assocs. v. Robert P. Guastella Equities, Inc*., Nr. 664 So. 2d 151, 157 (1995). // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-15] // http://www.leagle.com/decision/1995815664So2d151_1802.xml/NEW%20ORLEANS%20RIVERWALK%20ASSOC.%20v.%20R.P.%20GUASTELLA,%20INC.

[100] Jungtinių Amerikos Valstijų Liuzianos valstijos Apygardos teismo byla *Towing & Recovery Professionals of Louisiana Trust et al v. Swift Transportation Company,Inc*., Nr. 08:1685C/W08-3152 (2009). [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-15] http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCOURTS-laed-2_08-cv-01685

[101] Luizianos Apeliacinio teismo byla *Kevin's Restaurant, LLC v. Fire Tech, Inc*., Nr. 2006 CA 0299, (2006). // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-15] // http://law.justia.com/cases/louisiana/first-circuit-court-of-appeal/2006/2006ca0299-13.html

[102] Lloyd R. *supra note 9*, p 56.

susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais sutartį pažeidusios šalies civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi sutartį pažeidusios šalies veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu (CK 6.247 str.). Priežastinio ryšio nebuvimas nesukelia sutartį pažeidusiai šaliai pareigos atlyginti žalą, nepaisant to, kad neteisėti veiksmai yra įrodyti. Pagal CK 6.258 str. 4 d. neįvykdžiusi prievolės įmonė (verslininkas) atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos ji numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtinus prievolės neįvykdymo padarinius.[103]

Priežastinio ryšio nustatymo sutartinės civilines atsakomybės atveju procesą sąlygiškai galima suskirstyti į du etapus. Pirma, nustatomas faktinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar žala kyla iš sutarties pažeidimo, t. y. nustatoma, ar žala būtų atsiradusi, jeigu nebūtų buvę sutarties pažeidimo. Antra, nustatomas teisinis priežastinis ryšys. Sprendžiama, ar žala teisiškai nėra pernelyg nutolusi nuo sutarties pažeidimo. Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia įvertinti galimai sutartį pažeidusios šalies, jeigu ji elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo (lot. *bonus pater familias*) galimybę sutarties pažeidimo atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, sutarties pažeidimo prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą.[104] Tam, kad būtų konstatuotas priežastinio ryšio buvimas ar nebuvimas, būtina visapusiškai analizuoti galimai sutartį pažeidusios šalies veiksmus ir faktines aplinkybes. Siekiant negautų pajamų atlyginimo užtenka nustatyti bent mažiausią tikėtiną ryšį, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis būtų gavusi tokias pajamas, kokių ji reikalauja.[105] Taigi, kadangi negautų pajamų įrodinėjimas pasižymi tam tikra specifika, t.y. reikia įrodyti ne tiesiog patirtus nuostolius, tačiau pajamas, kurios turėjo būti gautos ateityje, priežastinio ryšio reikalavimas praktikoje taikomas lanksčiau nei kitokio pobūdžio civilinės atsakomybės bylose. Taip pat pažymėtina ir tai, kad negautos pajamos yra tik tos pajamos, kurios būtų gautos teisėtai.[106] Taip patvirtinamas principo niekas negali gauti naudos ir savo neteisėtų veiksmų principas. Taigi jeigu pajamos atitinka visus negautų pajamų priteisimui reikalingus kriterijus, tačiau akivaizdu, kad jos būtų gautos pažeidžiant tam tikrus teisės aktus, tokios pajamos nepriteistinos.

Priežastinio ryšio kriterijus, pagal aukščiau išdėstytus jo nustatymo etapus, buvo labai aiškiai įvertintas *UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“* byloje. Šioje byloje nutraukus nuomos sutartį, kaip negautas pajamas reikalauta priteisti, be kita ko, pajamas, kurios turėjo būti gautos iš kitų prekybos centro nuomininkų, tačiau šiems išsikėlus nebuvo gautos. Teismas

[103] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“*, bylos Nr. 3K-3-364/2014.
[104] *Ibid*.
[105] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *B. V.–F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija*, bylos Nr. 3K-3-353/2007.
[106] *Ibid*.

nurodė, kad nuomotojo patirti nuostoliai dėl to, jog nuomininkui neteisėtai išsikėlus iš nuomojamų patalpų savo nuomos sutartis nutraukė smulkieji nuomininkai arba nuomotojas buvo priverstas daryti jiems nuolaidas, atitinka faktinį priežastinį ryšį. Byloje pateikti rašytiniai įrodymai leido teigti, jog smulkieji nuomininkai reikalavo mažinti nuomos mokestį ir nutraukė kai kurias nuomos sutartis iš esmės dėl to, jog sumažėjo pirkėjų skaičius nutraukus IKI parduotuvės veiklą nuomotojo prekybos centre. Šis priežastinis ryšys laikytinas netiesioginiu, nes nuomininko išsikėlimas iš nuomojamų patalpų pažeidžiant sutartį nelėmė, tačiau prisidėjo prie smulkiųjų nuomininkų reikalavimo mažinti nuomos mokestį arba jų nuomos sutarčių nutraukimo. Praktikoje pripažįstamas ir netiesioginis priežastinis ryšys, kai asmens veiksmais tiesiogiai nepadarytas neigiamas turtinis poveikis, bet sudarytos sąlygos žalai atsirasti. Tačiau netiesioginis priežastinis ryšys neturi būti pernelyg nutolęs nuo neteisėto veiksmo. Šioje byloje teismas konstatavo, kad toks priežastinis ryšys yra pernelyg nutolęs nuo neteisėto sutarties nutraukimo ir sutartį pažeidusi šalis negalėjo numatyti būtent tokių padarinių.[107]

Tuo tarpu paprastose komercinėse trumpalaikėse sutartyse praktiškai kiekvienas sutarties pažeidimas lemia pagrindą atlyginti kitos šalies dėl pažeidimo negautas pajamas. Tačiau investicinės sutartys šiuo atveju pasižymi tam tikra specifika. Paprastai jos būna ilgalaikės, susijusios su itin didelės apimties projektais, priklausomos nuo ekonominės, politinės ir socialinės padėties valstybėje bei kitų aplinkybių.[108] Dėl šios priežasties investicinių sutarčių pažeidimo atveju žymiai sudėtingiau nustatyti priežastinį ryšį. Priežastinio ryšio klausimas buvo sprendžiamas ir *Luigiterzo Bosca v the Republic of Lithuania* byloje. Faktinės bylos aplinkybės buvo tokios, kad Bosca, potencialus investuotojas, pradėjo derybas su Lietuvos valstybine privatizavimo agentūra dėl AB „Alita“ akcijų įsigijimo. Derybos vyko sklandžiai, likus keliems etapams Privatizavimo agentūra nustatė konkretų terminą iki kada turi būti patiektas galutinis sutarties variantas. Bosca nespėjo to padaryti dėl ko derybos buvo nutrauktos. Dėl tokio Privatizavimo agentūros poelgio Bosca buvo atlyginti tiesioginiai patirti nuostoliai. Tačiau po kiek laiko Bosca iniciavo *ad hoc* arbitražo procesą pagal UNCITRAL taisykles. Bosca teigė, kad dėl tokio derybų nutraukimo jis negavo 207 mln. eurų, kuriuos būtų galėjęs gauti iš AB „Alita“ valdymo. Bosca reikalavimas buvo atmestas nurodant, kad nėra aišku, ar šalys galiausiai būtų radę kompromisą dėl visų sutartinių aspektų. Tribunolo argumentacija rodo iniciatyvą pripažinti principą, kad esant nesąžiningam elgesiui ikisutartiniuose santykiuose potencialus investuotojas neturėtų tikėtis daugiau nei tiesioginių išlaidų atlyginimo. Tribunolas nurodė, kad šalys buvo tik ikisutartiniuose santykiuose ir atsižvelgiant į doktrinos išaiškinimus, nuostoliai, kurie pagrįsti

[107] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“*, bylos Nr. 3K-3-364/2014.
[108] Marboe I. *supra note 18*. p. 110.

prielaida dėl sudarytos sutarties yra pernelyg nutolę ir hipotetiniai.[109] Šis sprendimas reikšmingas tuo, kad paprastai investicinių sutarčių pažeidimo atveju arbitražo tribunolai atmeta reikalavimus dėl negautų pajamų tuo pagrindu, kad projektas yra tik pačioje pradžioje ir negalima numatyti ar pajamos būtų gautos ateityje. Šiuo atveju buvo nurodyta, kad nėra priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir patirtos žalos.

Priežastinio ryšio kriterijus gali būti paveikiamas daugelio veiksnių, vienas iš jų yra kainų pokyčiai rinkoje, ekonominė krizė ir kt. Klausimas ar tam tikr1 sutartį pažeidusi šalis gali būti atsakinga už tokias kitos šalies negautas pajamas, kurių dydis iš dalies yra nulemtas ekonomikos pokyčių. Pateikiamas Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje buvusios bylos pavyzdys. Bylos aplinkybės buvo tokios, kad laivo savininkai suteikė savo laivą užsakovams iki tam tikro termino. Tuo metu kainos pakilo dvigubai, taigi laivo savininkai sudarė naują sutartį dėl laivo užsakymo iškart po to, kai jis grįš iš pirmosios kelionės. Tačiau pirmoji kelionė užsitęsė, taip buvo pažeista pirmoji sutartis ir antroji, kadangi tapo neįmanoma laivą pristatyti laiku. Tačiau antrosios sutarties šalis sutiko priimti laivą ir vėliau, tačiau už mažesnę kainą, nes kaip tik tuo metu rinkos kainos stipriai krito. Taigi laivo savininkai padavė pirmosios sutartis šalį į teismą, reikalaudami atlyginti negautas pajamas, nes dėl tos sutarties pažeidimo šalis buvo priversta naują sutartį sudaryti mažesne kaina. Negautų pajamų reikalavo už visą antrosios sutarties laikotarpį kaip kainų skirtumo tarp turėtos sudaryti sutarties ir tos, kuri buvo sudaryta. Tačiau sutartį pažeidusi šalis teigė, kad negautos pajamos yra pernelyg nutolusios nuo sutarties pažeidimo ir jie gali atlyginti negautas pajamas tik už laikotarpį, kuriuo vėlavo pristatyti laivą, kaip kad įprasta laivybos teisėje. Pirmosios instancijos teismas tenkino savininkų reikalavimą, kadangi priežastinis ryšys egzistuoja ir sutartį pažeidusi šalis galėjo numatyti tokį savo veiksmų rezultatą. Tačiau toks sprendimas buvo pakeistas, nurodant, kad nei viena sutarties šalis negalėjo numatyti, kad kelių dienų pavėlavimas sukels tokius nuostolius. Šalys sudarydamos sutartį negalėjo numatyti, kad rinkos kainos staigiai kris, dėl ko pavėlavimas pristatyti laivą lems savininkų nuostolius. Be kita ko, sutartį pažeidusi šalis netgi negali būti laikoma atsakinga už tokius nuostolius, nes jie iš dalies buvo sukelti rinkos situacijos, ne šalies veiksmų.[110] Teismo išaiškinimas laikytinas pagrįstu, šalis neturi atlyginti nuostolių, kurie nėra nulemti jos neteisėtų veiksmų. Tačiau situacija specifinė tuo, kad antrosios sutarties sąlygos nepriklausė nuo pirmąją sutartį pažeidusios šalies, tuo tarpu pirmosios sutarties pažeidimas, t.y. pavėlavimas pristatyti laivą, nepriklausė nuo savininkų, rinkos kainų pokyčiai nepriklausė nuo

[109] Vaitkute Pavan V., Kasparavicius R. *Can an Investor Claim Lost Profits for Breach of Pre-contractual Relations?* Global Arbitration Review, 2013.
[110] O'Sullivan J. *Damages for Lost Profits for Late Redelivery: How Remote is too Remote?* The Cambridge Law Journal / Volume 68 / Issue 01 / March 2009. p. 34-37.

nei vienos iš šalių. Manytina, kad toks sprendimas priimtas dėl politinių aspektų ir ateityje turėtų būti detaliau išanalizuotas.

Vertinant priežastinį ryšį, be kita ko, svarbu atkreipti dėmesį, kad tai yra teisinė kategorija. Yra ar nėra priežastinis ryšys, sprendžia teismas, visapusiškai įvertinęs visas bylos aplinkybes.[111] Taigi dažnai ginčuose dėl negautų pajamų atlyginimo taikomas rašytinis įrodymas – ekspertizės išvada, negali nustatyti egzistuoja priežastinis ryšys ar ne. Tokio pobūdžio ekspertizės išvada gali būti tik apskaičiuotas negautų pajamų dydis.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad siekiant negautų pajamų atlyginimo, priežastinio ryšio kriterijus taikomas gan lanksčiai, t.y. užtenka įrodyti mažiausią tikėtiną priežastinį ryšį tarp sutarties pažeidimo ir žalos, išskyrus tam tikrus specifinius atvejus.

2.4. Neteisėti veiksmai

Neteisėti veiksmai yra viena iš civilinės atsakomybės taikymo sąlygų. Sprendžiant dėl reikalavimo priteisti negautas pajamas teisinio pagrįstumo visais atvejais svarbu nustatyti, ar negautos pajamos, jų dydis yra nulemtas sutartį pažeidusios šalies neteisėtų veiksmų, ar apskritai egzistuoja neteisėti veiksmai ir ar iš esmės dėl tokių veiksmų nukentėjusiai šaliai, reikalaujančiai priteisti negautas pajamas, atsirado nuostoliai.[112] Sutartį pažeidusios šalies neteisėti veiksmai gali pasireikšti sutartinės prievolės neįvykdymu, sutartinės prievolės pažeidimu, termino praleidimu ir kt. Dažniausiai sutarties pažeidimas pasireiškia sutarties nutraukimu nesilaikant sutartyje ar įstatyme nustatyto įspėjimo apie sutarties nutraukimą termino, netinkamu sutarties vykdymu, pvz., vežimo teisiniuose santykiuose praradus krovinį, ikisutartinės atsakomybės atveju nesudarius pagrindinės sutarties ir kt. Pažymėtina, kad remiantis įrodinėjimo naštos paskirstymu, neteisėtus veiksmus turi įrodyti ieškovas. Neteisėti veiksmai visais atvejais turi egzistuoti ir privalo būti įrodyti. Kai tinkamai vykdant sutartines prievoles atsiranda nuostoliai, pasireiškiantys negautų pajamų forma, jie negali būti priteisiami, nes nėra vieno iš esminių atsakomybės taikymo kriterijų, t.y. neteisėtų veiksmų.

Nors neteisėti veiksmai laikytina būtina civilinės atsakomybės sąlyga, teismų praktikoje yra buvę atvejų, kai net ir nesant neteisėtų veiksmų teismas matė pareigą priteisti negautas pajamas. Vienas iš tokių atvejų yra *UAB „Šiaulių naujienos“ v. UAB „Šiaulių vandenys“* byla. Teismas konstatavo, kad nors teisėtas sutarties nutraukimas šalis atleidžia nuo tolesnio sutarties vykdymo, tačiau net ir teisėtas sutarties nutraukimas gali turėti teisinių pasekmių, t. y. sutarties

[111] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Rudeta“*, bylos Nr. 3K-3-322/2008.
[112] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „JG reklamos dovanos“ v. UAB „JG reklamos dovanos“*, bylos Nr. 3K-3-378/2013.

šaliai gali sukelti turtinius praradimus, atsiradusius dėl sutarties neįvykdymo, o tokius praradimus patyrusi šalis gali reikalauti juos kompensuoti. Šalis gali reikalauti atlyginti negautas pajamas, kurių iš tikrųjų negavo ir kurių pagrįstai galėjo tikėtis, jei sutartis nebūtų buvusi nutraukta, o vykdoma iki sutarties termino pabaigos. Taip užtikrinamas ir teisėtų lūkesčių principo įgyvendinimas.[113] Atkreiptinas dėmesys, jog tokie atvejai turėtų būti laikomi išimtimi ir taikomi tik esant specifinėms aplinkybėms. Konkrečiai minėtoje byloje atsakovas, nutraukdamas sutartį, nesielgė sąžiningai, nesilaikė sutarties vykdymo principų, nes būtent sudaryta terminuota sutartis, paslaugos pobūdis nulėmė ir itin didelės nuolaidos (74 %) atsakovui taikymą pirmaisiais sutarties metais.[114]

Nors tokie atvejai laikytini išimtimi, tačiau teismų praktikoje vis dar pasitaiko atvejų, kai ieškovas reikalauja atlyginti negautas pajamas, nors pats pripažįsta, kad kita sutarties šalis neatliko jokių neteisėtų veiksmų. Vienas iš tokių atvejų buvo *UAB „Tikroji vaivorykštė“ v. AB „Lituanica“* byloje. Joje atsakovas teisėtai nutraukė nuomos sutartį, įspėjo reikiamu terminu. Tačiau nuomotojas kreipėsi į teismą teigdamas, kad kadangi nuomos sutartis buvo terminuota, nuomos kaina pirmaisiais metais buvo mažesnė nei antraisiais ar trečiaisiais metais, taigi tokia nuolaida laikytina jo negautomis pajamomis. Teismas atmetė tokį reikalavimą, nurodydamas, kad pajamos, kurių neva negavo ieškovas nelaikytinos dėl atsakovo veiksmų atsiradusiais nuostoliais.[115]

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad neteisėtų veiksmų kriterijus tik išimtinais atvejais gali būti netaikomas, tačiau paprastai kai sutartis vykdoma teisėtai, negautos pajamos neturėtų būti priteisiamos.

2.5. Žala

Pagal CK 6.249 straipsnį žala yra būtina civilinės atsakomybės sąlyga, taigi ir siekiant negautų pajamų atlyginimo patirta žala privalo būti įrodyta. Žala yra asmens turto netekimas, konkretaus turto kokybės praradimas, dėl ko mažėja jo ekonominė vertė. Žala gali būti turtinė ir neturtinė. Turtinės žalos atveju nukenčia ekonominiai interesai (turto netekimas), tuo tarpu neturtinės – nukenčia neturtiniai interesai. Žala taip pat skirstoma į žalą turtui ir asmeniui. Žala turtui pasireiškia, pvz. daikto sunaikinimu, pakenkimu, praradimu ir kt. Žala asmeniui gali pasireikšti gyvybės atėmimu, sveikatos sužalojimu ir kt.[116] Negautų pajamų atlyginimo pažeidus

[113] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Šiaulių naujienos“ v. UAB „Šiaulių vandenys“*, bylos Nr. 3K-3-177/2005.
[114] *Ibid.*
[115] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Tikroji vaivorykštė“ v. AB „Lituanica“*, bylos Nr. 3K-3-52/2011.
[116] Mikelėnas V. *supra note 11*. p. 342.

sutartį atveju žala paprastai yra turtinė ir pasireiškia turtui, ne asmeniui. Pažymėtina, kad žala nėra preziumuojama, todėl jos dydį kiekvienu atveju privalo įrodyti ieškovas. Žala, įvertinta pinigais, laikoma nuostoliais, jie kaip ir žala, skirstomi į tiesioginius (realiai patirtus) ir netiesioginius (negautos pajamos).[117]

Negautos pajamos kaip nuostoliai skirtingai pasireiškia priklausomai nuo sutartinių teisinių santykių pobūdžio. Pirkimo – pardavimo sutarties atveju negautomis pajamomis dažniausiai laikomas prekės (akcijų[118] ar vekselių) nuvertėjimas. Pvz., kai neteisėtai nutraukiama akcijų pirkimo – pardavimo sutartis ir pardavėjas yra priverstas dėl akcijų nuvertėjimo jas parduoti mažesne kaina, negautomis pajamomis bus laikomas šių kainų skirtumas. Neteisėtai nutraukus nuomos sutartį negautomis pajamomis laikomas negautas nuomos užmokestis.[119] Pažeidus vežimo sutartį, t.y. laiku nepristačius krovinio, kaip negautos pajamos gali būti pripažintos pajamos, kurios turėjo būti gautos pardavus arba naudojant krovinį, tačiau dėl sutarties pažeidimo tai tapo neįmanoma.[120] Draudimo teisiniuose santykiuose, kai pažeidžiamas terminas išmokėti draudimo išmoką, negautomis pajamomis gali būti laikomos dėl veiklos sutrikdymo negautos pajamos. Pvz. draudimo įmonė pažeidžia sutartį pavėluodama išmokėti išmoką už pavogtą vilkiką, kurio naudojimas nešdavo įmonei tam tikrą pelną, taigi negautos pajamos bus vėlavimo laikotarpiu naudojant vilkiką tikėtasis gauti pelnas.[121] Nutraukus logistikos paslaugų teikimo sutartį, t.y. nustatytu terminu neįspėjus apie sutarties nutraukimą, negautomis pajamomis pripažįstamos pajamos, turėtos gauti visą laikotarpį, kiek sutartis turėtų būti vykdoma, jeigu nebūtų pažeistas pranešimo apie nutraukimą terminas.[122] T.y. jeigu apie sutarties nutraukimą šalis turėjo pranešti prieš 60 dienų, tačiau pranešė prieš 5 dienas, negautos pajamos apskaičiuojamos už 55 dienas, nes būtent tuo laikotarpiu sutartis buvo neteisėtai nevykdoma.

Teismų praktikoje ir doktrinoje gausu ir kitų atvejų, kas kiekvienu atveju pripažįstama negautomis pajamomis. Taigi darytina išvada, kad žala yra privaloma sąlyga ir visais atvejais, be išimties, turi būti įrodyta. O jos pobūdis sprendžiamas kiekvienu konkrečiu atveju įvertinus visas faktines ir teisines aplinkybes ir tik jų pagrindu nustatoma, kas konkrečiu atveju bus laikoma negautomis pajamomis.

---

[117] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“*, bylos Nr. 3K-3-6/2011.

[118] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Axis Industries“ v. AB Klaipėdos viešbutis*, bylos Nr. 3K-3-220/2014.

[119] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“*, bylos Nr. 3K-3-364/2014.

[120] Tamblyn N. *Damages under string contracts for sale of goods*. Journal of Business Law, Issue 1. 2009. p. 5.

[121] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Rudeta“*, bylos Nr. 3K-3-322/2008.

[122] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje J. *J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“*, bylos Nr. 3K-3-6/2011.

2.6. Kaltė

Sutartį pažeidusios šalies kaltė (angl. *fault*) yra kita sąlyga, reikalinga siekiant negautų pajamų atlyginimo. Kaltė suprantama kaip subjektyvusis (faktinis) nesąžiningumas – asmens nesugebėjimas konkrečioje situacijoje būti reikiamai rūpestingam, apdairiam ir atidžiam.[123] Remiantis CK 6.248 str. 1 d. sutartį pažeidusios šalies kaltė yra preziumuojama, taigi jos įrodyti nereikia. Tačiau ši prezumpcija visada gali būti nuginčyta.

Skiriamos dvi kaltės formos: tyčia ir neatsargumas (CK 6.248 str. 2 d.). Tyčia gali būti tiesioginė ir netiesioginė. Tyčia – tai elgesys, kuriuo yra aiškiai siekiama padaryti žalą arba nors ir nesiekiama, tačiau asmens elgesys sukėlė aiškiai numatomą grėsmę tokiai žalai atsirasti ir asmuo nesiėmė priemonių užkirsti kelią žalos atsiradimui.[124] Neatsargumas gali būti didelis ir paprastas. Didelis neatsargumas – veiksmai arba neveikimas, kurių asmuo, laikydamasis bent minimalių atsargumo ir dėmesingumo reikalavimų, nebūtų daręs.[125] Paprastas neatsargumas – griežtesnio pobūdžio nurodymų elgtis atsargiai ir rūpestingai nevykdymas.[126] Civilinė atsakomybė taikoma tiek esant tyčiai, tiek neatsargumui. Priklausomai nuo kaltės formos gali skirtis priteisiamų nuostolių dydis.

Kaltės klausimas sprendžiant kylantį iš sutarties ginčą nėra teisiškai reikšmingas, kai skolininkas ir kreditorius yra verslo subjektai, kurių sutartyje neįtraukta išlyga dėl kaltės kaip civilinės atsakomybės sąlygos (CK 6.256 str. 4 d.).[127] Taigi kai abi šalys yra juridiniai asmenys arba fiziniai asmenys, užsiimantys verslu, nėra privaloma įrodyti kaltės kriterijų. Pažymėtina, kad ir tais atvejais kai kaltės kriterijus nėra taikomas, į jį gali būti atsižvelgiama apskaičiuojant negautų pajamų dydį.[128]

Atkreiptinas dėmesys ir į CK 6.259 str., kuris numato mišrios kaltės taikymą sutartinėje atsakomybėje. Minėto straipsnio antroje dalyje nurodyta, kad esant dėl sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies kaltei, sutartį pažeidusios šalies atsakomybė gali būti sumažinta arba jis gali būti visiškai atleistas nuo atsakomybės. Toks atvejis galimas tik tada, kai nukentėjusi šalis tyčia ar dėl neatsargumo nesiima priemonių nuostoliams sumažinti. Tai vadinama žalos mažinimo taisyklė (angl. *mitigation of damage*). Pažymėtina, kad pagal Civilinio proceso kodekso

[123] Norkūnas A. *Kaltė kaip civilinės atsakomybės sąlyga*. Jurisprudencija, 2002, t. 28(20) 112-118.
[124] Mikelėnas V. *supra note 11*. p. 339.
[125] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Rusijos įmonė „InKomLiga" v. UAB DK „ Lindra , UAB „Ergo Lietuva", V. Z. IĮ,* bylos Nr. 3K-3-671/2004.
[126] Mikelėnas V. *supra note 11*. p. 342.
[127] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Tikroji vaivorykštė" v. AB „Lituanica"*, bylos Nr. 3K-3-52/2011.
[128] Lloyd R. *supra note 9*. p 39.

178 str.[129] įtvirtintą bendrą įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklę, tai turi įrodyti atsakovas.[130] *AB „Axis Industries“ v. AB Klaipėdos viešbutis* byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl mišrios kaltės taikymo. Įdomu tai, kad šioje byloje negautos pajamos buvo apskaičiuotos kaip pelnas, turėtas gauti iš akcijų pardavimo atsakovui, nors vėliau akcijos buvo parduotos trečiajam asmeniui. Nepaisant to, atsakovas, neteisėtai nutraukęs akcijų pirkimo – pardavimo sutartį, bandė įrodyti, kad ieškovo kaltė pasireiškė vilkinant akcijų pardavimą kitam pirkėjui. Teismas nurodė, kad teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai reikalauja sumažinti negautų pajamų dydį, nes akcijos buvo parduotos, jos parduotos su ieškovu susijusiems asmenims, pardavimo kaina yra nepagrįstai maža.[131] Kaip kitos šalies kaltė suprantamas ir neinformavimas apie svarbias aplinkybes, kurios nukentėjusiai šaliai yra geriau žinomos nei kita sutarties šaliai, nesiekimas išsaugoti sutartinius santykius, taikaus susitarimo neinicijavimas ir kt.[132]

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad siekiant negautų pajamų atlyginimo neužtenka įrodyti vien tai, kad sutartis buvo pažeista.[133] Sutarties pažeidimas savaime nesuteikia teisės į negautų pajamų atlyginimą. Reikia įrodyti tiek sutartinės civilinės atsakomybės taikymo sąlygas, tiek konkrečias teismų praktikoje nustatytas negautų pajamų atlyginimo sąlygas.

Lietuvos teisinėje sistemoje pagrįsto tikėtinumo reikalavimo taikymas tik negautų pajamų faktui, bet ne dydžiui, nustatyti, laikytinas pagrįstu ir neturėtų būti keičiamas. Siekiant teisinio aiškumo, kiekvienu atveju turėtų būti konkrečiai įvardijama, kokios aplinkybės įvertintos ir kodėl vienu ar kitu atveju įrodytas / neįrodytas pagrįsto tikėtinumo reikalavimas. Tai suteiktų pagrindą nuosekliam teismų praktikos formavimuisi. Pajamų numatomumo reikalavimas, priklausomai nuo sutarčių pobūdžio, taikomas gan lanksčiai. Tam tikrais atvejais, kai atsižvelgiant į faktines aplinkybes galima daryti išvadą, kad pajamos buvo numatytos gauti ir yra įrodyti visi kiti negautų pajamų atlyginimui reikalingi kriterijai, negautos pajamos nebūtinai jau sutarties sudarymo metu privalo būti numatytos gauti ateityje. Kaip ir numatomumo, taip ir priežastinio ryšio kriterijus taikomas lanksčiai, nes įrodyti negautas pajamas yra žymiai sudėtingiau, pakanka įrodyti pakankamai realią tikimybę, kad nesant sutarties pažeidimo, kita

[129] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, Valstybės žinios, 2002-02-28, Nr. IX-743. 177 str. 2 d.
[130] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Axis Industries“ v. AB Klaipėdos viešbutis*, bylos Nr. 3K-3-220/2014.
[131] *Ibid.*
[132] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Mano tikslas“ v. UAB „Armitana“,* bylos Nr. 3K-3-459/2010.
[133] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Švaresta“ v. Vilkaviškio rajono savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-510/2009.

šalis nebūtų patyrusi nuostolių.[134] Tuo tarpu neteisėtų veiksmų ir žalos kriterijai privalo būti nustatyti visais atvejais.

Būtent aptartų kriterijų visuma siekiama nustatyti, kad kiekvienu atveju, negautos pajamos būtų realios. Taigi turi būti nustatytos realios dėl sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies galimybės gauti konkrečias pajamas, atsižvelgiant į ankstesnes pajamas, pasiruošimą ir priemones, kurių buvo imtasi siekiant gauti pajamų ir kt.[135]

[134] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Melesta“ v. Lex System GmbH*, bylos Nr. 3K-3-52/2013.
[135] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Rudeta“*, bylos Nr. 3K-3-322/2008.

3. NEGAUTŲ PAJAMŲ APSKAIČIAVIMAS

Atsižvelgiant į tai, kad negautos pajamos yra lėšos, kurias pagrįstai tikėtais gauti ateityje, t.y. kad negautos pajamos realiai neegzistuoja, jų įrodinėjimas iš esmės apsunkinamas. Siekiant tiesioginių nuostolių atlyginimo įrodoma tai, kas egzistuoja ir buvo prarasta dėl sutarties pažeidimo. Negautų pajamų atveju turi būti įrodyta tai, kas ateityje turėjo egzistuoti. Taigi siekiant palengvinti dėl sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies padėtį, teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad įrodžius visus negautų pajamų atlyginimo kriterijus, tačiau nenurodžius konkretaus negautų pajamų dydžio, jį gali nustatyti teismas.[136] Tačiau pastebima, kad kreipiantis į teismą su reikalavimu atlyginti negautas pajamas dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis dažniausiai pati nurodo kiek konkrečiai negautų pajamų ji patyrė. Tam tikrais atvejais negautas pajamas apskaičiuoja ir teismas. Dėl skirtingo negautų pajamų atlyginimo kriterijų taikymo individualiais atvejais, negautų pajamų apskaičiavimo metodai taip pat skiriasi.

Šiame skyriuje aptariami šie doktrinoje ir teismų praktikoje įtvirtinti negautų pajamų apskaičiavimo metodai: rinkos kainos, kainų skirtumo, dėl sutarties nutraukimo negauto pelno, prarastos galimybės, sutartį pažeidusios šalies gautos naudos ir dėl sutrikdytos veiklos negauto pelno. Taip pat aptariama specifinė situacija, kad pažeidžiama sutartis, sudaryta su naujai įsteigta arba įmone, įsteigta konkretaus projekto įgyvendinimui.

Atkreiptinas dėmesys, jog kad ir koks metodas taikomas apskaičiuojant negautas pajamas, visada turi būti atsižvelgiama į tai, kad negautos pajamos yra tik grynasis pelnas. Grynasis pelnas nustatomas iš gaunamų pajamų atskaičius sąnaudas (pvz. darbuotojų darbo užmokestį, patalpų nuomos mokestį, išlaidas kasdienei veiklai ir kt.) bei pelno mokestį pagal Pelno mokesčio įstatymą.[137] Taip pat pažymėtina, kad negautos pajamos vieniems subjektams priskiriamos prie neapmokestinamųjų pajamų,[138] tuo tarpu kiti subjektai moka mokestį bendra tvarka. Dėl šios priežasties teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad negautos pajamos priteisiamos nepaisant galimai taikytinų mokestinių prievolių.[139]

---

[136] Žr. pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Axis Industries“ v. AB Klaipėdos viešbutis*, bylos Nr. 3K-3-220/2014, Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. vasario 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „„Accuratus“ v. IDS Borjomi Beverages Co.N.V.*, bylos Nr. 2A-270-196/2015.

[137] Žr. pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. firma v. Kauno miesto savivaldybės administracija*, bylos Nr. 3K-3-62/2008; 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ Rudeta“ su AB „Lietuvos draudimas“*, bylos Nr. 3K-3-322/2008, 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Akordas 1“ v. UAB „Jungtinės architektų dirbtuvės“*, bylos Nr. 3K-3-540/2013, Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Vildeta“ v. UAB „Olkas“*, bylos Nr. 2A-466/2014.

[138] Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, Valstybės žinios, 2001-12-20, Nr. IX-675. 12 str. 1 d. 12 p.

[139] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Senasis dvaras“ v. UAB „Veroeva“*, bylos Nr. 3K-3-138/2011.

Kiekvienu atveju negautų pajamų apskaičiavimas turi būti protingas, atliktas atsižvelgiant į visus įrodymus bei faktines aplinkybes ir pagrįstas finansų ar ekonomikos teorijos pripažįstamais metodais.[140] Toliau detaliai aptariamas kiekvienas negautų pajamų apskaičiavimo metodas.

3.1. Rinkos kainos metodas

Kaip minėta pirmajame skyriuje, negautų pajamų apskaičiavimo metodas remiantis rinkos kaina yra įtvirtintas UNIDROIT principų 7.4.6. str., PECL principų 9:507 str., DCFR principų 3:707 str., CISG konvencijos 76 str. Minėtuose dokumentuose įtvirtinta, kad tuo atveju, kai sutartis yra neteisėtai nutraukiama ir ją pakeičianti sutartis nesudaroma, negautas pajamas galima apskaičiuoti remiantis rinkos kaina. Remiantis rinkos kainos metodu negautos pajamos apskaičiuojamos kaip skirtumas tarp neteisėtai nutrauktos sutarties ir rinkos kainų sutarties nutraukimo metu. *Steel* byloje buvo nustatyti kriterijai, kuriems esant gali būti pritaikytas šis metodas: (i) rinkos kaina yra protinga, (ii) negautas pajamas patyrė dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis ir šios pajamos buvo numatytos arba turėjo būti numatytos sutarties sudarymo metu, ir (iii) dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis ėmėsi visų įmanomų priemonių, kad sumažintų patirtus nuostolius.[141] Tik įrodžius šių sąlygų visumą, galimas negautų pajamų, apskaičiuotų naudojant rinkos kainos metodą, atlyginimas.

UNIDROIT principų komentare nurodoma, kad šis metodas paprastai taikytinas pirkimo – pardavimo ar paslaugų teikimo sutarčių nutraukimo atvejais, kai kaina yra fiksuota, nes tik taip įmanoma nustatyti rinkos kainą. Rinkos kaina turi būti nustatoma toje vietoje, kurioje sutartis turėjo būti vykdoma. Priešingu atveju, t.y. jeigu rinkos kainos toje vietoje nustatyti neįmanoma, gali būti nustatoma kitoje vietoje, tačiau tai turi būti daroma pagrįstai ir protingai, nepažeidžiant šalių interesų. Šis metodas pasireiškia neigiamai tais atvejais, kai tarp neteisėtai nutrauktos sutarties ir rinkos kainos nėra skirtumo, t.y. šios dvi kainos sutampa. Taigi susiklosto situacija kai sutartį pažeidusi šalis nepatiria jokių neigiamų padarinių.[142] Šią situaciją galima iliustruoti tokiu pavyzdžiu: sudaroma sutartis rinkos kaina parduoti du kavos virimo aparatus. Jeigu pirkėjas nepagrįstai atsisako pirkti minėtus kavos virimo aparatus, o pardavėjas nebeturi galimybės arba tiesiog neketina parduoti jų kitam subjektui, jis nepatiria jokių negautų pajamų, nes rinkos kaina sutampa su nutrauktos sutarties kaina.

[140] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Axis Industries“ v. AB Klaipėdos viešbutis*, bylos Nr. 3K-3-220/2014.
[141] Singh S, Zeller B. *CIETAC's Calculations on Lost Profits under Article 74 of the CISG*. Loyola University Chicago International Law Review, Issue 2, Article 3, 2007. P. 221-222.
[142] Elliot C. & Quinn F. Contract Law, 6th edition. 2007, Pearson Education Limited p. 318.

Teismų praktikoje rinkos kainos metodas pritaikytas *Thompson Ltd v. Robinson (Gunmakers) Ltd* (1955) byloje. Šioje byloje šalys sudarė automobilio pirkimo – pardavimo sutartį, tačiau pirkėjas nepagrįstai atsisakė automobilį pirkti. Tuo metu rinkoje buvo tokia situacija, kad gamintojai patys nustatydavo fiksuotą rinkos kainą, kurios pardavėjai negalėdavo keisti. Kai sutartis buvo nutraukta pardavėjas įkalbėjo gamintoją priimti automobilį atgal. Pirkėjas teigė, kad kadangi sutarties ir rinkos kaina sutampa, pardavėjui neturėtų būti priteistos jokios negautos pajamos. Tačiau teismas jas priteisė, nes pardavėjas pardavė vienu automobiliu mažiau, nei būtų pardavęs, jeigu sutartis nebūtų neteisėtai nutraukta.[143]

Tam tikrais atvejais rinkos kainos neįmanoma nustatyti. Tai gali būti kai prekė buvo specialiai sukurta konkrečiam pirkėjui.[144] Tuo atveju, kai rinkos kainos metodo neįmanoma taikyti, taikytini kiti negautų pajamų apskaičiavimo metodai.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad siekiant apskaičiuoti negautų pajamų dydį rinkos kainos metodas ne visais atvejais gali būti pritaikytas. Taip pat tam tikrais atvejais šio metodo taikymas gali nepagrįstai pažeisti vienos iš sutarties šalių teisėtus interesus (kai prekės kaina ir rinkos kaina sutampa).

3.2. Kainų skirtumo metodas

Kainų skirtumo metodas, naudojamas siekiant apskaičiuoti negautų pajamų dydį, taip pat detaliai reglamentuotas UNIDROIT principų 7.4.5. str., PECL principų 9:506 str., DCFR principų 3:706 str., CISG konvencijos 74 str. Minėtuose dokumentuose nurodoma, kad kainų skirtumo metodas taikomas kai neteisėtai nutraukiama sutartis ir dėl neteisėto sutarties nutraukimo nukentėjusi šalis sudaro ją pakeičiančią sutartį. Tokiu atveju negautos pajamos apskaičiuojamos kaip neteisėtai nutrauktos ir ją pakeičiančios sutarčių kainų skirtumas. Esminis šio metodo reikalavimas yra tas, kad pakeičianti sutartis būtų sudaryta protingai ir per protingą terminą. Kaip nurodoma UNIDROIT principų komentare, pakeičianti sutartis gali būti sudaroma siekiant sumažinti patiriamą nuostolį, įvykdyti asmeninius įsipareigojimus arba tiesiog dėl patogumo. Kainų skirtumo metodo taikymas taip pat įtvirtintas CK 6.258 str. 5 d. (esant pirkimo – pardavimo teisiniams santykiams). Praktikoje šis metodas buvo pritaikytas *Chrome-Plating Machines Production-Line Equipment* byloje. Pirkėjas pažeidė pareigą sumokėti už prekes, dėl ko pardavėjas buvo įpareigotas prekes parduoti už mažesnę kainą.[145]

Kainų skirtumo metodu apskaičiuojami tik minimalūs patirti nuostoliai, tačiau dėl pažeidimo nukentėjusi šalis gali reikalauti atlyginti ir kitus nuostolius. Atkreiptinas dėmesys, kad

[143] Duxbury R *supra note 28*, p. 370.
[144] Elliot C. & Quinn F. *supra note 142*. p. 319.
[145] Singh S, Zeller B. *supra note 141*. p. 220.

šis metodas netaikomas tais atvejais, kai dėl pažeidimo nukentėjusi šalis pati įvykdo sutartį pažeidusios šalies sutartines prievoles.[146] Pvz., pažeidus automobilio remonto sutartį nukentėjusi šalis pati susiremontuoja automobilį. Siekiant negautų pajamų atlyginimo, kai jų dydis apskaičiuojamas kainų skirtumo metodu, dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis turi įrodyti, kad buvo užtektinai suinteresuota ir dėjo visas įmanomas pastangas, kad pakeičianti sutartis būtų sudaryta kuo palankesnėmis sąlygomis ir aukštesne kaina.[147] Egzistuojant priešingoms faktinėms aplinkybėms (pvz., pakeičianti sutartis sudaroma po ilgo laiko tarpo, parduodama ženkliai mažesne kaina) pardavėjas negalėtų prisiteisti negautų pajamų, viršijančių žymią prekės kainą arba netgi didesnę nei prekė iš tiesų yra verta, nes toks elgesys iš esmės prieštarautų kompensacinei civilinės atsakomybės paskirčiai.[148]

Kainų skirtumo metodas, kai apskaičiuojama lyginant nutrauktos sutarties į ją pakeičiančios sutarties kainų skirtumus iš esmės yra pagrindinis. Tačiau doktrinoje išskiriami ir daugelis kitų kainų skirtumo metodo taikymo būdų. Žemiau aptariami keli pagrindiniai būdai, kuriais aiškinamas kainų skirtumo metodas.

Skirtumas tarp sutarties kainos ir realios prekės pagaminimo kainos. Praktikoje šis metodas buvo pritaikytas *Semi Automatic Weapons* byloje.[149] Šioje byloje JAV pirkėjas sudarė sutartį su Kinijos pardavėju dėl 5 000 ginklų per metus įsigijimo trims metams. Ginklai turėjo būti pagaminti pagal pirkėjo nurodymus. Prieš pristatant pirmąją dalį ginklų, pardavėjas pareikalavo apmokėjimo. Pirkėjas atsisakė apmokėti, teigdamas, kad negavo užtikrinimo, kad ginklai gali būti pristatyti į JAV. Pardavėjas kreipėsi į arbitražo teismą, reikalaudamas, be kita ko, negautų pajamų už pirmąją dalį ginklų. Negautos pajamos buvo apskaičiuotos kaip skirtumas tarp pažeistos sutarties kainos ir prekės pagaminimo kainos.

Skirtumas tarp pirkėjo ir pardavėjo sudarytos sutarties kainos bei sutarties tarp tiekėjo ir pardavėjo kainos. Šis metodas iš esmės analogiškas aukščiau minėtam, tik šiuo atveju gamintojas pakeičiamas tiekėju. Metodas pritaikytas *Hot-Rolled Stel Plates* byloje, kurioje sutartis buvo pažeista neapmokėjus už prekes.[150] Panašus metodas taikomas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Byloje, kurioje buvo neteisėtai nutraukta akcijų pirkimo – pardavimo sutartis ieškovas savo negautas pajamas apskaičiavo kaip skirtumą tarp kainos, kuria jis įsigijo akcijas ir kainos, kuria turėjo parduoti akcijas atsakovui. Nors apeliacinės instancijos teisme buvo

[146] Official Comments of UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts //http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf.
[147] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės turto fondas v. UAB „Vandužiai“*, bylos Nr. 3K-3-1177/2003.
[148] *Ibid.*
[149] Singh S, Zeller B. *supra note 141*. p. 218
[150] *Ibid.* p. 219.

nustatyta aplinkybė, kad ieškovas akcijas vėliau pardavė tretiesiems asmenims, negautų pajamų apskaičiavimo metodas nebuvo keistas.[151]

Skirtumas tarp pažeistos sutarties kainos ir tikėtinos sudaryti ją pakeičiančios sutarties kainos. Šis metodas taikomas kai pažeidus sutartį nukentėjusi šalis tikisi sudaryti ją pakeičiančią sutartį. Praktikoje metodas pritaikytas *Palm Oil* byloje, kurioje pardavėjas pažeidė pareigą pristatyti prekes. Negautos pajamos buvo apskaičiuotos kaip skirtumas tarp tikėtinos sudaryti pakeičiančios sutarties kainos ir pažeistos sutarties kainos, įskaitant mokesčius, kuriuos pirkėjas butų gavęs, jeigu sutartis nebūtų pažeista.[152]

Skirtumas tarp turėtos sudaryti sutarties ir iš tiesų sudarytos sutarties kainų. Šio metodo esmė tokia, kad kaina apskaičiuojama kaip skirtumas tarp kainos, kuria perkės būtų perparduotos, jeigu sutartis nebūtų pažeista ir tarp kainos, kuria prekės buvo perparduotos pažeidus sutartį. Metodas pritaikytas *Old Corrugated Carton* byloje, kurioje pardavėjas pažeidė pareigą pristatyti prekes, t.y. buvo pristatytos kitokios sudėties prekės. Dėl šios priežasties pirkėjas buvo įpareigotas gautas prekes parduoti žymiai mažesne kaina nei būtų pardavęs, jeigu sutartis nebūtų pažeista. Pardavėjas reikalavo negautas pajamas apskaičiuoti kaip pažeistos sutarties ir rinkos kainų skirtumus, tačiau teismas tokį reikalavimą atmetė.[153]

Praktikoje dažnai kyla klausimas koks metodas, kainų skirtumo ar rinkos kainos, taikytinas tam tikroje situacijoje. Kaip pavyzdys pateikiama tokia situacija: A parduoda prekes B, kuris jas parduoda C. Jeigu A pažeidžia A/B sutartį, ar negautos pajamos turėtų būti apskaičiuotos pagal prekių rinkos kainą ar remiantis B/C sutarties kaina. Atsakymas priklauso nuo to, kaip šioje situacija vertinama B padėtis. Vienu atveju B galėtų būti matomas kaip būsimas prekių savininkas, tokiu atveju turi būti vadovaujamasi rinkos kainos metodu. Taigi nėra reikšminga ką B ketino daryti su prekėmis, laikyti jas ar perparduoti, nes taip suprantama savininko prerogatyva. Tokiu atveju sutartį pažeidusi šalis, t.y. A nėra atsakinga B už jokius nuostolius pagal B/C sutartį ir nėra atsakinga už nuostolius, kuriuos C reikalaus atlyginti.

Tačiau B gali būti vertinamas ir kaip prekių perpardavėjas. B tikslas perparduoti prekes ir gauti iš to pelną. Tokiu atveju B negautos pajamos apskaičiuojamos kaip dviejų sutarčių kainų skirtumas.[154] B vertinant kaip perpardavėją svarbi reikšmė suteikiama pirmosios sutarties turiniui. Sutartyje gali būti numatyta, kad B tikslas yra perparduoti prekes, tuo atveju akivaizdu, kad bus taikomas kainų skirtumo principas. Priešingu atveju, kai sutartyje nenumatyta, kad B ketina perparduoti prekes, turi būti įvertinti negautų pajamų atlyginimo kriterijai. Šiai situacijai aktualūs numatomumo ir priežastinio ryšio kriterijai. Jeigu A nežino, kad B ketina perparduoti

[151] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Axis Industries“ v. AB Klaipėdos viešbutis*, bylos Nr. 3K-3-220/2014.
[152] Singh S, Zeller B. *supra note 141*. p. 221.
[153] *Ibid*.
[154] Tamblyn N. *supra note 120*. p. 1.

prekes, akivaizdu, kad numatomumo kriterijaus įrodyti nepavyks. Taip pat kyla klausimas ar priežastinis ryšys tarp A/B sutarties nutraukimo nėra pernelyg nutolęs nuo iš B/C sutarties kylančių nuostolių. Tuo tarpu kai B vertinamas kaip būsimas prekių savininkas, numatomumo kriterijus nesukelia problematikos.[155]

Panaši situacija buvo susiklosčiusi *Wertheim v Chicoutimi Pulp Co* byloje. Joje sutartis buvo pažeista pavėluotu prekių pristatymu. Buvo teigiama, kad negautos pajamos turi būti apskaičiuotos kaip skirtumas tarp prekių rinkos kainos jų pristatymo metu ir perpardavimo kainos, tačiau toks apskaičiavimas nėra tikslus. Jeigu B laikytinas kaip savininkas, jo negautos pajamos yra skirtumas tarp rinkos kainos prekių pristatymo laiku ir rinkos kainos pavėluotu prekių pristatymo laiku. Jeigu B laikomas perpardavėju, reiškia, kad jis nepatyrė jokių nuostolių, nes ir po sutarties pažeidimo, jis prekes gavo ir galėjo jas perparduoti tokia pačia kaina.[156]

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kas aukščiau aptarta situacija sprendžiama, taip: jeigu dėl A sutarties pažeidimo B prarado galimybę pristatyti prekes C ir yra prieinama rinka, turi būti taikomas rinkos kainos metodas. Tuo atveju, kai nėra prieinamos rinkos, turi būti keliamas klausimas kokius nuostolius iš tiesų patyrė B. Atsakant į šį klausimą vertinama B padėtis šioje situacijoje, jeigu jis matomas kaip savininkas, jo nuostoliai yra rinkos kainos skirtumas. Jeigu B vertinamas kaip perpardavėjas, jis patiria nuostolius, apskaičiuojamus kaip sutarčių kainų skirtumas. B vertinimas priklauso nuo to, kiek A yra informuotas apie kitus B sutartinius įsipareigojimus.[157]

Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje rinkos kainos ir kainų skirtumo metodai iš esmės yra sutapatinami. Negautos pajamos parduodamo turto atžvilgiu yra dvejopo pobūdžio, t.y. negauta parduodamos prekės kaina kita šaliai neįvykdžius pirkimo – pardavimo sutarties ir parduodamo turto vertės praradimas, kai prekė vėliau kitam pirkėjui parduodama už mažesnę kainą (CK 6.258 str. 5 d.). Sprendžiant, ar nukentėjusi šalis iš tikrųjų negavo pajamų, kurių galėjo pagrįstai tikėtis, turi būti atsižvelgiama į parduodamo daikto rinkos vertę bei vertės pokytį. Praktikoje nurodoma, kad tai yra pagrindinis kriterijus, apsprendžiantis negautų pajamų dydį. Jeigu, nesant jokių ypatingų aplinkybių, dėl kurių galėjo objektyviai sumažėti parduodamo daikto vertė ir nepraėjus pakankamai ilgam laiko tarpui nuo pirmosios pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo, daikto pardavėjas antrą kartą sudaro pirkimo – pardavimo sutartį už žymiai mažesnę kainą, tokiu atveju pardavėjas turi teisę reikalauti iš prievolės neįvykdžiusio pirmojo pirkėjo kainų skirtumo kompensavimo, bet tik įrodžius, kad parduodamas daiktą antrajam pirkėjui pardavėjas buvo iš tiesų suinteresuotas ir įdėjo maksimalias pastangas tam, kad tas

[155] *Ibid.* p. 2.
[156] *Ibid.* p. 5.
[157] *Ibid.* p. 14.

daiktas antrajam pirkėjui būtų parduotas kuo aukštesne kaina.[158] Šiuo įtvirtinta, kad negautų pajamų apskaičiavimui naudojant kainų skirtumo metodą turi būti atsižvelgiama ir į prekės rinkos vertę. Toks reikalavimas įtvirtintas siekiant, kad nukentėjusi šalis nepiktnaudžiautų savo teise parduodama daiktą neįprastai maža kaina.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, kad Lietuvos teismų praktikoje rinkos kainos ir kainų skirtumo metodai sutapatinami. Pabrėžtina, kad tuo atveju kai sudaroma pažeistą sutartį pakeičianti sutartis, turi būti atsižvelgiama ir į rinkos kainas, siekiant, kad pakeičiančios sutarties kaina nebūtų nepagrįsta. Manytina, kad toks sutapatinimas atliekamas pagrįstai.

3.3. Dėl sutarties nutraukimo negauto pelno metodas

Dažniausiai praktikoje pasitaiko situacijų, kai sutartis pažeidžiama neteisėtai ją nutraukus, t.y. kai sutartis nutraukiama apskritai neįspėjus apie jos nutraukimą arba neįspėjus sutartyje nustatytais terminais. Esant tokiai situacijai, nukentėjusios šalies negautos pajamos apskaičiuojamos kaip pajamos, kurias šalis būtų gavusi, jeigu sutartis būtų vykdomą tą laikotarpį, kuris privalomas pagal sutartį.

Pvz., sutartyje numatyta sąlyga įspėti dėl vienašalio sutarties nutraukimo prieš 60 dienų. Tačiau sutartis nutraukiama be išankstinio įspėjimo arba įspėjus mažiau nei prieš 60 dienų. Tokiu atveju ir negautų pajamų įrodymas yra žymiai paprastesnis, iš esmės pakanka įrodyti, kad sutartis buvo nutraukta nesilaikant joje nustatyto įspėjimo termino. Negautos pajamos apskaičiuojamos kaip pelnas, turėtas gauti sutartį vykdant dar 60 dienų (tuo atveju, kai sutartis nutraukiama apskritai neįspėjus) arba atitinkamai tiek dienų, kiek yra pavėluota pranešti. Taigi, jeigu sutartis nutraukiama įspėjus prieš 10 dienų, negautos pajamos apskaičiuojamos už 50-ies dienų sutarties vykdymą. Šiuo atveju pažymėtina, kad negautos pajamos apskaičiuojamos tik kaip grynasis pelnas, t.y. atimant visas išlaidas ir sąnaudas.[159]

Tuo tarpu nuomos teisiniuose santykiuose, kai sutartį pažeidžia nuomininkas, situacija dar paprastesnė. CK 6.499 str. 2 d. numato, kad jeigu nuomininkas daiktą grąžina pavėluotai, tai nuomotojas turi teisę reikalauti, kad nuomininkas sumokėtų nuomos mokestį už tą laiką, kurį buvo pavėluota grąžinti daiktą. Atkreiptinas dėmesys, kad minėtame straipsnyje įtvirtintas ne nuomos mokesčio įsiskolinimo priteisimo, o nuomotojo patirtų nuostolių už laiką, kurį buvo pavėluota grąžinti daiktą, kompensavimo mechanizmas – nuomininkas privalo atlyginti dėl patalpų naudojimo be teisėto pagrindo nuomotojo patirtus praradimus (negautas pajamas),

[158] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės turto fondas v. UAB „Vandužiai“*, bylos Nr. 3K-3-1177/2003.
[159] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje J. *J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“*, bylos Nr. 3K-3-6/2011.

sumokėdamas jo naudai pasibaigusioje nuomos sutartyje šalių sutartą nuomos mokestį, preziumuojamą kaip realius nuomotojo dėl neteisėtų nuomininko veiksmų patirtus praradimus, taip pat atlygindamas kitus, nuomotojo įrodytus nuostolius, kurių neapima nuomos mokestis.[160] Taigi tokiu atveju nuomotojo negautos pajamos yra tokio nuomos mokesčio dydžio, kurį jis būtų gavęs, jeigu nuomos sutartis nebūtų pasibaigusi, taigi didesnių pastangų negautų pajamų apskaičiavimas nereikalauja.

Atvejais, kai sudaryta terminuota nuomos sutartis, nenumatanti galimybės ją vienašališkai nutraukti, negautos pajamos apskaičiuojamos kiek kitaip. Nuomininkui neteisėtai nutraukus nuomos sutartį nuomotojas patiria nuostolių – negauna pajamų, t. y. nuomos mokesčio, kurį būtų gavęs nuomininkui ir toliau vykdant sutartį. Nuomotojas, sudarydamas terminuotą sutartį, turi teisėtą lūkestį, kad sutartis bus vykdoma nustatytą terminą. Šiuo atveju negautos pajamos apskaičiuojamos kaip mokėtinas nuomos mokestis už laikotarpį nuo dienos, kada nuomininkas išsikraustė iš patalpų, iki dienos, kada patalpos buvo išnuomotos naujam nuomininkui.[161] Pažymėtina, kad šis terminas kiekvienu atveju gali būti ginčijamas, įrodinėjant nuomotojo kaltę nepagrįstai vilkinant ir nededant pakankamai pastangų naujo nuomininko suradimui.

Taigi dėl sutarties nutraukimo negauto pelno metodas dažniausiai sutinkamas teismų praktikoje, tačiau jo taikymas galimas iš esmės tik tuo atveju, kai faktinės aplinkybės yra pakankamai paprastos ir aiškios.

3.4. Prarastos galimybės metodas

Doktrinoje sutinkamas negautų pajamų apskaičiavimas taikant prarastos galimybės metodą. Kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, prarastos galimybės piniginė vertė Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje suprantama kaip alternatyva negautų pajamų institutui, t.y. taikoma kai neįmanoma įrodyti negautų pajamų atlyginimo kriterijų. Tačiau doktrinoje vis dar sutinkamas šių institutų tapatinimas, nurodant, kad prarasta galimybė yra vienas iš metodų, taikytinų apskaičiuojant negautas pajamas. Dėl šios priežasties trumpai aptariami prarastos galimybės metodo taikymo ypatumai.

Šis metodas taikomas kai pažeidžiama sutartis ir dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis praranda tam tikrą galimybę, kurią galima įvertinti konkrečia pinigine suma.[162] *Chaplin v*

[160] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB „Vilniaus dailė“*, bylos Nr. 3K-3-132/2008.
[161] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. UAB „ Nekilnojamojo turto gama“*, bylos Nr. 3K-3-516/2013.
[162] Elliot C. & Quinn F. *supra note 142*, p. 321

Hicks byloje vyko konkursas dėl galimybės įsidarbinti teatre. Vienai iš šio konkurso dalyvių buvo netinkamai įteiktas pranešimas apie interviu laiką, dėl ko ji neatvyko į interviu ir prarado galimybę laimėti darbo vietą.[163] Šiuo atveju buvo priteistos negautos pajamos. Šis metodas pasirenkamas tais atvejais, kai sutartys yra ilgalaikės (angl. *long-term*). Nes kai pažeidžiama ilgalaikė sutartis tampa itin sudėtinga tiksliai apskaičiuoti negautas pajamas.[164] Prarastos galimybės metodas taip pat taikytinas tarptautinėse investicinėse sutartyse. *Sapphire International v. NIOC* byloje sutartiniai santykiai buvo tik pirminėje stadijoje. Tribunolas sprendė klausimą dėl negautų pajamų atlyginimo. Įvertinęs tarptautinių arbitražo tribunolų praktiką, Prancūzijos, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės bei Jungtinių Amerikos Valstijų doktriną priėjo išvadą, kad prarasta galimybė įgyti pajamas ateityje taip pat turi būti atlyginta.[165] *Societe Ouest Africaine des Betons Industriels (SOABI) v. Senegal* byloje sutartis buvo nutraukta dar 10 metų prieš projekto įgyvendinimo pradžią. Tribunolas nustatė, kad tokiuose statybos santykiuose, kurių įgyvendinimo terminas yra 10 metų, neįmanoma apskaičiuoti kokias pajamas šalys ateityje turėjo gauti, jeigu sutartis nebūtų neteisėtai nutraukta. Tačiau nukentėjusi šalys patyrė nuostolius ir jie turi būti atlyginti, tik šiuo atveju atlygintina prarasta galimybė, kurią nukentėjusi šalis būtų turėjusi, jeigu sutartis nebūtų neteisėtai nutraukta. Tuo tarpu *Autopista Concesionada v Venezuela* byloje tribunolas nepriteisė negautų pajamų remdamasis prarasta galimybe, nurodydamas, kad statybos dar net nebuvo prasidėjusios.[166] Taigi, tarp pajamų nepriteisimo dėl neįrodymo ir pajamų, kurios įrodytos yra atvejai, kai pajamų tikėtinumas yra pakankamas kriterijus. Būtent tokiais atvejais negautos pajamos priteisiamos apskaičiuojant jas kaip prarastos galimybės vertę, t.y. galimybė, kuri nebuvo įgyvendinta dėl sutartį pažeidusios šalies neteisėtų veiksmų.[167]

Be kita ko, prarastos galimybės metodo nereikėtų painioti su prarastos galimybės piniginės vertės institutu, taikytinu kontinentinės teisės tradicijos valstybėse. Prarastos galimybės piniginės vertės institutas taikytinas esant ikisutartiniams teisiniams santykiams ir apskaičiuojamas kaip kainų skirtumas tarp preliminarioje sutartyje nurodytos kainos ir per protingą terminą sudarytos ją pakeičiančios sutarties kainos.[168] Tuo tarpu kaip jau minėta prarastos galimybės metodas sutinkamas bendrosios teisės tradicijos valstybėse ir labiau laikytinas alternatyva negautų pajamų institutui.

[163] Duxbury R *supra note 28*, p. 372.
[164] Marboe I. *supra note 18*, p. 114.
[165] *Ibid.* p. 115.
[166] *Ibid.* p. 115.
[167] *Ibid.* p. 116.
[168] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *E. Č-Ž. v. UAB „Pakruojo parketas“*, bylos Nr. 3K-3-82/2010.

Manytina, kad prarastos galimybės metodo taikymas apskaičiuojant negautas pajamas teismų praktikoje sukeltų daug neaiškumų ir painiavos, kadangi sudaromos itin sudėtingos sutartys ir toks apskaičiavimas tam tikrais atvejais galėtų lemti nukentėjusios šalies nepagrįstą praturtėjimą.

3.5. Sutartį pažeidusios šalies gautos naudos metodas

CK 6.249 str. 2 d. nurodyta, kad dėl pažeidimo nukentėjusios šalies patirtais nuostoliais gali būti pripažinta sutartį pažeidusios šalies gauta nauda. Kaip nurodoma CK komentare, šie nuostoliai laikomi dėl sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies negautomis pajamomis.[169] Šiuo iš esmės ginamas principas „niekas negali gauti naudos iš savo neteisėtų veiksmų“. Taigi sutartį pažeidusios šalies gautos naudos metodas taip pat taikomas apskaičiuojant negautų pajamų dydį. Taikant šį metodą dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis turi įrodyti kokio dydžio naudą dėl savo neteisėtų veiksmų gavo sutartį pažeidusi šalis.[170]

Taikant sutartį pažeidusios šalies gautos naudos metodą kyla klausimas, ar visa sutartį pažeidusios šalies gauta nauda turi būti priteista dėl pažeidimo nukentėjusiai šaliai, ar tik tam tikra jos dalis. Jeigu pripažįstama, kad priteistina tik tam tikra dalis gautos naudos, kyla klausimas kaip tokiu atveju ji turėtų būti apskaičiuota. Paprastai šie klausimai sprendžiami atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, jų visumą, siekiant nepažeisti teisėtų šalių interesų. Vis dėlto, dažniausiai taikomas metodas, kai priteisiama dalis gautos naudos. *Attorney General v Blake* (2000) yra pirmoji byla, kurioje buvo priteista visa sutartį pažeidusios šalies gauta nauda. Šioje byloje teismas nustatė sąlygas, kurioms esant gali būti priteisiama visa sutartį pažeidusios šalies dėl pažeidimo gauta nauda. Šios sąlygos yra tokios: pirma, turi būti tam tikros sutarties sąlygos pažeidimas; antra, sutartį pažeidusi šalis gavo naudą atliekant būtent tai, kas eksplicitiškai draudžiama sutartimi (pvz. komercinės paslapties atskleidimas), trečia, dėl pažeidimo nukentėjusios šalies interesas vykdyti sutartį yra daugiau nei vien tik finansinis, ketvirta, tolesnis sutarties vykdymas arba naujos sudarymas nebūtų tinkamos priemonės tokioje situacijoje.[171]

Lietuvos teisinėje sistemoje, siekiant sutartį pažeidusios šalies gautos naudos atlyginimo reikia įrodyti visas sutartinės atsakomybės taikymo sąlygas.[172] Tai reiškia, kad atlygintina tik ta kitos šalies gauta nauda, kuri susijusi su sutarties pažeidimu, t.y. egzistuoja priežastinis ryšys.

[169] Mikelėnas V. *supra note 11*. p. 342.
[170] *Ibid*.
[171] Elliot C. & Quinn F. *supra note 142*, p. 326.
[172] Mizaras, V., *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 72.

Jeigu nustatoma, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis net ir nepažeidus sutarties nebūtų gavusi tokios naudos, ji neturi teisės į jos atlyginimą ir esant sutarties pažeidimui.

Taikant sutartį pažeidusios šalies gautos naudos metodą labai svarbu kartu netaikyti kitų metodų. CK 6.249 str. 2 d. įtvirtinta galimybė iš neteisėtų veiksmų gautą naudą pripažinti nukentėjusios šalies nuostoliais, tai negali būti aiškinama kaip sutartį pažeidusios šalies pareiga tiek atlyginti negautas pajamas apskaičiuojant jas kitais metodais, tiek grąžinti tai, ką jis gavo kaip pajamas (turtinę naudą) iš neteisėtų veiksmų. Tokia situacija galėtų sąlygoti dvigubos atsakomybės taikymą ir nepagrįstos naudos suteikimą nukentėjusiai šaliai.[173] Taigi CK 6.242 str. 1 d. nustatytos negautos pajamos netaikytinos kartu su CK 6.242 str. 2 d. Jeigu teismų praktikoje sutartį pažeidusios šalies gautos naudos metodas būtent ir būtų įvardijamas kaip negautų pajamų apskaičiavimo metodas, teismų praktika šiuo klausimu būtų nuoseklesnė ir aiškesnė, t.y. taip būtų užkertamas kelias dvigubos atsakomybės taikymui.

Atsižvelgiant į išdėstytas sąlygas, darytina išvada, kad visas dėl sutarties pažeidimo gautas pelnas priteisiamas tik esant išskirtinėms aplinkybėms, paprastai priteisiama tik dalis gauto pelno, kuri turi būti pagrįsta negautų pajamų atlyginimo kriterijais. Lietuvos teismų praktikoje šis metodas nepagrįstai konkrečiai neįvardijamas kaip negautų pajamų apskaičiavimo metodas.

3.6. Dėl sutrikdytos veiklos negauto pelno metodas

Dažniausiai teismų praktikoje pasitaiko situacijų, kai dėl sutarties pažeidimo ar neteisėto nutraukimo sutrikdoma nukentėjusios sutarties šalies veikla. Tokiu atveju siekiant apskaičiuoti negautas pajamas taikomas dėl sutrikdytos veiklos negauto pelno metodas. Šiuo metodu negautos pajamos gali būti apskaičiuojamos dviem būdais. Pirma, naudojant „prieš ir po“ (angl. *before-and-after*) taisyklę, antra, naudojant „panašaus verslo“ (angl. *yardstick*) taisyklę.[174]

Naudojant „prieš ir po“ taisyklę yra nustatoma koks įmonės pelnas buvo ankstesniais metais ir koks tikėtina jis būtų buvęs ateinančiais, jeigu sutartis nebūtų pažeista. Šis metodas laikomas patikimu, nes jį taikant remiamasi aktualiais duomenimis, taigi nėra rizikos, kad negautos pajamos bus priteistos nepagrįstai.[175] Pažymėtina, kad šio metodo taikymas savaite nereiškia, kad teismas nustatys, jog įrodytas pagrįsto tikėtinumo gauti pajamas kriterijus. Tuo

[173] Žr. pvz. Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 11 d. nutartį civilinėje byloje *EKSPARAS v. SPARUS*, bylos Nr. 2A-1819/2013, 2015 m. vasario 3 d. nutartį civilinėje byloje *TRANS ASIA UAB v. GLOBAL TRANS GROUP* bylos Nr. 2A-76-178/2015, 2015 m. balandžio 16 d. nutarį, priimtą civilinėje byloje *AUTO EXPRESS, UAB v. I. B. ir TIROLA, UAB*, bylos Nr. 2A-183-516/2015.
[174] Blair D. R. and Esquibel K. A. *Yardstick Damages in Lost Profit Cases: An Econometric Approach*. 72 Denver Uuniversity Law Review 113, 1995.
[175] Lloyd R. *supra note 9*, p 20.

tarpu naudojant „panašaus verslo“ taisyklę lyginamas dėl sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies verslas su kitais rinkoje veikiančiais panašiais verslais.[176] Kaip ir „prieš ir po“ taisyklėje, lyginami patikimi duomenys, kurie gali būti susieti su nukentėjusios šalies verslu. Kai šis metodas ginčijamas, dažniausiai kvestionuojami nukentėjusios šalies verslo ir lyginamo verslo panašumai.[177] Pažymėtina, kad naudojant minėtą taisyklę sudėtinga tiksliai apskaičiuoti negautas pajamas, nes kiekvienas verslas yra specifinis. Tam, kad negautos pajamos būtų apskaičiuotos visiškai tiksliai turi egzistuoti verslas, analogiškas nukentėjusios šaliais verslui, t.y. egzistuoti tokioje pačioje rinkoje, tokio paties dydžio, kainų, veiklos vystymo laikotarpio ir kt.[178] Tačiau yra atvejų, kai lyginami du verslai, veikiantys skirtingose teritorijose, tačiau abu valdomi nukentėjusios šalies, ir toks palyginimas laikytinas tinkamu negautų pajamų apskaičiavimu. Taip pat tinkamu laikomas apskaičiavimas, kai lyginamas tas pats verslas, tačiau kai anksčiau jis buvo valdomas kito asmens, ne nukentėjusios šalies.[179] Taigi taikant „panašaus verslo“ taisyklę turi būti lyginamas kiek įmanoma panašesnis verslas.

Apskaičiuojant negautas pajamas svarbu nustatyti ir išlaidas, kurias dėl pažeidimo nukentėjusi šalis būtų patyrusi, jeigu sutartis nebūtų pažeista. Šios išlaidos paprastai vadinamos išvengtomis išlaidomis. Išvengtos išlaidos skirstomos į fiksuotas, tas kurios visu gamybos proceso metu nekinta, ir kintamas, kurios kinta priklausomai nuo įvairių aplinkybių. Apskaičiuojant negautas pajamas minėtos išlaidos turi būti atimtos iš gautos sumos.[180]

Taikant dėl sutrikdytos veiklos negauto pelno metodą dažnai pasitelkiama ekspertizės išvada. Tačiau pažymėtina, kad ekspertizės išvada yra tik paprastas rašytinis įrodymas,[181] kuris teismui nėra privalomas ir bet kuriuo atveju teismas gali ekspertizės išvados rezultatais nesiremti. Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje, ekspertizės išvada galima nustatyti tik negautų pajamų dydį, tačiau ne pagrįstumą jas priteisti.[182] Praktikoje ekspertizės išvados pagalba paprastai pasitelkiama kai įrodymai dėl negautų pajamų dydžio yra prieštaringi,[183] kartais atliekamos netgi kelios ekspertizės.[184] Teismų praktikoje buvo susiklosčiusi situacija, kai veikla buvo sutrikdyta draudimo įmonei vėluojant išmokėti draudimo išmoką. Teismas nurodė, kad kadangi draudimo įmonė nėra atsakinga už vilkiko vagystę, turėjo būti nustatyta kokias pajamas

[176] Blair D. R. and Esquibel K. A. *supra note 174*.
[177] Lloyd R. *supra note 9*, p 21.
[178] Blair D. R. and Esquibel K. A. *supra note 174.*
[179] Lloyd R. *supra note 9*, p 21.
[180] Connors M., Mooney R. *Business Valuation Applications to Economic Damages for Lost Profits*. Utah Bar Journal, Volume 24 No 1. 2011.
[181] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, Valstybės žinios, 2002-02-28, Nr. IX-743. 177 str. 2 d.
[182] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Rudeta“*, bylos Nr. 3K-3-322/2008.
[183] *Ibid.*
[184] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. firma v. Kauno miesto savivaldybės administracija*, bylos Nr. 3K-3-62/2008; 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ Rudeta“ su AB „Lietuvos draudimas“*, bylos Nr. 3K-3-322/2008.

įmonė gavo iki vagystės, po vagystės iki atsisakant išmokėti draudimo išmoką ir iki jos išmokėjimo.[185]

Dėl sutrikdytos veiklos negauto pelno metodu turi būti nustatyta, kokias pajamas dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis gavo dirbant įprastinėmis sąlygomis, kokia pajamų struktūra.[186] Pažymėtina, kad neužtenka nurodyti tik ankstesniais metais gautas pajamas. Atsižvelgtina į visas faktines aplinkybes, t.y. ekonominę krizę (jeigu ji egzistavo sutarties pažeidimo metu), veiklos, kuria užsiima įmonė, pobūdį (galbūt ji tiesiog tapo nenaudinga arba nepopuliari), rinkos situaciją, kiek sutarties pažeidimas susijęs su galimu pelno sumažėjimu ir kt.[187] Pažymėtina, kad šiuo metodu apskaičiuojant negautų pajamų dydį turi būti atsižvelgiama ne tik į kitus faktorius, galimai turėjusios įtakos pelno sumažėjimui, tačiau turi būti tiksliai nustatytas laikotarpis, kurio metu buvo patirti nuostoliai. Šis laikotarpis skirtingai nustatomas kiekvienoje situacijoje, tačiau paprastai jis prasideda nuo įprastinės veiklos sutrukdymo ir tęsiasi iki sutarties nutraukimo arba veiklos grįžimo į įprastą būseną.[188]

Praktikoje šis metodas dažnai taikomas netinkamai, dėl sutarties pažeidimo nukentėjusi šalis, pasitelkdama ekspertizės išvadą, tiesiog nustato, kokį įmonė pelną turėjo ankstesniais metais, tačiau nenurodo, kaip pelnas sumažėjo dėl sutarties pažeidimo, kaip konkrečiai buvo sutrikdyta įmonės veikla.[189] Tokiais atvejais paprastai konstatuojama, kad negautos pajamos neįrodytos.

Šis metodas taip pat taikomas tais atvejais, kai nuomotojo iniciatyva neteisėtai nutraukiama nuomos sutartis. Dažniausiai neteisėtas nuomos sutarties nutraukimas pasireiškia neįspėjimu apie sutarties nutraukimą įstatyme ar sutartyje nustatytu terminu. Tokiu atveju, pripažinus, kad sutartis nutraukta neteisėtai, nuomininkui turi būti atlygintas pelnas, kurį jis būtų gavęs, jeigu sutartis būtų nutraukta laikantis nustatytų terminų. Konkretus pelnas apskaičiuojamas pagal nuomininko pateikiamus duomenis, koks pelnas buvo gautas per paskutinius mėnesius. Vienoje byloje, apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad nuomotojas, neteisėtai nutraukęs sutartį 30 dienų anksčiau nei turėjo teisę tai padaryti, privalo atlyginti nukentėjusiai šaliai 26 925,62 Lt nuostolių, atsiradusių per mėnesį dėl sutarties nutraukimo sąlygų pažeidimo, atsižvelgiant į vidutinį ieškovo grynąjį pelną per 5 mėnesius iki sutarties nutraukimo. Tuo tarpu kasacinės instancijos teismas tokį skaičiavimą pakeitė ir rėmėsi nuomininko pelnu paskutinį sutarties galiojimo mėnesį, nurodydamas, kad ankstesniais

[185] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Rudeta“*, bylos Nr. 3K-3-322/2008.
[186] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Senasis dvaras“ v. UAB „Veroeva“*, bylos Nr. 3K-3-138/2011.
[187] *Ibid*.
[188] Connors M., Mooney R. *supra note 180*.
[189] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Švaresta“ v. Vilkaviškio rajono savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-510/2009.

mėnesiais pelnas buvo mažesnis dėl išlaidų patalpoms šildyti, todėl nuomininkas galėjo pagrįstai tikėtis, kad artimiausius šešis mėnesius gaus ne mažesnį nei paskutinį mėnesį grynąjį pelną.[190] Taigi, toks išaiškinimas tik patvirtina, kad apskaičiuojant negautas pajamas taikant dėl sutrikdytos veiklos negauto pelno metodą kiekvienu atveju būtina atsižvelgti į aplinkybių visumą, o ne remtis tik matematiniais skaičiavimais.

3.7. Apskaičiavimas esant naujam arba neįsteigtam verslui

Civilinėje apyvartoje dažnai pasitaiko situacijų, kai sutartis sudaroma su naujai įsteigta įmone arba įmone, kuri buvo įsteigta vienam konkrečiam projektui įgyvendinti. Kyla klausimas, kaip apskaičiuojamos negautos pajamos, jeigu tokia sutartis yra pažeidžiama arba neteisėtai nutraukta ir dėl sutarties pažeidimo verslas apskritai lieka nesteigtas arba jo veikla nutraukiama. Tokiu atveju neįmanoma apskaičiuoti anksčiau įmonės gauto pelno, nes jo nebuvo.

Ši situacija vadinama naujo verslo taisykle (angl. *new business rule*). Ilgainiui buvo laikomasi nuostatos, kad jeigu verslas yra visiškai naujas arba apskritai neįsteigtas, nukentėjusi šalis neturi teisės į negautų pajamų atlyginimą. Tačiau daugelyje valstybių ši taisyklė nebetaikoma, net jeigu verslas naujas, t.y. nėra jokių ankstesnio pelno įrašų, šalis vis tiek turi teisę į negautų pajamų atlyginimą.[191] Priežastys yra akivaizdžios, dažnai verslas netgi nepasiekia didelio pelno. Tačiau tai neturi reikšti, kad sutartį pažeidusi šalis gali piktnaudžiauti savo teise ir pažeidusi sutartį neatlyginti nukentėjusios šalies negautų pajamų.

Jungtinių Amerikos Valstijų ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje tokia situacija sprendžiama pasitelkiant prarastos galimybės piniginės vertės doktriną. Kaip buvo minėta pirmajame skyriuje, ši doktrina minėtose valstybėse taikoma kaip alternatyva negautų pajamų institutui ir taikoma kai neįmanoma įrodyti negautų pajamų atlyginimo kriterijų. Naudojant prarastos galimybės piniginės vertės institutą nustatoma sutarties vertė ir ji priteisiama dėl pažeidimo nukentėjusiai šaliai.

Tuo tarpu kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, siekiant atlyginti negautas pajamas naujai įsteigtai įmonei arba įmonei, įsteigtai konkrečiam projektui įgyvendinti dažniausiai remiamasi ekspertizės išvadomis, kuriose apskaičiuojama koks tikėtina pelnas būtų gautas, atsižvelgiant į rinkos situaciją, verslo pobūdį ir kitų aplinkybių visumą.[192]

---

[190] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Neiseris“ v. UAB „Ozo turtas“*, bylos Nr. 3K-3-391/2013.
[191] Lloyd R. *supra note 9*, p 22.
[192] Nesser M. J. *Guidelines for Recovering Lost Profit Damages in Ohio*. Ohio Lawyer, 1992.

Atsižvelgiant į šiame skyriuje išdėstytus negautų pajamų apskaičiavimo metodus, darytina išvada, kad metodų pasirinkimas priklauso nuo konkrečių faktinių aplinkybių. Lietuvos teismų praktikoje nepagrįstai taikomi ne visi išdėstyti metodai. Be to, tam tikri metodai taikomi netinkamai, neatsižvelgiama į konkrečias aplinkybes. Tačiau pažymėtina, kad kainų skirtumo ir rinkos kainos metodų sutapatinimas atliekamas pagrįstai. Siekiant teismų praktikos nuoseklumo, kiekvienu atveju apskaičuojant negautas pajamas galėtų būti nurodyta koks konkrečiai metodas taikomas, kaip juo apskaičiuojamos negautos pajamos ir kodėl apskritai konkrečioje situacijoje taikytinas būtent tas metodas.

Paprastai teismų praktikoje naudojami kainų skirtumo, dėl sutarties nutraukimo negauto pelno ir sutrikdytos veiklos metodai. Dėl sutarties nutraukimo negauto pelno metodas taikytinas tais atvejais, kai sudarytos pakankamai lakoniškos sutartys. Taip pat pažymima, kad prarastos galimybės metodas netūrėtų būti taikomas sprendžiant dėl negautų pajamų atlyginimo.

IŠVADOS

Išanalizavus negautų pajamų atlyginimo sutarčių teisėje ypatumus padarytos šios išvados:

1. Negautos pajamos ne visada gali būti laikomos netiesioginiais nuostoliais, pvz. nuomos teisiniuose santykiuose jos turi tiesioginiams nuostoliams būdingų bruožų. Taigi siekiant teisinio aiškumo negautos pajamos galėtų būti laikomos atskira nuostolių rūšimi.

2. Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintas negautų pajamų reglamentavimas yra iš esmės analogiškas reglamentavimui, įtvirtintam CISG konvencijoje, UNIDROIT, DCFR ir PECL principuose. Tam tikri netikslumai ištaisomi ar detalizuojami teismų praktikoje. Esminis šių dokumentų skirtumas yra tas, kad UNIDROIT principuose neįtvirtinta nuostata, jog pajamų numatomumo reikalavimas netaikytinas kai sutartis pažeidžiama tyčia arba dėl didelio neatsargumo. Tačiau Lietuvoje ši nuostata įtvirtinta teismų praktikoje ir gali būti nustatoma aiškinant CK normas.

3. Atsižvelgiant į *soft law* institutus, užsienio valstybių doktriną bei į teismų praktikoje nustatytus negautų pajamų apskaičiavimo būdus, darytina išvada, kad Lietuvoje vartojamas terminas negautos pajamos nėra tinkamas, vartotinas terminas turėtų būti negautas pelnas.

4. Negautos pajamos ir prarastos galimybės piniginė vertė yra du skirtingi institutai. Negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės skirtumus lemia tai, kad negautos pajamos taikomos esant sutartinei atsakomybei, tuo tarpu prarastos galimybės piniginė vertė – esant deliktinei ir ikisutartinei atsakomybei. Be kita ko, esant ikisutartiniams santykiams neturėtų būti taikomas negautos naudos metodas. Skiriasi negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės apskaičiavimo metodai, praktiškai nėra galimybės esant ikisutartiniams santykiams įrodyti negautas pajamas.

5. Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje prarastos galimybės piniginės vertės instituto samprata (alternatyva, kai neįmanoma įrodyti negautas pajamas) neturėtų būti taikoma Lietuvos teisinėje sistemoje.

6. Sutarties pažeidimas savaime nesuteikia teisės į negautų pajamų atlyginimą. Reikia įrodyti tiek sutartinės civilinės atsakomybės taikymo sąlygas, tiek konkrečius teismų praktikoje nustatytus negautų pajamų atlyginimo kriterijus. Būtent visų kriterijų pagrindu siekiama nustatyti, kad pajamos būtų realios, t.y. įvertinus visus negautų pajamų atlyginimo kriterijus turi būti nustatytos realios dėl sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies galimybės gauti konkrečias pajamas.

7. Lietuvoje teisinėje sistemoje pagrįsto tikėtinumo reikalavimo taikymas tik negautų pajamų faktui, bet ne dydžiui, nustatyti, laikytinas pagrįstu ir neturėtų būti keičiamas. Siekiant teisinio aiškumo, kiekvienu atveju turėtų būti konkrečiai įvardijama, kokios aplinkybės įvertintos ir kodėl vienu ar kitu atveju įrodytas / neįrodytas pagrįsto tikėtinumo reikalavimas. Tai suteiktų pagrindą nuosekliam teismų praktikos formavimuisi.

8. Pajamų numatomumo reikalavimas, priklausomai nuo sutarčių pobūdžio, taikomas gan lanksčiai. Tam tikrais atvejais, kai atsižvelgiant į faktines aplinkybes galima daryti išvadą, kad pajamos buvo numatytos gauti ir yra įrodyti visi kiti negautų pajamų atlyginimui reikalingi kriterijai, negautos pajamos nebūtinai jau sutarties sudarymo metu privalo būti numatytos gauti ateityje.

9. Dėl specifinio negautų pajamų pobūdžio, jas įrodyti yra žymiai sudėtingiau, nei įrodyti tiesioginius patirtus nuostolius. Dėl šios priežasties, priežastinio ryšio kriterijus taikomas gan lanksčiai, t.y. pakanka įrodyti pakankamai realią tikimybę, kad nesant sutarties pažeidimo, kita šalis nebūtų patyrusi nuostolių. Neteisėtų veiksmų ir žalos kriterijai privalo būti nustatyti visais atvejais, išskyrus tam tikrus išimtinius atvejus.

10. Negautos pajamos gali būti apskaičiuojamos naudojant šiuos metodus: rinkos kainos, kainų skirtumo, dėl sutarties nutraukimo negauto pelno, prarastos galimybės, sutartį pažeidusios šalies gautos naudos ir dėl sutrikdytos veiklos negauto pelno. Lietuvos teismų praktikoje nepagrįstai taikomi ne visi išdėstyti metodai.

11. Teismų praktikoje negautų pajamų apskaičiavimo metodai taikomi padrikai. Siekiant teismų praktikos nuoseklumo, kiekvienu atveju apskaičiuojant negautas pajamas galėtų būti nurodyta koks konkrečiai metodas taikomas, kaip juo apskaičiuojamos negautos pajamos ir kodėl konkrečioje situacijoje taikytinas būtent tas metodas.

12. Teismų praktikoje pagrįstai sutapatinami kainų skirtumo ir rinkos kainos metodai. Taip išvengiama nukentėjusios šalies piktnaudžiavimo savo teisėmis ir nepagrįsto negautų pajamų atlyginimo, kai pakeičianti sutartis sudaroma nepagrįstai maža kaina.

13. Sutartį pažeidusios šalies gautos naudos metodo taikymas kartu su kitais metodais lemtų dvigubos atsakomybės taikymą. To galima būtų išvengti teismų praktikoje konkrečiai įvardijant, kad sutartį pažeidusios šalies gauta nauda yra negautų pajamų apskaičiavimo metodas.

14. Prarastos galimybės metodas, kaip jis suprantamas Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje, netūrėtų būti taikomas Lietuvos teismų praktikoje sprendžiant dėl negautų pajamų atlyginimo. Toks taikymas sukeltų daug neaiškumų ir painiavos.

Daina Maliukevičiūtė, 2015 m. birželio 25 d.
el. paštas: daina.maliukeviciute@gmail.com

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai bei dokumentai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Valstybės žinios, 2000-07-18, Nr. VIII-1864.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, Valstybės žinios, 2002-02-28, Nr. IX-743.
3. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, Valstybės žinios, 2001-12-20, Nr. IX-675. 12 str. 1 d. 12 p.
4. Christian von Bar, Eric Clive and Hans Schulte-Nölke. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-13]. http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf
5. Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių, Valstybės žinios, 1993-01-19, Nr. I- 51.
6. Official Comments of UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-12]. // http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf.
7. Principles of European Contract Law. Parts I, II and III. Kluwer Law International. European Union, 2002 // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-13]. http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/index.html

Specialioji literatūra

8. Ambrasienė D. Cirtautinė S. *Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar sui generis.* Jurisprudencija, Mokslo darbai, Nr. 10(112), 2008.
9. Ambrasienė D., Kryžiūtė I. *Atsakomybės už preliminariosios sutarties nevykdymą problemos*. Jurisprudencija, 19(2), p. 561-583, 2012.
10. Blair D. R. and Esquibel K. A. *Yardstick Damages in Lost Profit Cases: An Econometric Approach*. 72 Denver Uuniversity Law Review 113, 1995.
11. Connors M., Mooney R. *Business Valuation Applications to Economic Damages for Lost Profits. Utah Bar Journal*, Volume 24 No 1. 2011.
12. Duxbury R. *Contract Law*, 2008.
13. Elliot C. & Quinn F. *Contract Law*, 6th edition. 2007, Pearson Education Limited.
14. Ivanauskas A. *Prarastos galimybės piniginė vertė*. Vilnius: Justitia, 2007. Nr.1 (63).

15. J. Y. Gotanda. *Recovering lost profits in International dispute // Georgetown Journal of International Law*. 2004 // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-10]. http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gotanda2.html
16. Kiršienė J., Leonova N., *Qualification of Pre-contractual Liability and the Value of Lost Opportunity as a Form of Losses*. Jurisprudencija, (115), p. 21-246, 2009,
17. Lloyd R. *The Reasonable Certainty Requirement in Lost Profits Litigation: What It Really Means.* Transactions: The Tennessee Journal of Business Law, Vol.12, 2010.
18. Marboe I. *Calculation of Compensation and Damages in International Investment Law*. Oxford International Arbitration Series 2009.
19. Mikelėnas V. L*ietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
20. Mizaras V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003.
21. Mizaras, V., *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia, 2007.
22. Nesser M. J. *Guidelines for Recovering Lost Profit Damages in Ohio*. Ohio Lawyer, 1992.
23. Norkūnas A. *Kaltė kaip civilinės atsakomybės sąlyga*. Jurisprudencija, 2002, t. 28(20) 112-118.
24. O'Sullivan J. *Damages for Lost Profits for Late Redelivery: How Remote is too Remote?* The Cambridge Law Journal / Volume 68 / Issue 01 / March 2009.
25. Prior J. L. Lost Profit or Lost Chance: *Reconsidering the Measure of Recovery for Lost Profits in Breach of Contract Actions. HeinOnline Citation: 19 Regent U. L. Rev. 561 2007.* // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-20]. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/regulr19&div=26&collection=journals&set_as_cursor=5&men_tab=srchresults
26. Remedies – L*ost Profits as Contract Damages for an Unestablished Business: The New Business Rule Becomes Outdated*, 56 N.C. L. REV. 693, 712 (1978). // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-25]. // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/nclr56&div=32&g_sent=1&collection=journals#716
27. Sadanand A. *Lost profits, Market Damages, and Specific Performance:an Economic Analysis of Buyer's Breach*. University of British Columbia, 2001.
28. Singh S, Zeller B. *CIETAC's Calculations on Lost Profits under Article 74 of the CISG*. Loyola University Chicago International Law Review, Issue 2, Article 3, 2007.
29. Tamblyn N. *Damages under string contracts for sale of goods*. Journal of Business Law, Issue 1. 2009.

30. Todd R. Smyth, Annotation, *Recovery of Anticipated Lost Profits of New Business: Post-1965 Cases*, 55 A.L.R. 4th 507, 536-40 (1987).
31. Vaitkute Pavan V., Kasparavicius R. *Can an Investor Claim Lost Profits for Breach of Pre-contractual Relations?* Global Arbitration Review, 2013.

Nacionalinė teismų praktika

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės turto fondas v. UAB „Vandužiai“*, bylos Nr. 3K-3-1177/2003.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Rusijos įmonė „InKomLiga” v. UAB DK „ Lindra , UAB „Ergo Lietuva”, V. Z. IĮ*, bylos Nr. 3K-3-671/2004.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, bylos Nr. 3K-3-38/2005.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Šiaulių naujienos“ v. UAB „Šiaulių vandenys“*, bylos Nr. 3K-3-177/2005.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *V. Š. v. A. N.*, bylos Nr. 3K-P-382/2006.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje *E. M. v. R. K.*, bylos Nr. 3K-3-585/2006 m.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *B. V.–F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija*, bylos Nr. 3K-3-353/2007.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. firma v. Kauno miesto savivaldybės administracija*, bylos Nr. 3K-3-62/2008.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB „Vilniaus dailė“*, bylos Nr. 3K-3-132/2008.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ Rudeta“ su AB „Lietuvos draudimas“*, bylos Nr. 3K-3-322/2008.

42. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje *S. J. v. T. B. ir D. B.*, bylos Nr. 2A-140/2009.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Švaresta“ v. Vilkaviškio rajono savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-510/2009.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *E. Č-Ž. v. UAB „Pakruojo parketas“*, bylos Nr. 3K-3-82/2010.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Mano tikslas“ v. UAB „Armitana“*, bylos Nr. 3K-3-459/2010.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“*, bylos Nr. 3K-3-6/2011.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Tikroji vaivorykštė“ v. AB „Lituanica“*, bylos Nr. 3K-3-52/2011.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Senasis dvaras“ v. UAB „Veroeva“*, bylos Nr. 3K-3-138/2011.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *R. G. v. UAB „ERGO Lietuva“ UAB ir „Druskininkų vandentiekis“*, bylos Nr. 3K-3-13/2012.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Belvedere prekyba“ v. UAB „Departus“*, bylos Nr. 3K-3-116/2012.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Melesta“ v. Lex System GmbH*, bylos Nr. 3K-3-52/2013.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 19d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Erdana“ v. UAB „Pajūrio metalo konstrukcijos“*, bylos Nr. 3K-3-236/2013.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „JG reklamos dovanos“ v. UAB „JG reklamos dovanos“*, bylos Nr. 3K-3-378/2013.

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Neiseris“ v. UAB „Ozo turtas“*, bylos Nr. 3K-3-391/2013.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. UAB „Nekilnojamojo turto gama“*, bylos Nr. 3K-3-516/2013.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Akordas 1“ v. UAB „Jungtinės architektų dirbtuvės“*, bylos Nr. 3K-3-540/2013.
57. Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *EKSPARAS v. SPARUS*, bylos Nr. 2A-1819/2013.
58. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Vildeta“ v. UAB „Olkas“*, bylos Nr. 2A-466/2014.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Axis Industries“ v. AB Klaipėdos viešbutis*, bylos Nr. 3K-3-220/2014.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“*, bylos Nr. 3K-3-364/2014.
61. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *TRANS ASIA UAB v. GLOBAL TRANS GROUP* bylos Nr. 2A-76-178/2015.
62. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „„Accuratus“ v. IDS Borjomi Beverages Co.N.V.,* bylos Nr. 2A-270-196/2015.
63. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 16 d. nutaris, priimtą civilinėje byloje *AUTO EXPRESS, UAB v. I. B. ir TIROLA*, UAB, bylos Nr. 2A-183-516/2015.

Tarptautinė teismų praktika

1. Jungtinių Amerikos Valstijų Apeliacinio teismo byla *Tractebel Energy Marketing, Inc. v AEP Power Marketing, Inc.*, bylos Nr. 05-4985. // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-15] // https://law.resource.org/pub/us/case/reporter/F3/487/487.F3d.89.05-5136-.05-4985-.html
2. Jungtinių Amerikos Valstijų Liuzianos valstijos Apygardos teismo byla *Towing & Recovery Professionals of Louisiana Trust et al v. Swift Transportation Company,Inc*., Nr.

08:1685C/W08-3152 (2009). // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-15] // http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCOURTS-laed-2_08-cv-01685

3. Luizianos Apeliacinio teismo byla *New Orleans Riverwalk Assocs. v. Robert P. Guastella Equities, Inc.*, Nr. 664 So. 2d 151, 157 (1995). // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-15] // http://www.leagle.com/decision/1995815664So2d151_1802.xml/NEW%20ORLEANS%20RIVERWALK%20ASSOC.%20v.%20R.P.%20GUASTELLA,%20INC.
4. Luizianos Apeliacinio teismo byla *Kevin's Restaurant, LLC v. Fire Tech, Inc.*, Nr. 2006 CA 0299, (2006). // [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-15] // http://law.justia.com/cases/louisiana/first-circuit-court-of-appeal/2006/2006ca0299-13.html

ANOTACIJA

Aktyvėjanti civilinė apyvarta lemia, kad nuolat sudaromos įvairios sutartys, kartu didėja jų kiekis ir sudėtingumas. Praktiškai kiekvienoje sutartyje aptariamas nuostolių atlyginimo klausimas ir numatoma, kad pažeidus sutartį šalis pažeidėja nukentėjusiai šaliai turės atlyginti nuostolius, be kita ko, negautas pajamas. Tuo tarpu teismų praktika negautų pajamų atlyginimo klausimu yra nenuosekli, kriterijai aiškinami skirtingai, dėl ko negautos pajamos tam tikrais atvejais nepagrįstai priteisiamos arba nepagrįstai nepriteisiamos. Doktrina šiuo klausimu praktiškai nepasisako. Neaiškumų kyla ir dėl to, kad negautų pajamų institutas įvairiose valstybėse suprantamas ir aiškinamas labai skirtingai. Darbe, vadovaujant tarptautine, nacionaline teismų praktika bei doktrina, analizuojama negautų pajamų samprata, santykis su prarastos galimybės piniginės vertės institutu, negautų pajamų atlyginimo kriterijai ir jų samprata, negautų pajamų apskaičiavimo metodai. Analizuojama nacionalinė bei užsienio valstybių doktrina bei tarptautiniai dokumentai.

Reikšminiai žodžiai: negautos pajamos, nuostolių atlyginimas, prarastos galimybės piniginė vertė, negautų pajamų apskaičiavimas, negautų pajamų atlyginimo kriterijai.

ABSTRACT

Intensification of the civil circulation determines the creation of various agreements, increase of its number and complexity. Practically in each agreement parties identifies the compensation of loss, in case the agreement will be breached. Besides the loss, parties identifies the compensation of loss of profit. Meanwhile, the case law of compensation of loss of profit is inconsistent. Consequently, the criteria of compensation of loss of profit is interpreted differently and sometimes loss of profit is compensated or not compensated unreasonably. Doctrine regarding this aspect practically has no comments. In this thesis, following the review of the international and national case law and doctrine, these questions are discussed: the conception of loss of profit, relationship between loss of profit and loss of chance, criteria of compensation of loss of profit and its conception, the methods of calculation of loss of profit. The national and foreign countries doctrine and international documents are analysed in this thesis.

Keywords: loss of profit, breach of contract, loss of chance, calculation of loss of profit, criterion of loss of profit.

NEGAUTŲ PAJAMŲ ATLYGINIMO SUTARČIŲ TEISĖJE YPATUMAI

SANTRAUKA

Negautų pajamų institutas nuolat naudojamas civilinėje apyvartoje. Šis institutas gali būti taikomos tiek esant sutartinei, tiek deliktinei atsakomybei. Tačiau tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės atveju negautų pajamų samprata, atlyginimo kriterijai ir apskaičiavimo metodai yra analogiški. Būtent dėl šios priežasties teismų praktika negautų pajamų atlyginimo klausimu yra nenuosekli. Be kita ko, negautų pajamų institutas nėra vien nacionalinės teisės, jis taikomas ir daugelyje užsienio valstybių, reglamentuojamas *soft law* instrumentuose bei tarptautiniuose dokumentuose. Tačiau samprata, reglamentavimas ir taikymas įvairiuose valstybėse ir dokumentuose žymiai skiriasi. Dėl šios priežasties, t.y. rėmimosi skirtingų valstybių doktrina ir praktika, ne visiškai tikslaus *soft law* instrumentų perkėlimo į nacionalinę teisė ir jų aiškinimo spragų, teismų praktika tapo nenuoseklia. Atsižvelgiant į tai, šiame darbe analizuojamas negautų pajamų institutas siekiant nustatyti jo taikymo ypatumus tiek nacionalinėje teisėje, tiek užsienio valstybėse.

Šio darbo pirmoje dalyje aptariama negautų pajamų samprata ir reglamentavimas nacionalinėje teisėje, Jungtinių Tautų konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių, *soft law* instrumentuose bei kitose užsienio valstybėse. Taip pat analizuojamas problematiškas negautų pajamų ir prarastos galimybės piniginės vertės institutų santykis. Kitoje darbo dalyje aptariama negautų pajamų kriterijų samprata ir jų taikymo ypatumai. Taip pat aptariami galimi negautų pajamų apskaičiavimo metodai, ir jų pritaikymas teismų praktikoje, vertinama ar šis pritaikymas nacionalinėje teismų praktikoje yra pakankamas. Atsižvelgiant į tai, kad nacionalinė doktrina plačiai neanalizuoja negautų pajamų instituto, daugiausiai remiamasi *soft law* dokumentuose pateikiama samprata bei užsienio valstybių doktrina ir praktika. Taip pat analizuojami negautų pajamų taikymo Lietuvos teismų praktikoje ypatumai.

Išanalizavus minėtus aspektus nustatyta, kad negautų pajamų instituto reglamentavimas nėra pakankamas, jo samprata ir aiškinimas ypač skiriasi teismų praktikoje, kas tam tikrais atvejais lemia nepagrįstą negautų pajamų priteisimą ar nepriteisimą.

FEATURES OF LOSS OF PROFIT COMPENSATION IN CONTRACT LAW

SUMMARY

The institute of loss of profit is regularly used in the civil circulation. Loss of profit institute may be applied even in the contract or tortious liability. However, in these two cases, the loss of profit concept, calculation and criteria of compensation remains the same. This is the main problem, why the case law, regarding the application of loss of profit institute, is inconsistent. Furthermore, loss of profit institute is not the national institute. Loss of profit is applied in other foreign countries and is regulated by the *soft law* instruments and international documents. However, the concept, regulation and application of loss of profit are significantly different. Recourse of doctrine and case law of different countries, not completely accurate implementation of *soft law* institutes into national law and their interpretation with gaps, are the main reasons that leads the case law to become inconsistent.

Considering above mentioned circumstances, this thesis focuses on the institute of loss of profit, in order to determine the features of application of this institute. The first part of this thesis describes the concept of loss of profit and its regulation in national law, United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, *soft law* instruments and in other foreign countries. Besides this, thesis analyses the problematic relation between loss of profit and loss of chance institutes. The concept of compensation of loss of profit criteria and application features are stated in other part of this reseach. Additionaly, the thesis provides analysis of methods of calculation of loss of profit and their application in case law. Since the national doctrine of the the loss of profit institute has not been expressely analysed, the research is mostly based on the foreign countries doctrine and case law, *soft law* instruments and international documents. Furthermore, the thesis discusses the application of loss of profit in Lithuanian case law.

The analysis of above mentioned aspects lead to the conclusion that the loss of profit is not regulated enough, the concept and interpretation are different in case law, which in some cases results as the undue loss of profit award or not award.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015 m. balandžio 28 d.

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas) Teisės fakulteto Civilinės justicijos instituto Teisės studijų programos Civilinės teisės specializacijos, valstybinis kodas 621M90011 studentė Daina Maliukevičiūtė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Negautų pajamų atlyginimo sutarčių teisėje ypatumai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____

(parašas) *(vardas, pavardė)*